

Dr GORAN SEKULOVIĆ

POTENČENI GROBARI
CRNE GORE

Izdavač

Crnogorsko-hrvatsko prijateljsko društvo
IVAN MAŽURANIĆ
Cetinje

Za izdavača

Tomislav Kusovac, predsednik Društva

DR GORAN SEKULOVIĆ

**POTENČENI
GROBARI
CRNE GORE**

*Članci iz kolumne „Prozor u svije(s)t”
(„Pobjeda”, novembar 2009. - januar 2011.)*

PODGORICA
2015.

ENCIKLOPEDIJSKI PRISTUP CRNOGORSKOJ SAVREMENOSTI

Dr Goran Sekulović je u svojoj knjizi „Potenčeni grobari Crne Gore” objedinio kolumne-tekstove koje je in continuo objavljivao u „Pobjedi”. Može se komotno reći da je autor enciklopedijski pristupio iskazima državno-društvenog bitisanja savremene nam Crne Gore. Jednako su za pohvalu kriterijum njegova odabira pojava iz tekućeg života crnogorske stvarnosti i lapidarnost izraza njegovih tekstova. Njegova knjiga, konkretno kazano, obuhvata socijalnu, vjersku, nacionalnu, vladajuću političku i opoziciono-političku strukturu, naučni, nastavni, umjetnički, sportski i svaki drugi vid ispoljavanja crnogorske životne stvarnosti.

Skup kolumnijeh tekstova g. Sekulovića, koji su objedinjeni u ovoj knjizi, jednako se preporučuju đaku i studentu, političaru i naučniku, umjetniku i sportisti, radnom aktivisti i penzioneru, dami i gospodinu, drugu i drugarici. Upravo, tekstovi o kojima je riječ preporučuju se svakom žitelju koji sebe smatra homocjelinom u crnogorskoj društveno-držav-

noj cjelini. A sve je u Sekulovićevim tekstovima kazano tako terminološki prikladno i misaono precizno kao da nije autor zaboravio savjet Vuka Karadžića da treba pisati tako da to što je napisano može učen čovjek čitati i neuk slušati.

Kao reklamnu preporuku knjige dr Gorana Sekulovića navešću samo dva citata iz nje.

To su: „Crna Gora je multikulturalno društvo, i to ne od danas i juče, već mnogo duže vremena. Crnogorska multikulturalnost se stvarala kroz jedinstven proces izgrađivanja i širenja crnogorske države. Taj proces i ispit Crna Gora je uspješno položila. Ali, za dvadesetprvi vijek i buduće vrijeme ostaje ne manje značajan i ne manje jak ispit: podići nivo multikulturalnosti na nivo interkulturalnosti, na nivo jedinstvenog crnogorskog kulturnog, stvaralačkog i civilizacijskog prostora koji će zapravo biti rezultat stvaralačke nadogradnje, poštovanja, prožimanja i afirmisanja kulture i osobenosti svake nacije u Crnoj Gori. To je bitno novi kvalitet i pomak u poimanju Crne Gore – ne samo kulture, već i države i društva u cjelini, svih njenih nacionalnih, etničkih i vjerskih supstrata i korpusa. Interkulturalnosti odgovara građanski, otadžbinski, domovinski, integracijski, zajednički, sintetički identitet jedne države i jednog društva... Tri stvari u ovoj zemlji potrebno je dovesti do kraja i u okviru tih procesa jačaće administrativni i institucionalni kapaciteti, liderska vizija, hrabrost i znanje, individualna odgovornost i posvećanost stra-

teškim interesima, potrebama i ciljevima Crne Gore. Prvo, riješiti sva crnogorska i građanska identitetska pitanja – države, nacije, jezika, crkve (Podgorička skupština 1918, Odluka regenta Aleksandra iz 1920). Drugo, do kraja dovesti evro-atlantske integracije što kao pretpostavku podrazumijeva i pravno uređenu državu i efikasnu borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala. I treće, a zapravo prvo, tj. ono što i traži u svom posljednjem zahtjevu Parlamentarna skupština Savjeta Evrope, radikalni iskorak u jačanju administrativnih kapaciteta, što podrazumijeva kadrovsko jačanje, osposobljavanje, profilisanje i čišćenje, prije svega, u državnim službama na nacionalnom i lokalnom nivou, ali i kadrovsko podmlađivanje, demokratizaciju i demonopolizaciju u političkim strankama državotvornog karaktera, a što se tiče opozicije makar u onima koji daju neke naznake građanske orijentacije kao uslovu njihovog eventualnog opstanka i kakvog-takvog političkog uticaja.”

Poštovani čitaoci, uvjeren sam da će vas ova dva citata opredijeliti da pročitate čitavu knjigu kolumni uglednog intelektualca dr Gorana Sekulovića koji je sada na položaju odgovornog urednika „Prosvjetnog rada”, lista crnogorskih prosvjetnih, kulturnih i naučnih radnika.

Novak Kilibarda

POTENČENI GROBARI CRNE GORE

Na sjednici Skupštine Crne Gore na kojoj se raspravljalo o povjerenju njenom predsjedniku, SNP mu je posebno zamjerio na njegovom stavu o Srpskoj pravoslavnoj crkvi. Ovi i njima slični dušebrižnici SPC nikako da progovore o odnosu SPC, srpske vojske i srpskih okupatorskih vlasti, počev od 1918. g., prema Crnoj Gori, crnogorskoj suverenoj državi, Crnogorcima, autokefalnoj Crnogorskoj pravoslavnoj crkvi i dinastiji Petrović-Njegoš.

U dokumentima o zločinima Srba u Crnoj Gori, zvanično upućenim Konferenciji mira u Parizu, piše da je u decembru 1918. g., „jedna grupa srbijanskih oficira, praćena vojnicima i jednom grupom najgore fukare, kojom su terorizirali čestito i mirno stanovništvo, izvršilo je u Nikšiću sljedeći odvratni zločin, želeći tijem ubiti autoritet Crkve, odnosno svetitelja-patrona crnogorskoga naroda i Crnogorske države. Napravili su tri kovčega, na formu mrtvačkih sanduka. Na jednom je bilo napisano *Sv. Petar*, na drugom *Sv. Vasilije* a na trećem *Crnogorska kru-*

na. Ove kovčege su nosili kroz varoš Nikšić na način kao što se čine crkvene procesije. Zatijem su se zadržali na trgu, đe su iskopali tri groba, u koja su položili ova tri kovčega. Poslije ovoga održali su opijelo, kao što se to čini u pravoslavnoj crkvi, prilikom sahrane. Kako je u Pravoslavnoj crkvi običaj da se grobovi preliju vinom i uljem, to su, umjesto toga, srbijanski oficijeri *prepišali javno grobove*”.

U pismu pisanom na francuskom jeziku od 21. jula 1922. g., upućenom Britanskoj ambasadi u Rimu, sveštenik CPC Nikodim Janjušević ističe da je „kao pastor Crnogorske pravoslavne crkve, čije srce krvari od bola nad uništenjem i terorom što ga Srbi sprovode već četiri godine, nad mojom nesrećnom zemljom, mučeći nedužno stanovništvo, slobodan da Vašu Ekselenciju pozovem da posredujete u ime nesrećnijih žrtava iz Crne Gore koje su ostale bez podrške i zaštite, podnoseći najbjedniju i najužasniju tiraniju koju je istorija ikada upoznala. Vlastodršci iz Beograda idu tako daleko u svom djelu uništenja da ne štede čak ni žene ni đecu dok svijet koji se naziva civilizovanijem ostaje ravnodušan pred groznim djelima Srba, gluv pred kricima bola naroda koji ubijaju samo zbog toga što ne želi biti rob Srbije. Porodica moga brata je doživjela istu sudbinu. Nedavno sam primio telegram, od 13. o. m. pod brojem 401, u kome me brat obavještava da je čitava porodica zatvorena (među mnogobrojnim članovima su i tri starca od 80 godina i petoro maloljetne dece) i zaklinje

me da se vrnem u Crnu Goru da bih okončao njihove muke. Van svakoga političkog razmišljanja ovo pitanje je, prije svega, humano i mora biti na srcu svakome dobrom hrišćaninu, i ja se nadam da će se Vaša ekselencija zainteresovati za moju porodicu u nesreći i siguran sam da će se zauzeti da olakša njezinu tužnu sudbinu pod okrutnijem jarmom neprijatelja”.

Mitropolit i budući patrijarh SPC, dr Gavriilo Dožić, u pismu Marku Petroviću-Njegošu iz Nikšića od 19. 11. 1921. g. – razočaran postupcima vlasti nove države-Kraljevine SHS i što se „vodi igra sa pravima uglednijih i zaslužnih ljudi” – na kraju rezignirano zaključuje: „Čisto mi je došlo da bačim sve i da idem na ona dva rala očevine u Moraču, pa makar čuvao ovce, ako ih bude bilo. Više mi se dosadilo i vidim, da za Crkvu i svještenstvo ne mogu učiniti ništa, pa se bolje skloniti, da bar ne nosim ime grobara Crnogorske crkve”. No, bilo je već kasno! Ponio je ime grobara (srećom, u pokušaju) ne samo Crnogorske crkve, već i crnogorske države i crnogorske nacije. U lagumima crnogorske tragike kojoj je obilato pridonio, Gavriilo Dožić je, ipak, u preispitivanju svoje savjesti dospio u jednom trenutku razočarenja do tačke u kojoj je vidio svu bijedu i nečovječnost, svoga i svojih drugova, velikosrpskog nauma, prije svega u moralnoj, etičkoj i ljudskoj ravni. Koliko je to samo daleko od novih klerikalno-nacionalističkih velikosrpskih grobara Crne Gore!

RUPE(TINE)

Malo je država kao što je Crna Gora koje u tolikoj mjeri, konstantno i sa zapanjujućom upornošću, rade protiv sebe. Uzmimo samo Zakon o državnim simbolima, tj. nepostojanje precizne odredbe o njihovom poštovanju i obavezi intoniranja državne himne prilikom javnih svečanosti. Kao i odredbu o etničkoj, a ne nacionalnoj, pripadnosti u nedavno usvojenom Zakonu o predstojećem popisu stanovništva, mada je naknadno iz DPS-a poručeno da će podržati predlog SDP-a o njenoj izmjeni. Najopasniji su oni primjeri koji se tiču temeljnog identiteta svake države oličenog u Ustavu. Ako se tu, na izvoru, brani (ku) domovine i države, naprave rupe (tine) kroz koje vuče promaja i gube se njene istinske, objektivne i historijski dokazane vrijednosti, greške se veoma teško ispravljaju. Takav jedan autogol dat je u samom Ustavu kada nije jasno i nedvosmisleno rečeno da je Crna Gora država crnogorskog naroda, tj. nije precizno istaknuta njegova historijska državotvornost. Ovu „crnu rupu” iskoristio je ovih dana i Srđan Milić

izjavivši da „ustavopisci i oni koji su glasali za onakav predlog Ustava, nisu jasno definisali ko su narodi, a ko pripadnici nacionalnih manjina”.

Dakle, kada se ne zna čija je kuća, odnosno, kada vlasnik propusti da to istakne, zašto bi oni koji pretenduju na njeno vlasništvo to umjesto njega činili? Naprotiv, onda se u toj „nepostojećoj”, „virtuelnoj” državi upravo tako, na istovjetan način, pristupa i samim Crnogorcima, dakle, kao izmišljenoj naciji. Sljedeći koraci su tvrdnja da je izmišljena i Crnogorska pravoslavna crkva i crnogorski jezik i crnogorska kultura i sve ostalo što je crnogorsko. Želi se napraviti forma bez sadržaja, ram bez slike, država bez državotvornog/istorijskog naroda, druga srpska država, koja je kao takva dakako izlišna i nepotrebna kada već postoji jedna. Naravno, zagovornike ovih teza ne zanimaju činjenice, nauka, istorija, lingvistika, vjerske jurisdikcije i kanonska prava, istina i objektivnost, već neistina, zloupotreba, falsifikati, diskriminacija, manipulacija... To ide dotle da Srđan Milić dalje ističe: „Danas imamo na djelu i pokušaj da se jedina nesporna većina iz popisa 2003. marginalizuje i proglasi manjinom, prenebjegavajući na taj način i činjenicu da je ogromna većina (više od 70 odsto), onih što su se nacionalno izjasnili kao Crnogorci, za svoj maternji jezik navela – srpski jezik.” Težnja je jasna: želi se od Crnogoraca napraviti nacionalna, vjerska, jezička i svaka druga manjina u njihovoj sopstvenoj državi! Kakva kratkovidost!

I umjesto da se jasno stavi do znanja ovakvoj opoziciji da je upravo njihova namjera i praksa ono što oni podmeću vlasti i državotvornim strankama, tj. „najjeftinije politikanstvo obučeno u lingvistički i socijalni inženjering”, zdravo nacionalno crnogorstvo i normalan patriotski odnos Crnogoraca i svih građana prema sopstvenoj državi često je u defanzivi. I treba da se brani pred nesuvislostima, neistinama, podmetanjima, nepoštovanju i nasrtajima na državu. Oni koji podmeću drže govore o „podmetanjima”, oni koji diskriminišu govore o „diskriminaciji”! Tražeći „krivca” za „diskriminaciju”, Srđan Milić ističe da „danas u Crnoj Gori imamo jednu malu po broju, ali izuzetno snažnu po uticaju, grupu u vrhu državnog aparata Crne Gore, koji predano nastavlja posao započet na, po zlu čuvenoj, Petrovdanskoj Skupštini na Cetinju 12. jula 1941. god.” Da li se to Milić upustio u traženje tzv. „zdravog jezgra” crnogorske vlasti? Da li ga je čak možda i odredio i „prepoznao”, pa mu, pomažući, upire prst u njegove „mangupe u vlastitim redovima”?

Milić na kraju poručuje: „Smatram da treba promišljeno odgovoriti na sva podmetanja pomenute grupe u vrhu režima, jer pitanje zaštite srpskog jezika nije pitanje samo jednog naroda, već temelja države Crne Gore” (vjerovatno, „srpske” u budućnosti, kao siguran uvod u kaos, državnu i regionalnu pometnju i nestabilnost). Milić, naravno, ne govori o zaštiti crnogorskog jezika i Crnogoraca, crnogorske države. A

i zašto bi? On koristi rupe (tine) u temeljima države Crne Gore koje mu i te kako idu u prilog, a koje državotvorne stranke ne vide dobro ili, ako vide, nedovoljno, nepravovremeno i neefikasno rade na njihovom uklanjanju. Zato i nemamo pravo da se na nje ga ljutimo.

RJEČNIK CRNOGORSKOG IDENTITETA

Crna Gora ima staru državu, a mlade institucije. Sticajem istorijskih okolnosti, geopolitičkog položaja, ekonomskog stanja, ukupnih snaga zemlje i drugih razloga, crnogorska konstantna težnja da zaokruži sopstvenu državnost u svakom pogledu, takođe je konstantno osujećivana i zaprečavana, kako tuđim tako i našim zaslugama. Nedostatak snažnih, vitalnih, viševjekovnih, a vrlo često ikakvih, institucija, Crna Gora tradicionalno nadomješta sa djelima i rezultatima svojih, prosvjetiteljsko-enciklopedijski nadarenih, istaknutih pojedinaca. Nastavlja se ova praksa i nakon obnove crnogorske države i njenog međunarodnog priznanja. Najnoviji primjer je knjiga dr Čedomira Bogićevića „Crnogorski pravno-istorijski rječnik” (bez razloga izuzetno skromnog naslova) u izdanju „Službenog lista Crne Gore”. Povodom nje je akademik Radoslav Rotković zapisao da ovo složeno djelo pokazuje još jednom da imamo mrtve institucije ali i žive pojedince, koji sami, entuzijazmom,

znanjem i radnim kapacitetom nadoknađuju ono što institucije propuste.

Nemoguće je na ovako malom prostoru iznijeti sve kvalitete Bogićevićevog rječnika, ili kako ga naziva akademik Branko Pavićević – voluminoznog rukopisa. On otkriva nepresušno vrelo dugog istorijskog trajanja crnogorskog naroda. („Ovaj etnos nastao je iz simbiotike ilirsko-romanskog i slovenskog stanovništva nakon V vijeka.”). Po istorijskoj dubini, Bogićevićevo istraživanje, kako sam ističe, počinje od XI vijeka sa spomenicima kulture prve crnogorske države Duklje (Methodes i Ljetopis Popa Dukljanina) i njene dinastije Vojislavljević, preko povelja, diploma, hrisovulja i pisanih zakona iz doba države Zete i perioda vladavine Balšića i Crnojevića, preko srednjovjekovnih statuta: Kotora, Budve i Grblja, Paštrovskih pravnih isprava, dokumenata iz perioda „principata” i „vladikata”, arhivske građe iz doba institucija Praviteljstva Suda Crnogorskog i Brdskog, Senata, Državnog Savjeta, Ministarstva, Velikog Suda, Glavne Državne kontrole, Ministarskog savjeta, Ministarstva pravde, Narodne Skupštine, pisanih pravnih spomenika i ustanova za vrijeme Šćepana Malog i dinastije Petrovića, te drugih isprava i građe od iskona Crne Gore do 1916. g. Po povijesnoj i kulturološkoj ravni vremena, ovaj Rječnik obuhvata pravne tekovine crnogorskog naroda sa svih njegovih prostora iz okvira granica današnje nezavisne Crne Gore, srpske pravne spomenike koji su se

primjenjivali na primorju (u Paštrovićima), pravne ustanove arbanaškog (albanskog) običajnog prava, šerijatske pravne institucije pripadnika islama i institucije kanonskog-crkvenog prava, čime se dokazuje i potvrđuje bogatstvo civilizacijskih krugova i multikulture – opšte i pravne na prostorima današnje Crne Gore, kroz vjekove, sa visokim stepenom međuu-ticaja, interakcije i konvergencije.

Bogićevićevim Rječnikom čuva se Crna Gora i pokazuje da je za jednu zemlju i jedan narod najvažniji kulturni identitet. Ako ga izgubimo, izgubili smo sami sebe. Upravo u ovom identitetu je temelj svih naših uspjeha, istorijskih puteva i savremenih, civilizacijskih, pa i globalizacijskih kretanja, izazova i sučeljavanja. Rječnik je veličanstven spomenik crnogorskim, alabanskim i šerijatskim običajima. Naročito su izreke i običajno-pravne poslovice vezane za crnogorskoga kulukdžiju, kapetana, mudraca i pravednika Kostadina Sule Radova Radulovića izuzetno aktuelne i mogu biti za svaku pametnu vlast i državu u funkciji i danas. Za pravo, pravdu i moral: „Običaj je tvrdi od zakona – prvoga čuva vrijeme, a drugoga vlast,“; „Dobru običaju pravda je temelj,“; „Zakon koji ne čuva pravdu nije zakon“. Za besuđe, državu, političko vođstvo, demokratiju, populizam: „U gomile nema suda,“; „Bez krmadura lađa se od bregove lomi,“; „Čovjek bez slobode – ovan u toru,“; „Ne idi zagonom no zakonom“. O ljudskim prirodnim pravima: „Prava postoje, ona se ne propisuju no štite“.

O etici, istoriji i politici: „Najsramotnije je kad neko s tuđega praga na svoj pljuje„; Ono što je dobijeno po pravdi u ime pravde se ne može razvrći„; „Čovjeku možeš sve dati sem obraz”. O pravom napretku, sadašnjosti i budućnosti: „Nema pravice kod prsle torbice„; „Neznanje rađa nemanje”. „Sila pravo ćera u tamnilo”. I korupcija je stara tema: „Pravica pred vrata a mito kroz vrata” (Sula Radov), „Stari tas, stari hamam (što znači da ako se mjere za suzbijanje neke neželjene pojave ne sprovode stalno opet će biti po starom eski tas, eski hamam” (albanska običajno-pravna poslovice), „Narod koji posluje s kamatom nastradaće od gladi, a narod u kom se ukorijenilo podmićivanje biće obuzet strahom”, „Blago onom čija je zarada čista i poštena” (poslovice iz šerijatskog prava). Ili, kako zapisa akademik Radovan Radonjić: Esencija u funkciji egzistencije.

JEDAN NAROD I OSTALI

Patrijarh SPC Irinej – izjavom da „neka političari stvaraju svoje granice, ali će narod biti jedan, imati jednu Crkvu...” – svrsta se, kako primijeti predsjednik Skupštine Crne Gore Ranko Krivokapić, u one „ovdašnje sveštenike” koji su, nasuprot Petru Prvom Petroviću Njegošu, „vjeru upregli u kola mržnje i razaranja”. I „zato je Petar Prvi svetac, a oni bruka naša.” Još samo da je Irinej dodao i „jedan vođa” i ugođaj bi bio kompletan. Od njega smo jedva živu glavu izvukli, ali još ne i državu iz „prokrustove postelje” SPC u Crnoj Gori.

Vjerujući božji narod jeste „jedan”, bez obzira na naciju, jezik, itd. No, među „pravoslavnim” građanima ima npr. ateista, agnostika. U Crnoj Gori ima i drugih vjera. Primjerenije je da crkvene vođe govore samo o vjerujućima svoje „pastve”, u ovom slučaju, SPC, a ne o svim vjerujućim i pravoslavnim. To je stara „boljka” SPC, čime se šalje kleronacionalistička poruka da su svi pravoslavci na ovim prostorima Srbi i izjednačava vjersko (SPC) i nacionalno (srpstvo).

Ovo militantno i fundamentalističko pravoslavlje – poput radikalizma u drugim vjerama, što je sve zajedno bio uzrok krvavom raspadu bivše SFRJ – u suprotnosti je sa evropskim liberalizmom u okviru koga npr. crnogorsku naciju karakteriše slobodan nacionalni i vjerski – (a)teistički, (a)gnostički, hrišćanski „manjinski” (Adventisti, Jehovini svjedoci...), neopredijeljenki – izbor (sloboda izbora je i u odbacivanju izbora) pojedinca koji prethodi njegovom (pret) postavljenom kulturno-etničko-religijskom kolektivnom porijeklu-identitetu. Crnogorsku naciju mogu činiti i čine i građani katoličkog i islamskog porijekla ili ispovijedanja vjere, jer je vjera privatna stvar. U tome i jeste najdublja bit odvojenosti države i crkve, a nikako ne u tome da SPC bude i dalje „država u državi” i potpuno van finansijske, poreske i svake druge kontrole crnogorske države. Takođe, ne ni u tome da se i dalje toleriše da neki vjernik ili poštovatelj pravoslavlja ne može posjetiti ili se moliti sam ili sa sveštenicima u pravoslavnim hramovima vlastite države samo zato što je Crnogorac i što je izabrao da pripada Crnogorskoj crkvi. Ovim se negiraju ljudska prava i vjerske slobode garantovane svim domaćim i međunarodnim aktima.

Živojin Perić, čuveni srpski pravnik, akademik SANU, naučnik visoke međunarodne reputacije, prijatelj Crne Gore ne iz interesa, već iz poštovanja i rešpekta prema crnogorskoj istoriji i etničkoj i etičkoj posebnosti, našem ukupnom nacionalnom habi-

tusu, zaključi svoj „govor pravde i vladavine prava” o tzv. Podgoričkoj skupštini – čija je posljedica i ukinuće regenta Aleksandra autokefalne CPC prije devet decenija i svi ovi aktuelni događaji, pa i citirana izjava čelnika SPC – nužnošću da se ona „odbaci i negira kao nešto što nije ni bilo, i, radeći tako, ne vrši se nikakvo nasilje ni prema kome. To je dužnost svih onih u čijim rukama se nalazi zaštita prava i zakonitosti.” Jer – „država je pravo, a pravo je država.” Ako je Podgorička skupština inexistant (nepostojeća), kako reče akademik Perić, onda su nepostojeće i sve posljedice proizašle iz tog nasilnog i nelegalnog akta. Ili, kako reče prešednik Parlamenta Crne Gore: „I kako je Petar Prvi stao pred Univerzitet sa knjigom, mi moramo stati pred Cetinjski manastir sa zakonom i pravdom.”

POVRATAK NA MJESTO ZLOČINA

Poodavno je vidljivo da je Crna Gora za Srpsku pravoslavnu crkvu obećana zemlja, čak „zemlja čuda”, u kojoj samo ona može ono što niko drugi ne može. Ovoj rajskoj idili moram pridodati i Srpski nacionalni savjet koji novcem crnogorske države slavi događaj kojim se ta ista država ukinula! I nije to samo omogućavanje podsjećanja na dane kada Crne Gore nije bilo! To je i direktno finansiranje, a samim tim i podržavanje, aktivnosti da je, opet, i konačno ne bude! Da neka država (obilato) finansira rad na svom nestanku, kao što to čini crnogorska, svjetski je raritet!

Sve je na svečanoj akademiji povodom tzv. Podgoričke skupštine iz 1918. g. i „ujedinjenja” Srbije i Crne Gore, u organizaciji Srpskog nacionalnog savjeta, bilo dakako u znaku (sve)srpstva, bez ikakvog crnogorskog pomena, baš u skladu sa karakterom i suštinom događaja koji se obilježava. Program u sklopu manifestacije „Dani srpskog sabora” počeo je srpskom državnim himnom „Bože pravde”, kao gosti

pojavi su se predstavnici Srpskog narodnog pokreta „Svetozar Miletić„...Kruna svega je mjesto slavlja: Dom vojske u Pljevljima!? Samo što se ne zna koje vojske? Da li one srpske na čijim bajonetima i pod kuršumima je organizovana i održana tzv. Podgorička skupština i ukinuta i sahranjena suverena crnogorska država-Kraljevina Crna Gora ili crnogorske koja baštini slavu i čast oružja svojih predaka kao viševjekovnih čuvara slobode crnogorske države i Crnogoraca, što su upravo srpska država i vojska 1918. g. pokušali da falsifikuju i unište zločinima, lažima i najbezočnijim podmetanjima!

U izvještaju koji je sačinio po povratku iz Crne Gore 1919. g., britanski ministar pri Vatikanu i možda najveći britanski autoritet za Balkan grof de Salis ističe da je „Crna Gora sada okupirana od strane jake sile srpskih trupa...Srpska Vlada odbija da povuče svoje trupe, sa obrazloženjem ‘da je Crna Gora dio Srbije’ a tvrdnju zasniva ‘na radu Skupštine održane u Podgorici novembra 1918. ’...Ni u jednom smislu izbori nijesu bili legalni...Izbori su održani, a skupština donijela odluke pod bajonetom srpskih trupa...Pretjerana žurba i beskrupulozna upotreba balkanskih metoda kompromitovali su ovo rješenje koje se sada sreće sa odlučnom opozicijom od strane velikog dijela stanovništva, možda značajne većine. Opozicija raste sa nadama... da je slobodna jugoslovenska država sada mogućnost...Oni žele, kako kažu, da uđu u jugoslovensku

državu, ali da uđu kao Crna Gora, a ne kao profektura Srbije, kao slobodni Crnogorci u skladu sa tradicijama i prošlošću svoje zemlje a ne kao poslušnici Beograda; da uđu u nju na istoj ravni kao Slovenci, Hrvati i sami Srbi...Jedna, i možda fatalna prepreka takvoj uniji je politika ‘Velike Srbije’ koja joj se suprotstavila iz Beograda...Odluke Podgoričke skupštine, ilegalne i neregularne, ne daju validnu osnovu za bilo kakvu akciju...koja je opcija u Crnoj Gori većinska, jedino se može konkluzivno pokazati na slobodnim izborima”.

U Pljevljima se čulo da „osjetljiva tema Podgoričke skupštine traži profesionalnu orijentaciju i stručni autoritet pri izlaganju istorijskih činjenica”. Srpski akademik visokog međunarodnog renomea, prof. dr Živojin Perić – za koga je čuveni srpski naučnik i političar Slobodan Jovanović rekao da je „najkrupnija figura pravništva Slovenskog juga” – je izričit: „Bez ustavne i pravne vrijednosti je odluka Velike Podgoričke Skupštine o prisajedinjenju Crne Gore Srbiji: to je slučaj poznat u pravu kao pravni akt inexistant (akt koji ne postoji) te, otuda, i prihvata, od strane Srpske države, ponude te i takve odluke također je jedan akt bez vrijednosti, tačnije inexistant, s gledišta prava, kao i sama ta odluka... Treba jednostavno da se ta, odluka (Podgoričke Velike Skupštine) odbaci i negira kao nešto što nije ni bilo, i, radeći tako, ne vrši se nikakvo nasilje ni prema kome... To je dužnost svih onih u čijim rukama se nalazi zaštita prava i zakoni-

tosti.” Činjenice govore da je tzv. Podgorička skupština bila mjesto zločina, nikako „slobode”. A nasilje, vrijeđanje žrtava i zločin je i svaki slavljenički povratak na mjesto zločina.

PROTOKOL ILI GOST-DOMAĆIN

U Crnoj Gori u posljednje vrijeme protokol je postao veoma važan politički pojam, maltene „politička zvijezda”. Te protokol (ni)je „re- kao” ovo, te ono, te po njemu (ni)je ovo ovako, a ono onako, protokol „traži”, „obavezuje”, „zahtijeva”, ili suprotno od toga. Ispade da je protokol neka svemoguća, sveznajuća ljudska sila koja rješava sve probleme koji mogu nastati i kojoj čovjek nije dorastao. I baš zato, uvijek kada nešto treba „objasniti” najbolje je da se njemu obratimo. I kako on „odmjeri”, tako nam je. Ni manje ni više od toga. Koliko se pozivamo na protokol, mogao bi neko politički neznaven (ako takvih više ima) pomisliti čak i da je živo biće. Od pozivanja na njega i „njegove” norme, još bi lakše i argumentovanije bilo da nam on lično kaže šta misli. Poput onog poslanika iz prvog saziva Skupštine Knjaževine Crne Gore koji je slušajući koliko govore o budžetu, a ne znajući šta je to, predložio da ga dovedu na sjednicu da kaže istinu ne bi li se prekinule prepirke i svađe oko njega.

Politička abeceda uči da je protokol samo ostvarenje i tehničko rješenje onoga što se u političkom smislu želi i hoće. Još bolje, ono što je u maniru dobre političke prakse susreta posebno na međudržavnom nivou i u okviru obaveza poštovanja određenih zakonskih normi, naročito kada je u pitanju odnos prema državnim simbolima. Protokol je uvijek sredstvo političkog pritiska, slanja političkih poruka, izraz odnosa političkih snaga, mjera nečije političke (ne)moći i u funkciji političke borbe.

„Ovo nema niđe na svijetu”, riječi su jednog našeg vrsnog glumca-komičara. I zaista, „crnogorska” verzija protokola može da tvrdi ono što se nigdje drugdje na svijetu ne može čuti. U prvom slučaju zvanično se čuje da protokol određuje gost, a ubrzo, u drugom, opet vrlo decidno, kaže se da to čini – domaćin!? Prilikom posjete predsjednika Srbije Borisa Tadića našoj zemlji rečeno je da njegovog susreta sa predsjednikom Skupštine Crne Gore Rankom Krivokapićem nije bilo zato što protokol određuje gost. Prema ovom objašnjenju, program protokola se ustanovljava na osnovu želja, zahtjeva, aspiracija i očekivanja gostiju. Proizilazi da je gost htio da izbjegne susret sa Krivokapićem i da domaćin nije mogao tu ništa da promijeni, ni da doda ni da oduzme.

Na svečanoj sjednici Skupštine Opštine povodom dana oslobođenja Plužina, nije izvođena crnogorska državna himna. Ovog puta je rečeno da je to stvar unutrašnjeg protokola svake lokalne uprave i onog

dijela tima koji određuje sadržaj manifestacije i to je pitanje za predsjednika opštine. Dakle, pitanje za domaćina. Prošlog puta, prilikom posjete predsjednika Tadića, bilo je to, očigledno, pitanje za gosta. Kako može jednom prilikom protokol određivati gost, a drugom domaćin? Gost ovog puta (u plužinskom „slučaju“) nije mogao ništa da promijeni. Za razliku od onog prošlog „slučaja“, kada je domaćin bio „nemoćan“, a sada je protokolom iznenada zadobio neviđenu snagu. Čudo je taj protokol! Za čas može od svemoćnog gosta da napravi običnu krpu, a od nemoćnog i nemuštog domaćina zastrašujuću veličinu! Možda je najbolje u svojoj ovoj rašomonijadi upitati se: a šta je sa „našim“ domaćinom-gostom i „njegovim protokolom“ po kome je čas u pravu domaćin, a čas gost (i koji dozvoljava da mu protokol određuju i gosti i domaćini što ima za posljedicu da se upravo on ne ponaša na pravi način ni kao domaćin ni kao gost)? Odgovor se sam nameće. Ko ima problema kao domaćin, imaće ga i kao gost!

KLETVA MRŽNJE

Mitropolit crnogorsko-primorski SPC je na Badnji dan prokleo sve one koji su za rušenje nelegalno podignute crkve na Rumiji. Time je zapravo prokleo civilizacijske i pravne osnove crnogorske države, što i nije iznenađenje, jer se zna koliko je uvažava i voli. Prokleo je i evropske demokratske temelje i pokazao koliko mu je stalo do njih. „Ko srušio taj hram, Bog ga srušio i njega i njegovo potomstvo i časni krst mu sudio” – riječi su za koje bi mogao i krivično odgovarati. Kao i za javno prozivanje predsjednika Demokratskog saveza Albanaca u Crnoj Gori (u principu bilo kojeg građanina), da kao „musliman, neprestano podstiče bezumne ljude da urade isto ono što su uradili Turci osvajači kada su osvojili Bar i kada su srušili časni krst na Rumiji”. „Bezumni” su, dakle, oni kojima je sveta dužnost da reaguju na hajdučiju „umnih”. Ovdje nije kraj pomiješanih lončića. U Podgorici je rekavši da „ima i pasje vjere, jer šta je dobro kad čovjek, hrišćanin i mitropolit, kaže da treba srušiti crkvu Svete trojice na

Rumiji”, grubo povrijedio nacionalna i vjerska osjećanja Crnogoraca i njihovu Crnogorsku pravoslavnu crkvu koja je istorijski jedan od simbola crnogorske nacije i crnogorske države.

Pravna država bi morala na sve ovo reagovati ako je ima. Riječ je o raspirivanju nacionalne i vjerske netolerancije, mržnje i podjela u građanskoj državi Crnoj Gori, kao i pozivanju na nepoštovanje i zaobilaznje pravnog sistema i zakonitih odluka legalno i legitimno izabranih organa vlasti utemeljnih u najvišim ustavnim i drugim službenim državnim dokumentima. Tužilački i sudski organi moraju reagovati i zbog vrhunskog pravnog principa o jednakosti svih građana pred zakonom. Običnog čovjeka zbog ovih i sličnih izjava sankcije ne bi mimoišle. Riječi mitropolita Amfilohija, zbog njegovog višedecenijskog vjerskog pozicioniranja i sistemskog etabliiranja, mogu da izazovu i već izazivaju mnogostruku štetu kada su u pitanju međunacionalni i međuvjerski odnosi, a vrlo su lako sredstvo za ideološku i klerikalnu manipulaciju i indoktrinaciju i jačanje ksenofobije. Država je ćutala decenijama dok je mitropolit Amfilohije vrijeđao i nipodaštavao Crnogorce i komuniste, sve građane Crne Gore koji se izjašnjavaju kao pripadnici crnogorskog naroda i poštovaoci antifašističkog partizanskog narodno-oslobodilačkog pokreta u okviru kojeg su crnogorski komunisti nesumnjivo imali vodeću ulogu. Tako se ponašao od prvog dana. Ćutala je crnogorska država a ćuti i da-

nas na raznovrsne nelegalne i nezakonite poslovne i profilerske biznise Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori za koje ne plaća porez, koji se, iako dobro znani, tek sada otkrivaju u javnosti. Kao što vidimo, ne dešava se ništa novo, ni u oblasti političke ni krupne („sitne”, kako kaže mitropolit Amfilohije) privredne djelatnosti SPC.

Šta mislite, da je neko iz Crnogorske pravoslavne ili Katoličke crkve ili Islamske zajednice, u trenutku kada se „instalirala” metalna crkve na Rumi-ji, prokleo taj nelegalni čin? Iako bi apsolutno, kao i Amfilohijev postupak, bio za osudu, jedan takav odnos bi imao čak i nekog rezona: proklela bi se jedna nezakonska, divlja gradnja, učinjena uz pomoć vojnih snaga koje su tada otvoreno bile protiv crnogorske države, što je rezultiralo ozbiljnom prijetnjom za građanski mir i red i narušavanjem viševjekovnog međunacionalnog i međuvjerskog sklada u ne malom dijelu Crne Gore. Kako bi se tada osjećao mitropolit Amfilohije? U ljudskom smislu. Da li je zaboravio Imanuela Kanta i Marka Miljanova: ne učini drugome ono što ne bi da se učini tebi. Da ga je neko prokleo zbog Rumije i nedogovora sa ljudima, državom i društvom u kojem živi, sa zajednicom kojoj pripada, sa velikodostojnicima drugih vjera i crkava sa kojima mora dijeliti sve Božje poruke ako misli da budu na dobrobit svih ljudi i naroda i koji, za razliku od njega, ne žele da zloupotrebljavaju vjeru i svoj položaj. Nije proklet iako nije radio svoj posao kako valja i treba

(kao vođa jedne od vjerskih zajednica u Crnoj Gori bez obzira kako je u njoj došla i kako se i dan-danas prema njoj ponaša), a on proklinje sve one koji svoj posao hoće da rade onako kako im Ustav, zakon, savjest, interkulturalni dijalog i vijekovi istorije Crne Gore nalažu. Kletva mitropolita Amfilohijeva je akt mržnje prema Crnoj Gori. Da osjeća ljubav ne bi mogao prokleti njeno potomstvo i budućnost. Oprostio bi joj ono što je po njemu za kritiku a njegovi argumenti bi se saslušali s pažnjom. Jer, nema dijaloga tamo gdje se baca kletva na Druge. Upućena ka „svojoj” zemlji, ovakva kletva najviše govori o onome ko je izgovara.

ODBACITI ODLUKU PODGORIČKE SKUPŠTINE

Ove godine se navršava sedam decenija od, za našu zemlju i Crnogorce, znamenitog spisa čuvenog srpskog naučnika, akademika **Živojina Perića** (1868-1953) „**Crna Gora u Jugoslovenskoj federaciji**” (Zagreb, 1940. g.). Početkom 90-tih list „Liberal” je objavio njegov reprint, a 1999. g. i nevladina organizacija „DOB” sa obimnim pogovorom-studijom akademika **Mijata Šukovića**. Perić je činio vrh naučne misli na Pravnom fakultetu u Beogradu između dva svjetska rata i jedan je od najistaknutijih srpskih, jugoslovenskih i evropskih poznavalaca međunarodnog prava svih vremena. Akademik **Slobodan Jovanović** napisao je da je Perić „najkrupnija figura pravništva Slovenskog juga”.

Perić piše svoj rad u vremenu izvjesne demokratizacije i započinjanja debate o decentralizaciji i federalizaciji tadašnje kraljevine Jugoslavije. „Danas, kada se radi o ispravkama političkih ne malih grešaka počinjenih kod nas za ovih dvadeset godina postojanja Jugoslavije, imao bi da se revidira, također, i dr-

žavno-pravni status Crne Gore i da se i njoj, **na prvom mjestu njoj**, da položaj polusuverene države u suverenoj Jugoslavenskoj državi i da se na taj način, i prema Crnoj Gori **ispravi jedna nepravda**, koja je tako isto bila jedan od uzroka dosadašnje političke nesređenosti i trzavica u našoj Državi.” On uviđa da „veliko-srpski imperijalisti i šovinisti” nikako ne žele da Crna Gora povrati svoju državno-pravnu individualnost koja joj po svemu pripada i time status federalne jedinice u jugoslovenskoj državi.

Zato ustaje u odbranu etničkih, etičkih i nacionalnih prava Crnogoraca i istorijskih, državnih i međunarodnih prava Crne Gore (to je činio i 1929. i 1933. g. u Hagu i Lionu kada se o tome u Jugoslaviji nije smjelo pisati). „Crnogorci imaju toliko svojih naročitih osobina, da se mogu bez pretjerivanja ubrojiti **među najoriginalnije i najinteresantnije narode u Europi** čija se originalnost i interesantnost u toliko više ističe, što su oni **jedan malobrojan narod: etnička i etička veličina koncentrirana na zbijenom prostoru.**...; „Crna Gora je bila vijekovima zasebna država i... **nikada nije... bila potpuno pokorena od Turaka**, dok je Srbija... bila sasvim pod turskom vlašću...; „Zar nije dosta žrtve, od Crne Gore, da je ona, kao suvereni međunarodni subjekt (država), unesena u novu državu i bez njenoga pitanja saobrazno njenome Ustavu, dakle, **uništena njena međunarodna suverenost protivno propisima međunarodnoga prava**, nego da, u novoj Državi, ona ne

bude ni autonomna pokrajina već da se pripoji jednoj drugoj autonomnoj jedinici, pa ma to bila i Srbija od koje bi Crna Gora, imala **samo da bude jedno produženje Užičkoga Okruga.**„; „Da se učini tolika razlika između Crne Gore i Srbije... da se ona, Srbija, ne samo restaurira, nego da se, po jednom shvatanju bar, izdigne čak na rang Velike Srbije, dok bi se Crna Gora, arbitrarno, utopila u svoju bivšu saveznicu, mi to ne možemo da shvatimo ni s gledišta **prava ni pravde.**”

Analizirajući odluke tzv. Velike Podgoričke Skupštine, Perić podsjeća na čl. 36 crnogorskog Ustava: „**Državna oblast Knjaževine Crne Gore, ne može se ni razdvajati ni otuđiti.** Njene granice ne mogu se ni smanjiti, ni razmijeniti **bez sporazuma Knjaza (Kralja) Gospodara s Narodnom Skupštinom.**” „Otuda, kad nitko drugi – naglašava on – osim zakonodavne vlasti nije bio ovlašćen čak ni za to da granice državne smanji ili razmijeni, tim manje je moglo biti govora da netko **tko nije zakonodavac** cijelu oblast Crne Gore otuđi tj. prisajedini (anektira) nekoj drugoj državi pa, dakle, **to nije mogla učiniti** ni Velika Skupština Podgorička, **koja nije imala nikakva oslonca u Ustavu Crne Gore.**” Crna Gora je ušla, piše Perić, „u sastav Jugoslavenske države **ne onako kako je propisivalo njeno tadašnje i neprestano punovažno pozitivno (crnogorsko) pravo, ovdje jedino mjerodavno:** ona je ušla u sastav Jugoslavije samo jednostranom voljom Srbije i njenih ratnih savezni-

ka, dakle njihovom **faktičkom** vlašću.” Prof. Perić je izričit: „**Bez ustavne i pravne vrijednosti** je odluka Velike Podgoričke Skupštine o prisajedinjenju Crne Gore Srbiji: to je slučaj poznat u pravu kao pravni akt inexistant (**akt koji ne postoji**) te, otuda, i prihvat, od strane Srpske države, ponude te i takve odluke također je jedan akt bez vrijednosti, točnije inexistant, s gledišta prava, kao i sama ta odluka.”

Akademik Perić utvrđuje stav koji je za Crnu Goru i naročito njenu vlast aktuelan, poučan i funkcionalan i danas: „Trebalo je jednostavno da se ta, odluka (Podgoričke Velike Skupštine) **odbaci i negira kao nešto što nije ni bilo**, i, radeći tako, ne vrši se nikakvo nasilje ni prema kome... To je dužnost **svih onih u čijim rukama se nalazi zaštita prava i zakonitosti**.” Jer – „**država je pravo, a pravo je država.**”

INSAJDESKO PRIZNANJE

Poslije susreta predsjednika našeg Parlamenta sa Vaseljenskim patrijarhom oglasila se Srpska pravoslavna crkva (SPC) tvrdnjom da tom prilikom nije bilo govora o autokefalnosti Crnogorske pravoslavne crkve (CPC). Već decenijama SPC, ne prezaajući ni od falsifikata i manipulacije, pokušava da zatresjećanje i negira istinu o viševjekovnoj autokefalnosti CPC. Tako je mitropolit SPC Amfilohije 10. juna 1992. uputio pismo tadašnjem ruskom patrijarhu Alekseju II sa molbom da se donese **„rješenje o nekanskom i pogrešnom unosu u Diptih Ruske pravoslavne crkve 1850. godine Crnogorske mitropolije kao autokefalne crkve i postojeće u Diptihu opovrgnuti, zato što okolnosti i u našoj svetoj Srpskoj pravoslavnoj crkvi pokazuju da postoje tendencije raskola u Crnoj Gori. Pripadnici autokefalije tzv. Crnogorske crkve pozivaju se isključivo na Diptih iz 1850. godine Ruske crkve, na osnovu kojeg su uniželi u „Sintagmu Svetih kanona” (Ralis ipotlis) naziv „autokefalna crnogorska mitropolija” (1856) iz-**

među ostalih autokefalnih crkava.” Mitropolit SPC je tražio da se autentičan i pravovjeran, originalan i izvoran dokument proglasi ništavnim, nepostojećim i falsifikatom u cilju uništenja dokaza o autokefalnosti CPC. Riječ je o ključnom insajderskom priznanju SPC o kanonskoj autokefalnosti CPC i potvrda neutemeljenosti „kanonske” priče SPC, a nažalost, i nekih aktuelnih političkih prvaka Crne Gore.

More je dokumenata i CPC, i SPC, i Carigradske patrijaršije, i Ruske crkve, itd., iz kojih se vidi da je crnogorska crkva autokefalna. Jasan je i red poteza koji se povlačio da bi se Crna Gora razbaštinila svoje države, crkve i naroda-nacije. Isti red poteza sada treba vući da bi Crna Gora povratila ono što joj pripada. Ali, sada, demokratski i u interesu svih svojih građana, a ne kao nekada, kada se to radilo nasilno, nelegalno i „u njeno ime”. Crnu Goru su obnovili Crnogorci i svi njeni lojalni i privrženi državljani. Sada je na redu autokefalnost CPC, jer se zna pravilo u pravoslavlju da su državne granice ujedno i granice autokefalne crkve. U knjizi Valtazara Bogišića „Pravni običaji u Crnoj Gori” piše: **„Granice mitropolije tačno odgovaraju granicama državnim, ni više ni manje.”** Trenutno, druge eparhije i mitropolije SPC, sa sjedištem van Crne Gore, pokrivaju dio naše teritorije. Sadašnja crnogorsko-primorska Mitropolija nije ona stara cetinjska Mitropolija, odnosno CPC suverene države Crne Gore o kojoj govori Bogišić i Ustav Sv. Sinoda CPC. To je prava crnogorska Mitropolija,

tj. CPC, a Mitropolija vladike Amfilohija (ili najnovija prevara SPC o ustanovljenju tzv. „Pravoslavne crkve u Crnoj Gori” u čijoj se odluci još jednom insajderski priznaje da je čine nekoliko eparhija SPC) je samo fingiranje i falsifikat Crnogorske crkve o kojoj govori Bogišić. Dokaz je i ovo da će bilo kakvo eventualno proglašenje autokefalnosti sadašnje Mitropolije Crnogorsko-primorske SPC biti samo politikantska farsa i prevara, bez istorijskog i pravnog utemeljenja. Na strani CPC su **činjenice, istina, evanđelje, tolerancija, istorija, crnogorska nacionalna i vjerska širokogrudost i interkulturalnost**, a na strani SPC u Crnoj Gori **falsifikati, obmane, laž, netrpeljivost i netolerancija prema drugim konfesijama i etnicitetima, nacionalna sebičnost i uskogrudost, nacionalni i vjerski ekskluzivitet razvijen do nacionalizma i šovinizma, poistovjećivanje pravoslavlja sa srpskim nacionom što ima za posljedicu „pretapanje” i „pretvaranje” drugih nacija sa pravoslavnom većinom u Srbe...**Projekat „Velike Srbije” je i dalje na snazi ili kako reče novi srpski patrijarh: „Naše je duhovno do Karlovca”.

U pismu knjazu Nikoli sa prvog sastanka Svetog sinoda CPC, njegovi članovi ističu staru Crnu Goru i Cetinje, kao **„simbol crnogorske političke nezavisnosti i crkvene autokefalnosti, te Uzvišenog Doma Petrovića”**, iz koga su **„na kormilo državno i crkveno dolazili veliki muževi, duhovni pastiri i svjetski vladari, koji su vazda znali visoko držati ugled Cr-**

ne Gore”. Nadati se da će **političke odluke o odnosu države i crkve, tj. o autokefalnosti CPC, poništenju akta regenta Aleksandra, crkvenoj imovini kao državnoj imovini, zaštiti vjerskog kulturnog nasljeđa kao dijela crnogorske nacionalne i državne baštine**, koje će se uskoro donijeti kao **dio međunarodnih obaveza Crne Gore, označiti obnovu upravo jedne takve prakse.**

JESU (LI) PJESNICI KRIVI

Boravak poznatog slovenačkog i evropskog filozofa Slavoj Žižek u Crnoj Gori osvježilo je našu intelektualnu klimu i podstaklo razmišljanje o mnogim bitnim pitanjima današnjeg svijeta. Lucidno poručujući da svi mi imamo naše male Karadžiće, Žižek je podsjetio na Platonov izgon pjesnika iz države, dodajući da je bio donekle u pravu. Jer, gdje je zlo, tamo su (i) pjesnici. Ili, čak, tamo gdje su pjesnici, tamo je (i) zlo. Analizirao je Žižek posljednja globalna etnička čišćenja i odista svuda su se pojavili (i) pjesnici koji su ideološki pripremali i „olakšavali” tzv. „malom čovjeku” da čini zlo, od Afrike do Bosne. Tražili su moralnu i fizičku nulu Drugih, da bi se na kraju raspravljalo koliko je bilo nula u ciframa likvidiranih i nestalih. Jesu li to pjesnici promijenili svoje nekadašnje romantično u (post)modernocinično biće, ili smo zaboravili na Platona? Tradicionalni humanizam i danas – u opreci sa neoliberalnim kapitalizmom koji bi, kako primijeti Žižek, nastavio da djeluje čak i poslije propasti svijeta – tvrdi

da dok ima pjesnika ima i nade, misleći na pjesnike u pozitivnom, antiplatonovskom smislu.

No, vratimo se Platonu. Pjesnici su svojim zanosnim i očaravajućim mitskim jezikom opasni, jer lako obmanu i za sobom povedu puk. Filozof vječne istine, dobra, ljepote, etike, pjesnike je iz moralnih razloga udaljio iz svoje idealne, savršene, apsolutno harmonične države-grad-polisa bez zla sa vladarima-filozofima: „Ljudski rod se neće riješiti zala sve dok rod onih koji ispravno i istinski filozofiraju ne dođe na političku vlast, ili dok oni koji imaju vlast u državama nekim božanskim udesom ne počnu da se istinski bave filozofijom.” Dopusštena poezija u idealnoj državi mora biti „istina podražavanja” u skladu sa Platonovom metafizikom trijade istine: ideja-stvarnost-umjetnost (koja je, dakle, podražavanje podržavanja). Platonova protoutopijska idealna država prvi je i pravi primjer, do današnjih dana, tipičnog i egzemplarnog totalitarizma. Želeći da zasnuje idealnu državu, Platon se dotakao i pitanja ontološke prirode svijeta. Kakav je smisao bića i ljudskog života ako je zlo nepostojeće i iskorijenjeno iz svijeta? Gdje su dobro i čovjek u takvom „idealnom”, „savršenom” životu? Lišava li svojim učenjem (koje je – da li treba reći: bezuspješno – htio i praktično da ostvari) Platon pojedinca njegove ljudske, etičke, antropološke, obaveze i odgovornosti da (i) na „pjesničko” (u biti ideološko) izmišljanje i zlo reaguje svojom borbom za dobro? I to u svim fazama zla: od etičkog do etnič-

kog čišćenja. Od, recimo, u štampi i u nauci, upotrebe malog početnog slova u imenu jednog naroda što se i danas praktikuje u Srbiji do praktične fizičke egzekutive ljudi samo zato što pripadaju tom narodu.

Platonova (nadasve ideološka) idealna država odstranjujući jedno, „pjesničko” zlo, ostvaruje apsolutno državno zlo u kome pojedinac nema nikakvu mogućnost borbe protiv zla budući da ono „ne postoji”, da je utopija, da je dostignuto „savršeno”, „idealno” društvo. E, ta „utopija” je postojala u realnosti dvadesetog vijeka. Bolje reći: distopija. Stav sa početka teksta bi sada mogao u duhu ciničnog (koji nije Platonov, zato što ne prihvatamo njegovu „čistu”, idealnu, idejnu!, totalitarnu državu) humanizma (i) da glasi: gdje su pjesnici, tamo je (i) dobro („makar” dobro kao odgovor i reakcija nas samih na zlo pjesnika). Ili: dok ima „zlih” pjesnika, ima i nade. Jer, ako pjesnike uzmemo čak i u Platonovom smislu (samo bez njegove države!), a to znači i u smislu svih onih „naših Karadžića”, globalno uočljivih od Afrike do Bosne, „dobro” je da postoje – tada ima nade i za nas, za naš vlastiti glas i protest, borbu protiv zla, za naše opravdanje i ljudsko samolegitimisanje vlastitog postojanja. Bez zla ne znamo šta je dobro. I obrnuto. Ovo je, dakle, rekvijem za pjesnike, za nas same.

VJEČNA JE CRNA GORA

U oči lokalnih izbora tvrdili smo da je jedino zajedničko opozicionoj koaliciji „Bolja Crna Gora” i njenim raznorodnim članicama – od Stranke srpskih radikala i Otadžbinske srpske stranke do Jugoslovenske komunističke partije Crne Gore i Socijalističke partije Jugoslavije – to da ne priznaju Crnu Goru i da se ne mogu pomiriti da je crnogorska država nezavisna, samostalna, suverena i međunarodno priznata. Da smo imali pravo pokazali su rezultati izbora. Njeni čelnici nijesu uvjerali građane da neće rušiti državu, ako – kojim (udruženim) čuđom – dođu na vlast. Da ne bude mnogo prostora za dileme, postarali su se sami pretendenti na „prijesto”. Spisak razloga je podugačak: neraščišćena identitetska, državna i nacionalna, samosvijest, nemanje sopstvene političke i razvojne strategije i konkretne programske izborne platforme, negativna kampanja, fokusiranje na personalna, a ne na problemska pitanja, oslanjanje na strane izvore moći i uticaja...Tu je i neuspjela i neorganizovana kampanja, prevaziđena iko-

nografija, već dugo godina iskazana netrpeljivost, brzopletost i frustriranost da bi se po svaku cijenu osvojila vlast, od duge upotrebe izandalo i obesmišljeno ponavljanje optužbi o državi korupcije i organizovanog kriminala. Najbolji odgovor na ovo dali su čelnici Interpola, prošle nedjelje u Budvi, visoko ocjenjujući doprinos Crne Gore upravo u borbi protiv ovih zala, poštujući, za razliku od opozicije!, državnu odredbu o neizručivanju naših državljana i crnogorsko suvereno pravo da u svakom konkretnom slučaju sami procjenjujemo i odlučujemo.

Građani su na izborima poručili da je „Bolja Crna Gora” zapravo Gora i da onaj ko želi da demokratski pobijedi aktuelnu crnogorsku vlast mora ponuditi mnogo više od nepriznavanja sopstvene države, liste apstraktnih, pustih želja demagoga i populista da „svi žive bolje” i mehaničkog, na brzinu sklepanog „pobjedničkog” i narcisoidnog voza, uvezenog spolja, koji je od početka jurio u političku provaliju. Sva ko ko želi bilo kakav uspjeh u opozicionom političkom radu mora sadašnjim političkim strankama na vlasti priznati nesporne rezultate: presudni doprinos obnovi crnogorske nezavisne države, veoma brzi ulazak u članstvo svih međunarodnih organizacija, doprinos unutrašnjoj i regionalnoj stabilnosti, početne uspjehe u privrednom razvoju, izuzetne rezultate na planu evropskih i evroatlantskih integracija...Nezavisna crnogorska država je temelj boljeg života i ustinu, svakodnevno, bolje Crne Gore. To se i sasvim re-

alnim ekonomskim pokazateljima dokazuje. Ko ovo ne vidi, taj je „slijep” i zato će i dalje tumarati i stalno gubiti na crnogorskoj političkoj pozornici. To se desilo sa opozicijom i na lokalnim izborima, a dešavaće se i dalje dok god budu istrajavali na gubitničkoj matrici. U svijetu globalizacije u kojemu su samo promjene stalne, ne mogu one političke stranke koje se nikako ne mijenjaju biti pokretači istinskih društvenih promjena. Promotori državnih promjena, tj. uništenja crnogorske države mogu, ali ni ovog puta crnogorski građani to im nijesu dozvolili. Kada i ko se od ovih stranaka bude mijenjao zaista „na bolje”, to će se vrlo brzo vidjeti i od toga će imati dugoročno ne samo oni koristi, već i političke partije sada na vlasti i svi građani Crne Gore.

Mora radovati ubjedljiva pobjeda na izborima političkih stranaka kojima je prioritet dalje odlučno snaženje i razgranavanje crnogorskog državnog, i nacionalnog i građanskog, identiteta. Dok god budu nepokolebljivo i istrajno radili na ostvarenju crnogorskih interesa – imaće većinsku podršku Crne Gore. Velika pobjeda vladajućih partija i isti takav poraz opozicije pokazali su da prvi imaju jasnu i državotvornu viziju, a drugi – konfuziju u glavi. Bilo koje crnogorske političke partije, ako su dosljedno i principijelno za Crnu Goru, uvijek će pobjeđivati ako su zajedno i udružene. Šireći svoj front, širiće i ukupne demokratske i razvojne potencijale, što sa konkretnim radom na poboljšanju životnog standarda, iz-

gradnji ključnih infrastrukturnih i privrednih objekata, razvoju sjevera i podizanju ukupne ekonomske moći zemlje, čini dobitnu kombinaciju. Zato nije čudo da su vladajuće partije svuda poboljšale svoje izborne rezultate i ojačale svoj uticaj. Ti rezultati bili bi još bolji da su u svim opštinama DPS i SDP nastupile zajedno. Sa opozicijom se dešava, sasvim zakonito i logično, suprotno: u Podgorici je koalicija „Bolja Crna Gora” dobila trinaest hiljada glasova manje nego kada su njene članice nastupale samostalno. Objašnjenje je jednostavno: crnogorskim političkim partijama jasno je da Crna Gora mora biti iznad svih njihovih pojedinačnih stranačkih interesa, Subjekt koji se ne dovodi u pitanje, a „Boljoj Crnoj Gori” (apsurdnog li naziva ove igre mačke i miša: dželat nudi žrtvi „boljita”!), Crna Gora je objekat, moneta za potkusurivanje, predmet obrade „genetskog inženjeringa” (problematizovanje državnih simbola, himne, zastave) do njegovog konačnog ukinuća i nestanka. Vječna je Crna Gora.

HAJDE DA SE (NE) LAŽEMO

Crna Gora izdvaja ne mala sredstva za zaštitu i afirmaciju nacionalnih, kulturnih, jezičkih i drugih prava manjinskih naroda. Rezultat je ponekad kontraproduktivan. Na talasima „Srpskog radija” Savjeta srpske manjine slušam razgovor sa aktivistom srpske nevladine organizacije iz Banjaluke koji se zalaže za stvaranje jedne srpske države od Srbije, Republike Srpske i Crne Gore. Voditeljka se slaže sa njim, ali primjećuje da to u ovom trenutku izgleda pomalo utopijski. Sagovornik odgovara da je potrebna vjera i akcija. Jedno od sredstava je i fizičko žrtvovanje, darovanje i golog života na oltar svesrpstva. Voditeljka potvrđuje i dodaje da je potrebno da „Srpkinja rodi jednog novog Dušana silnog”.

Ne vjerujem da ima u svijetu još neke države poput Crne Gore koja sa svojim parama finansira institucije koje je svojom aktivnošću obezvređuju i žele ukinuti. Na stranu ovom prilikom enormne količine primitivizma, neznanja, nekulture, nepoštovanja drugih i netolerancije u ovakvim emisijama, programima i sa-

držajima u medijima. Koliko sve ovo doprinosi razvoju multikulturalizma i suživota jasno je, kao i kakve negativne i radikalne posljedice može imati na zagovornike različitih državotvornih, teritorijalnih i autonomnih scenarija iz drugih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori. Logistika, posebno „naučna” i „istorijska” ovih i sličnih velikosrpskih projekata ne prestaje da dolazi iz Republike Srbije. U nedjeljniku „NIN” čitamo u kolumni Dušana Mihajlovića, ministra unutrašnjih poslova u DOS-ovoj vladi, da su mnoga mjesta u Crnoj Gori, zapravo srpska, tj. ili u (velikoj) Srbiji ili pak da pripadaju Srbima i srpskoj naciji (u okviru koje nas autor velikodušno smješta)! To je slično izjavi Borisa Tadića kojom konačno velikodušno „priznaje” pravo Crnogorcima u Srbiji da govore crnogorskim jezikom! Mihajlović je shvatio da su priče o „čistoti” nacije apsurdne, pa zaključuje: „Sećam se toponima KRIČI u kanjonu Tare koji predstavlja ime ilirskog plemena koje se u zabitima planine Ljubišnje održalo sve do 17. veka. Da ne govorim o seobama, mešanji-
ma, srpsko-arbanaškom plemenu Kuči...”

I zaista, bolje bi bilo da ne govori. No, Mihajlovićev odnos prema Crnoj Gori je interesantan zato što on odbacuje „neistine tipa” da su Srbi „nebeski narod” i da „Bog čuva Srbe” i „izmišljanje posebnog, samo srpskog hrišćanstva”, što je, inače, imalo za posledicu da se drugi pravoslavni narodi, između ostalog i Crnogorci, prikazuju kao Srbi. Mihajlović tačno primjećuje i da su Srbi „sami sebi postali okupatori”. Najbolji primjer

za to je upravo njegov sopstveni odnos prema Crnoj Gori i Crnogorcima koji je lakmus papir koliko su Srbi odmakli u samooslobođenju i, kako bi rekao Marko Miljanov, čuvanju i zaštiti drugih od sebe i svoje okupatorske svijesti. Mihajlović piše da „na prostoru gde su 'svi braća' po krvi i poreklu nije prestala igra ludosti zvana nacionalizam, odnosno njegov otrovni plod šovinizam”, a ne vidi da se sam još uvijek od njega nije otresao. I ne sluteći ništa, precizno skenira prirodu aktuelne politike u Srpskoj pravoslavnoj crkvi, citirajući sljedeće riječi Vladimira Solovjova: „Oni koji ne žele da žrtvuju svoj nacionalni egoizam vaseljskoj istini ne mogu se i ne smeju se nazivati hrišćanima...” Mihajlović vidi da se iskazi poput „Niko nema što Srbin imade” moraju „iznova čitati”, jer u suprotnom „i dalje ćemo živeti sa opasnim lažima i samoobmanama”, ali ne vidi da i on dokazuje da je, na žalost, nepoštovanje Drugog (čovjeka, naroda) i bukvalno uzimanje i krađa tuđeg (teritorija, države, kulture...), to što niko nema što Srbin imade! Na kraju citira Andrića koji se pita zašto balkanske zemlje ne mogu da uđu u krug prosvijećenog svijeta: „Čini mi se da je jedan od razloga odsustvo poštovanja čoveka, njegovog dostojanstva i pune unutarnje slobode, i to bezuslovnog i doslednog poštovanja... Tu školu nismo još prošli, ni taj nauk potpuno izučili. „Ni Dušan Mihajlović očito nije još postao prosvijećen, baš iz razloga koje Andrić navodi. Svaku kolumnu Mihajlović završava sa – „Hajde Srbi da se više ne lažemo!” Malo morgen.

CRNOGORSKO „SUMNJIVO LICE“

Možda najproskribovanija i „najsumnjivija“ vrijednost u Crnoj Gori je pojam crnogorske kulture. Prosječan građanin, i neobrazovan i sa čak i fakultetskom diplomom, na pomen našeg „sumnjivog lica“, tj. crnogorske kulture, obično reaguje u stilu: da, kultura, ali zašto crnogorska, otkud, kako...?! Rezultat je to dugotrajnog procesa i pokušaja odnarođavanja i asimiliranja Crnogoraca, njihovog svođenja na uža geografska, provincijalna, zavičajna, regionalna, „kategorijalna“ određenja iz kojih se odlučno briše svako istorijsko, nacionalno, identitet-sko, državno, kulturno i samosvjesno osjećanje ovog naroda. „Leksikon crnogorske kulture“ autora Nikole Rackovića, pionirsko djelo nastalo kao rezultat tridesetogodišnjeg rada na proučavanju crnogorskog kulturnog nasljeđa, na najbolji način dokazuje apsurdnost, anahronost i pogubnost teze po kojoj Crnogorci „ne mogu imati“ svoju autentičnu, samosvojnu i originalnu kulturu, jer „nijesu u pravom smislu“ narod i nacija. Leksikon je sinteza znanja o sebi i svijetu do

kojih je Crna Gora došla u svom ukupnom razvoju. Prvi je ove vrste ne samo u Crnoj Gori, već i u zemljama okruženja. U njemu se na blizu hiljadu stranica i sa preko pet i po hiljada leksikografskih i enciklopedijskih pojmova (ličnosti, institucija, mjesta...), prvi put registruje, označava i imenuje sve što je u crnogorskoj kulturi stvoreno do danas. Vremenski – obuhvaćen je period od praistorije (Crvena stijena, lokalitet sa 31 kulturnim slojem) do danas.

Leksikon sadrži teorijske, istorijske, personalne i druge odrednice koje osvjetljavaju mnogobrojne aspekte bogatog crnogorskog kulturnog habitusa. Tu su i podaci o nacionalnim parkovima, jer govore o čovjekovom odnosu prema prirodi, a neki su prema standardima Uneska uvršteni u svjetsku baštinu. Kod personalnih odrednica posebna pažnja je posvećena bibliografiji. Naslovi djela su dati na jeziku na kome su štampana. Navedena su djela na preko 15 stranih jezika. Jedan broj pojmova, pojava i autora prvi put je leksikografski obrađen. Leksikon je, dakle, faktografskog karaktera. Crnogorsko kulturno nasljeđe prezentirano je navođenjem najvažnijih podataka o njemu bez izricanja sudova. Shodno koncepciji Leksikonom su obuhvaćeni: 1. stvaraoci koji su rođeni u Crnoj Gori, u njoj živjeli i stvarali; 2. crnogorski autori koji su živjeli i stvarali van Crne Gore; 3. stvaraoci koji su rođeni van Crne Gore, a živjeli i stvarali u Crnoj Gori. Primijenjen je, dakle, nacionalni i teritorijalni princip.

U Rackovićevoj knjizi pojam kultura je upotrijebljen kao sinonim za stvaralaštvo. Na ovaj način je u metodološkom smislu izabrana najplodotvornija, najizdašnija i najadekvatnija definicija kulture od njih nekoliko stotina. Uz to, u jednoj knjizi, što je za Crnu Goru pionirski pristup, pa tako i od izuzetnog značaja, nalaze se podaci iz, dakle, velikog broja kulturnih sfera u najširem smislu: stvaralačke (umjetničke), narodne, tehničke, industrijske, fizičke (sportske), zdravstvene, znanstvene (naučne), prosvjetne (obrazovne), publicističko-novinarske, političke... Jer, ne zaboravimo: kultura se odnosi na sve vidove stvaralaštva, pa je tako i prikazana u Rackovićevom Leksikonu. Samo na ovaj način se mogu valjano i objektivno, svestrano i činjenično prikupiti i prikazati ukupni crnogorski prosvjetiteljski i civilizacijski rezultati i potencijali, neophodni kao istorijska i aktuelna baza podataka za svaki pokušaj budućeg nužnog vrednovanja i kritičkog procjenjivanja. Crnogorci su skloni, podjednako, i sopstvenom preuveličavanju, glorifikovanju, ali i nipodaštavanju, samoništenju. „Leksikon crnogorske kulture” Nikole Rackovića stvara uslove za prevazilaženje ovih oprečnih, dijametralno suprotnih, ali povezanih i međusobno uslovljenih, uzročno-posljedičnih, fenomena i osobina nacionalnog bića crnogorskog naroda.

U postojećim leksikonima i enciklopedijama objavljenim van Crne Gore, crnogorsko kulturno, nacionalno, državno i istorijsko nasljeđe prikazano

je nepotpuno, iskrivljeno i, u mnogim slučajevima, netačno. Nažalost, Crna Gora još uvijek ne samo da nema svoju Enciklopediju, već do sada nije imala ni publikaciju opšteg tipa iz koje bi zainteresovani leksikografi i enciklopedisti uzimali podatke. Objavljivanjem Rackovićevog djela otvara se mogućnost prezentiranja crnogorske kulture i crnogorskog stvaralaštva u cjelini na osnovu podataka uzetih iz njih samih. Nepostojanje ovakvog leksikona nanijelo je veliku štetu ugledu i afirmaciji crnogorske kulture i crnogorske države. Bez njega Crna Gora gubi, kako ističe autor, mogućnost spoznaje sopstvenog kulturnog, nacionalnog, istorijskog i državnog identiteta. Francuski istraživač Žak Kusto, koji je upoznao kulturu mnogih naroda svijeta, rekao je: „Imamo dužnost da zaštitimo originalnost svake kulture.” Rackovićevim Leksikonom se štiti originalnost crnogorske kulture, istorije, nacije i države i afirmišu njihove vrijednosti.

EVROPA I KLERONACIONALIZAM

Toliko je bilo dobrih vibracija prošle nedjelje, da je teško izabrati „pravu temu”. Sve se u Crnoj Gori mijenja i kreće naprijed. Zato mi je i zapalo za oko nešto što se učaurilo i ni makac dalje. Srpska crkva je – povodom inhumacije posmrtnih ostataka Svetog Ivana Crnojevića, gospodara Zete i Crne Gore, osnivača Cetinja i ktitora Cetinjskog Manastira – kritikovala pominjanje Crnogorske crkve, „pseudoreligiozne ideološke organizacije”. Ne očekujemo „čuda” od SPC, ali je nevjerovatno sa koliko ona upornosti istrajava u svojoj arhaičnosti i konzervativnosti, antievropeizmu i antimodernosti kada su u pitanju vjerske slobode kao dio ukupnog korpusa ljudskih prava i sloboda.

SPC tvrdi da je Crnogorska crkva „sekta” i da postoji samo jedna pravoslavna crkva. Pravoslavni vjernik i poštovalac pravoslavlja može pripadati samo SPC i nacionalno se iskazivati jedino kao Srbin. Evropski Sud u Strazburu u presudi o obnovi autokefalnosti Mitropolijske (pravoslavne) crkve Besara-

bije u Moldaviji, suprotno od ovakve prakse SPC, ističe da „nezavisno postojanje vjerskih zajednica je čak neophodno za pluralizam u demokratskom društvu, pa je to pitanje koje je u samom središtu zaštite koju pruža član 9 Konvencije o ljudskim pravima”.

Sud smatra da država mora uložiti napor i obezbijediti da se u demokratskom društvu, u kom u istom stanovništvu istovremeno postoji nekoliko religija, usklade interesi raznih grupa i osigura poštovanje svake vjere. Uloga vlasti u takvim okolnostima nije da ukloni izvor napetosti eliminisanjem pluralizma, već da osigura da suprotstavljene grupe tolerišu jedna drugu, da se očuva mir u društvu i razumijevanje među vjernicima. „To je u svojoj vjerskoj dimenziji jedan od najvitalnijih elemenata od kojih je sačinjen identitet vjernika i njihov pogled na svijet, ali je takođe i dragocjeno sredstvo za ateiste, agnostike, skeptike i nezainteresovane. Pluralizam koji je nerazdvojjiv od demokratskog društva, osvojenog uz velike i vjekovne žrtve, zavisi od njega”.

Sud „zahtijeva od države da sukobljene grupe tolerišu jedna drugu, čak i u slučajevima kada vode porijeklo od iste grupe”. Vlada države Moldavije mora omogućiti da vjernici bilo koje crkve u skladu sa ljudskim pravima i slobodama ispovijedaju svoju veru i imaju slobodan pristup svim hramovima i da im niko ne može ograničiti ova prava. Svaki vjerski objekat određene religije mora biti otvoren za pripadnike svih crkvi unutar jedne istovjetne konfesije.

U presudi piše: „Mada je sloboda vjeroispovijesti prvenstveno stvar lične savjesti pojedinca, ona takođe podrazumijeva između ostalog i slobodu ‘ispoljavanja [svoje] vjere’ samostalno ili u društvu sa drugima, javno i u krugu drugih koji dijele istu vjeru. Potvrđivanje riječima i djelom tijesno je povezano sa postojanjem vjerskih osjećanja. Ta sloboda povlači sa sobom između ostalog slobodu vjerovanja ili nevjerovanja u Boga i ispovijedanja ili neispovijedanja vjere”. Iz ovoga se jasno vidi karakter i profilisanje jedne interkulturalne, civilizacijske, tolerantne, pluralističke i demokratske slobode vjeroispovijesti, kako individualne tako i kolektivne, u okviru koje se u potpunosti i istorijski i aktuelno uklapa i koncept i praksa, i ideja i život, i riječi i djelo Crnogorske crkve, za razliku od Srpske crkve koja diskriminatorски i politikantski želi da nametne svoju totalitarističku poziciju u crnogorskom društvu i da sebe postavi kao „kanonski” i (ne)demokratski hegemon u pitanjima ne samo vjere i duhovnosti, već i nacije, istorije, kulture, jezika i države. Ovakvo kleronacionalističko djelovanje SPC ima izuzetno velike negativne posljedice na bezbjedonosni, politički i ukupni društveni život ne samo u Crnoj Gori, već i u čitavom regionu Zapadnog Balkana. Kao što je bilo jedan od presudnih uzroka za međuvjerski i međunacionalni rat na prostoru bivše SFRJ, ovakvo ponašanje SPC je i danas, poslije skoro dvadeset godina, jedno od najvećih ograničenja za stabilizaciju i demokratizaciju re-

giona, te obnovu i izgradnju međunacionalnog i međuvjerskog povjerenja i (po)mirenja kao neophodne pretpostavke za miran suživot i prosperitetnu i civilizovanu budućnost Zapadnog Balkana kao neodvojivog dijela evropskih i evroatlantski integracija.

POSTDEMOKRATIJA

S lom neoliberalnog kapitalizma je pokazao da se društveni sistem stalno gradi i razgrađuje. Čovjek je i kreator i destruktor, i anđeo i đavo, i Bog i Satana. Neki teoretičari smatraju da demokratija više ne funkcioniše u izmijenjenim uslovima visokorazvijenih zapadnih društava. Na djelu je postdemokratija u kojoj su iscrpljene moći formalnih demokratskih pravila, procesa i institucija. Demokratske institucije i dalje postoje, ali su ispražnjene i bez političke energije. Kako-tako funkcionišu do nacionalnog nivoa, ali preko toga nikako. A problemi savremenog svijeta su upravo transnacionalni i prema tome nerješivi sa nacionalnog, tj. demokratskog nivoa. Globalizacija je učinila da se politička moć pomjera ka ekonomskoj, jer je ekonomija u poziciji da se globalizuje na način na koji to politika ne može. Ljudi se okupljaju izvan demokratskih formalnih institucija – u nevladinim organizacijama i društvenim pokretima.

Demokratija funkcioniše kao formalni proces periodičnih izbora koji rezultiraju izborom vlada, ali

to nije dovoljno, jer problemi društva prevazilaze te nacionalne vlade s jedne strane, a s druge vrlo teško ili nikako se ostvaruju znatno brojniji i suštinski mnogo važniji aspekti demokratije kao takve, kao na primjer, kultura dijaloga i kritike, građanskih, ljudskih i manjinskih prava, borba protiv diskriminacije i neravnopravnosti (ekonomske, političke, obrazovne, medijske...). Ovo sve, doduše, može ličiti na neku idealizovanu superdemokratiju, ali demokratija i jeste bila i oduvijek će i biti ideal koji se mora slijediti tako što ćemo u realnosti i svakodnevno sve više ostvarivati svaki njen segment nikako je ne redukujući ni na jedan „dovoljan”, „elementaran”, „suštinski” ili neki drugi sličan vrijednosni „temelj”.

Kada se govori o demokratiji uglavnom se misli na neoliberalnu demokraciju u američkom smislu. 1987. g. je bilo 66, a danas preko 120 demokratskih država na svijetu. Ovaj „tip”, ova „vrsta” demokratije je doživjela fijasko, prije svega u ekonomskom dijelu svog koncepta održivosti. Pokazala se kao nemoćna, jalova i nekonkurentna, upravo sve suprotno od onoga za što se izdavala. Političari je pokušavaju spasiti putem države, naoko socijalističkim mjerama, barem po dosadašnjim kriterijumima socijalističkog, ali u cilju spašavanja kapitalizma. U tome bi se reklo da su uspjeli. Međutim, po periferiji kapitalizma pucaju društva, ekonomije i zemlje-države. Primjer Grčke je najupečatljiviji, ali i Islanda, Portugala... Dolazi do štrajkova, masovnih demonstracija,

razbijanja izloga i pljačkanja radnji po gradovima... Politika u neoliberalnim demokratijama se svela na periodično ušehće građana na izborima. Neoliberalna demokratija je zamijenila egalitarnu, liberalnu demokratiju i socijalnu državu, državu blagostanja prije nekoliko decenija koja se oslanjala na jasno definirane ekonomske i društvene klase. U postdemokratiji moć sve više ide ka elitama izvan demokratskih formalnih institucija. Zato su i u neoliberalnoj demokratiji i u postdemokratiji male šanse za pravičniju raspodjelu blagostanja.

Kada je porušen Berlinski zid pokazalo se da to predstavlja kraj režima realnog socijalizma i tvrdog, ortodoksnog komunizma, ali ne i marksizma, pogotovo ne i kraj Marksove misli. Ekonomska kriza krajem prve decenije dvadesetprvog vijeka pokazala je kraj ljudožderskog i vampirskog neoliberalnog kapitalizma, ali ne i kraj liberalizma i građanske demokratije na kojima počiva ekonomski kapitalistički sistem slobodnog tržišta i slobodnih višepartijskih izbora. Show Must Go On.

KO JE OTPADNIK

Povodom 10. Decembra – međunarodnog Dana ljudskih prava, Crnogorski helsinški komitet ukazao je na diskriminaciju Crnogorske pravoslavne crkve. Problem je tim važniji, što će i sloboda religije biti jedno od ključnih reformskih pitanja u procesu učlanjenja Crne Gore u NATO i EU. Presuda Evropskog suda u Strazburu kojom je po tužbi Mitropolijske crkve Besarabije naloženo tuženoj strani, tj. Vladi države Moldavije, da povрати autokefalnost Mitropolijske crkve Besarabije u predmetu spora sa Mitropolijskom crkvom Moldavije, biće „reper” i za Crnu Goru. Ona pokazuje da se odvojenost države i crkve i „neutralnost” države ne mogu uzeti kao argumenti za nemiješanje u sukob SPC i CPC.

Zbog svih nepobitnih istorijskih, državno-pravnih i crkveno-pravno-kanonskih činjenica, neophodno je da crnogorska država posreduje u problemu između dvije pravoslavne Crkve, jer je na to obavezuju međunarodne Konvencije o ljudskim pravima. To nije stvar Crkve, kako kažu patrijarh SPC Iri-

nej i mitropolit SPC Amfilohije, već države. Država ne može da svaki čas poteže „kanone”, kako to čine neki njeni najviši predstavnici, da bi favorizovala jednu, a diskriminirala drugu crkvu. Sud u Strazburu primećuje da „u principu pravo na slobodu vjeroispovesti za svrhe Konvencije isključuje da država procjenjuje legitimnost vjerskih osjećanja ili načina na koji se ispoljavaju. Državne mjere kojima bi se davala prednost nekom vođi ili organima podijeljene vjerske zajednice ili vršio pritisak na zajednicu ili dio zajednice da se protiv svoje volje stave pod jedinstveno rukovodstvo takođe bi predstavljale povredu slobode vjeroispovesti. U demokratskom društvu nije potrebno da država sprovodi mjere da bi osigurala da vjerske zajednice ostanu pod jednim rukovodstvom ili se dovedu pod njega”.

Za razliku od ovih evropskih, demokratskih, održivih, pravnih i etičkih principa, država Crna Gora trenutno – makar i samo kroz isticanje „kanonskog” karaktera SPC i „nekanonskog” karaktera CPC – vrši grubu diskriminaciju CPC i povredu njenog jednakog i ravnopravnog tretmana sa svim drugim vjerskim zajednicama u zemlji. Evropski Sud smatra da država mora uložiti napor i obezbijediti da se u demokratskom društvu, u kom u istom stanovništvu istovremeno postoji nekoliko religija, usklade interesi raznih grupa i osigura poštovanje svake vjere. Iz presude slijedi da uloga vlasti u takvim okolnostima nije da ukloni izvor napetosti eliminisanjem plura-

lizma, već da osigura da suprotstavljene grupe tolerišu jedna drugu, da se očuva mir u društvu i razumijevanje među vjernicima. „To je u svojoj vjerskoj dimenziji jedan od najvitalnijih elemenata od kojih je sačinjen identitet vjernika i njihov pogled na svijet, ali je takođe i dragocjeno sredstvo za ateiste, agnostike, skeptike i nezainteresovane. Pluralizam koji je nerazdvojiv od demokratskog društva, osvojenog uz velike i vjekovne žrtve, zavisi od njega”.

SPC stalno agresivno ističe i nastoji da prikaže Crnogorsku pravoslavnu crkvu kao „sektu” i „otpadnika”, želeći da uvjeri domaću i međunarodnu javnost kako postoji samo jedna jedina pravoslavna crkva na prostoru bivše SFRJ, a to je Srpska crkva. Po SPC, ne postoje Crnogorci i Makedonci, pa ni njihove nacionalne autokefalne crkve, što znači da, u Crnoj Gori, poštovalac i vjernik pravoslavlja može pripadati i biti član isključivo SPC i nacionalno se iskazivati kao Srbin i pripadnik srpske nacije. Evropski Sud u Strazburu pak suprotno od ovakve prakse SPC, ističe da „nezavisno postojanje vjerskih zajednica je čak neophodno za pluralizam u demokratskom društvu, pa je to pitanje koje je u samom središtu zaštite koju pruža član 9 Konvencije o ljudskim pravima”. Vidi se ko je zapravo evropski otpadnik. Biti u tom društvu (u kome su i odbornici Demokratske stranke i SPS koji su bojkotovali ili glasali protiv odluke SO Mali Idoš da i crnogorski jezik bude u službenoj upotrebi), nije nimalo privlačno i poželjno.

Zato je država Crna Gora dužna da omogući beskonfliktno, bezbjedno i mirno odvijanje vjerskog života. To znači i nesmetano ispovijedanje vjere pripadnika svih pravoslavnih crkava, između ostalog i CPC, i njihovo slobodno i ravnopravno korišćenje svih pravoslavnih objekata na teritoriji crnogorske države. Ni manje ni više od toga.

GUŽVANJE I PEGLANJE

P rva zvanična posjeta predsjednika Republike Srbije Borisa Tadića Crnoj Gori, osim te elementarne činjenice i samim tim njene neosporne vrijednosti, potencijalno bi mogla otvoriti vrata svestranjosti i iskrenosti saradnji dvije države. Kondicional je neophodan iz političkog opreza koji je, znamo dobro, i realan i dokumentovan. Ipak, malo je ko očekivao – uz već istorijski potvrđenu dužu listu problema koji čekaju na dobru volju i početak otvaranja i rješavanja – da će od 21. maja 2006. godine do danas toliko toga između Srbije i Crne Gore proteći po principu „toplo-hladno”.

Rijetko je ko u Srbiji uopšte i mogao da slijedi, makar u načinu razmišljanja i ideji, riječi njenog nekadašnjeg ministra inostranih poslova Vuka Draškovića da su odnosi između Srbije i Crne Gore bili najbolji kada su bile dvije nezavisne i međunarodno priznate države. Da ne govorimo o srpskoj „mobi” na ovaj Draškovićev „poziv”, tj. o „slijeđenju” u realizaciji ove tačne konstatacije, koja pretpostavlja je-

dino razumno i istorijski verifikovanu osnovu sa koje se može, ali i ne mora!, poći u bolje međudržavno i regionalno sutra kao pretpostavku evropske perspektive. Ne zna se ko je više uradio sve što se može uraditi da ne bude samostalne i međunarodno priznate crnogorske države: zvanične političke strukture, i vlasti i opozicije, države Srbije ili pak srpska opozicija u Crnoj Gori. Vrhunac u isto vrijeme i nemoći i drskosti, cinizma i „neutralnosti”, pokazala je Vlada Republike Srbije na čelu sa Vojislavom Koštunicom, riječima da „jedna država može da funkcionise i bez priznanja”. Da je Koštunica imao „pravo” pokazuje i primjer Kosova. A da se Crna Gora na pravi način odredila prema ovom pitanju, pokazuje najnoviji poziv Evropske Unije onim svojim članicama koje još nijesu priznale Kosovo da to učine. Naravno, politička težina donošenja ove odluke još je veća za zemlje koje tek treba da pristupe Evropskoj Uniji, što je imala u vidu i naša zemlja slijedeći, prije svega, svoj sopstveni nacionalni i državni interes i prioritet.

Očekivalo se da će barem uoči i za vrijeme Tađićeve posjete, izostati „gužvanje” i potom, naravno, potreba za „peglanjem” u odnosima Crne Gore i Srbije. No, nažalost, može se, gotovo taksativno, reći da ono ni ovog puta nije izostalo. Predsjednik Srbije nije pokazao interes i potrebu da se sastane sa predsjednikom Skupštine Crne Gore, formalno, drugim čovjekom crnogorske države i politički

izuzetno značajnim kao liderom jednog od koalicionih partnera na vlasti u zemlji. Ovaj presedan mogao bi i da ne bude slučajan, već dobro odvažan potez kojim se rješava „domaći zadatak” (i ubiru, mada kratkotrajni a dugoročno kontraproductivni, politički poeni) kako u Srbiji tako i u Crnoj Gori (koja je za neke srpske političare trajno njihov teren). Radi se o odnosu prema predsjedniku crnogorske Skupštine: njegovom „kažnjavanju” poslije Krivokapićeve odluke da ne bude na listi „čekanja” svoje srpske kolegice (možda usput i Tadićevom odradivanju „amortizacije” posljednjeg i „bodrenju” sljedećeg poraza srpske opozicije u Crnoj Gori) i slanju poruke o tome ko bi mogao i trebao biti sadašnji drugi, a budući, u nekom sjutrašnjem mogućem scenariju, ne samo formalno već i realno, možda, i prvi čovjek crnogorske države. Znamo kako su politički prolazili svi oni u Crnoj Gori koje je pomagala (ne) zvanična Srbija.

U svakom slučaju, Tadić je izbjegavanjem Krivokapića pokazao da nije mogao prevazići ličnu sujetu i povrijeđenost zbog njegove tvrdnje da se tajno sastajao sa predsjednikom Crne Gore. Nije teško odgonetnuti na čiju je kolegijalnu pomoć, iz istog razloga, u ovoj odluci mogao da računa srpski predsjednik. Ovo posljednje „gužvanje” nije bezazleno i beznačajno: ono govori o suštinskom odnosu srpskog državnog vrha prema većinskoj političkoj, identitet-skoj, nacionalnoj i državotvornoj volji Crne Gore (po

njima manjinskoj što im je osnovna strateška greška). Nijedno „peglanje” ne može preći Rubikon sadašnjeg negativnog nasljeđa u odnosima Srbije i Crne Gore. To može učiniti samo odgovarajući gest „tome vičnog”, i istorijskog, dakako, državnika.

POUKE FUDBALA

Poznato je da sport ima ogroman potencijal kompetitivnosti. Zato su totalitarizmi raznih vrsta pokušavali da sport manipulativno funkcionalizuju u skladu sa svojim ideološkim ciljevima. Američki atletičar Džesi Owens je razbio u paramparčad rasističku teoriju Hitlerovog nacizma, a „čudo” od nekadašnjih istočnonjemačkih plivačica nije moglo da nadomjesti temeljne nedostatke društvenog uređenja tzv. „real-socijalizma”. Ovo su tipični primjeri korišćenja sportista kao „upotrebnih predmeta” i „privjezaka” radi isključivog potvrđivanja i ukrašavanja određenih pogleda na svijet.

U demokratskim sistemima, iako se kolokvijalno često zna reći da su sportisti najbolji ambasadori jedne zemlje, izuzetno rijetko postaju model i ugled za politiku. Ponajmanje ovakva priznanja dolaze od samih političara. Zato još više pažnje plijeni izjava crnogorskog ministra vanjskih poslova da vjeruje „da će Crna Gora učestvovati na evropskom šampionatu fudbala” kao što vjeruje „da će postati članica Evrop-

ske Unije”. On je čak uporedio faze crnogorskog napredovanja ka EU sa kvalifikacijama za Evropsko prvenstvo u fudbalu 2012. godine i dosadašnji uspjeh crnogorskih fudbalera dao kao reper šta nam valja činiti i u politici.

Sve zavisi od nas na putu ka EU, jer kako reče naš ministar fudbalskim jezikom – simbolički važećim i za politiku – imamo i tim i talente i zajednički, timski rad, pa uspjeh neće izostati. A da tim koji pobjeđuje ne treba mijenjati, staro je pravilo. I u politici i u sportu, puno je primjera gdje su, uz male izmjene i bez mnogo novih „igrača”, rezultati neuporedivo bolji nego ranije. To je najbolji pokazatelj koliko se toga može pozitivno učiniti u izmijenjenom sportskom, društvenom i političkom ambijentu, sa drugačijim, novim, kvalitetnim i optimističkim duhom. U tome je vještina i „moć” i sportskih i političkih vođa da preokrenu „rezultat” u odnosu na ranije inferiorno osjećanje manje vrijednosti i uliju snagu i samopouzdanje neophodnu za svaki iole značajniji uspjeh.

Fudbal je ogledno polje politike. Poslije otvorenih rasističkih i asimilacionih većinskih konzervativnih i desnih teorija, koje su danas odbačene, došao je na red kulturni fundamentalizam i „patriotizam”, često i u liku multikulturalizma po kome su rase, nacije i etniciteti, ravnopravni i jednaki, ali da bi opstali moraju biti odvojeni jedni od drugih. Globalizacija, pa i EU, doduše teško i mukotrпно, ali uporno i nezustavljivo, jača suprotni, pozitivni, interkultural-

ni model, kome upravo fudbal najviše doprinosi. Zato su u njemu i najjači „navijački” rasistički i nacionalistički otpori i neredi u sprezi sa logistikom političke desnice. UEFA je podržala razne antirasističke inicijative posljednjih godina i sastavila plan u deset tačaka i klubovima poslala smjernice za njegovo sprovođenje.

Crna Gora kao model suživota (ali i globalni primjer otvorenosti za doseljenike, investicije, robe, kapital), jeste i sa svojim reprezentacijama u košarci, fudbalu..., primjer integracionih, interkulturalnih procesa, prije svega unutar svoje sopstvene kuće, pa zatim užeg i šireg regiona. To nas na najbolji i doista reprezentativni način preporučuje Evropskoj uniji ne samo u politici i ekonomiji, već i u sportu i kulturi. Pokazali smo i u fudbalu spremnost i sposobnost, i psihološku i praktičnu, da na sintetički i interkulturalni način „usisamo” i umrežimo sveukupno naše nacionalno i državno bogatstvo, bez obzira iz koje crnogorske etničke, vjerske, kulturne, geografske i druge sredine ono dolazilo. Najbitnije je da svako ko obuče dres reprezentacije to učini sa osjećanjem časti i ponosa, obaveze i dužnosti, što će imati za posljedicu sinergiju pravog sportskog, kulturnog i patriotskog odnosa i sa društvom i zemljom u cjelini. Način doživljavanja navijača i javnosti državnih simbola trebao bi biti poučan za neke naše političare i u vlasti i u opoziciji. Kada čitav stadion zdušno i s pijetetom pjeva himnu, valjda je sa njom sve u redu!?

„Za narod, za zemlju, za državu”. Da se krene punim jedrima naprijed, umnogome je pomogao novi selektor crnogorske fudbalske reprezentacije. U prvom intervjuu govorio je o potrebi jačanja sportskog nacionalnog patriotizma i vjere u sebe. „Bez vjere u moć duha, ništa veliko se ne može postići” (Hegel).

DRŽAVA

Odluka episkopa Srpske pravoslavne crkve čije eparhije pokrivaju područje Crne Gore o „ustanovljenju” Pravoslavne crkve u Crnoj Gori i dalje je pod lupom javnosti. Srpski historičar Čedomir Antić iz Beograda ovu odluku vidi kao predvorje budućnosti u kojoj „više neće biti riječi o mitropoliji ili arhiepiskopiji SPC”. Po njemu, Pravoslavna crkva u Crnoj Gori predstavlja buduću autokefalnu crnogorsku pravoslavnu crkvu. Reagovao je protojerej SPC Velibor Džomić negirajući prethodne Antićeve teze i tvrdeći da „ni u crkvenim ni u državnim arhivama do 1918. godine ne postoji dokument iz koga bi se vidjelo da je mitropolija Crnogorsko-primorska imala naziv ‘Crnogorska pravoslavna crkva’ ..

Izgleda da ni iz Srpske pravoslavne crkve više niko ne negira da je Crnogorska pravoslavna crkva (bila i ostala) – autokefalna, jer je takvih dokumenata, čak i iz arhiva same SPC, toliko da je to očigledno. A što se tiče naziva „Crnogorska pravoslavna crkva”, negiranje da je on postojao, toliko je bez

ikakvog smisla i značaja, da je, suštinski, čak potpuno irelevantno. Ipak, iza ove tvrdnje stoji nepromijenjeni stav SPC o nepriznavanju crnogorskog naroda i nacije i nezavisne i međunarodno priznate crnogorske države, te nacionalne, crnogorske pravoslavne crkve, tj. pravoslavne crkve crnogorskog naroda – Crnogorske pravoslavne crkve. No, idemo redom.

Petar I Petrović se potpisivao kao „**černogorski mitropolit**”, tako su ga oslovljavali i strani vladari, a u jednom pismu iz 1819. godine navodi da u „Stanjeviću... postoji...jedan srednjevjekovni manastir, koji su moji pretšasnici davno sagradili na sopstvenom zemljištu **ove nacionalne crkve.**” Njegoš u ugovoru o prodaji manastira Stanjevići spominje „**Naciju Crnogorsku i istu Naciju.**” Dr Nikodim Milaš (1845-1915), kanonista i crkveni velikodostojnik SPC, u svojoj knjizi „Pravoslavno crkveno pravo” ističe: „Po katalogu Carigradske patrijaršije, izdanom u aprilu 1855. godine, postojale su sljedeće pomjesne **crkve** sa svojom samostalnom upravom (**autokefalne**): 1. Carigradska, 2. Aleksandrijska, 3. Antiohijska, 4. Jerusalimska, 5. Kiparska, 6. Ruska, 7. Karlovačka, 8. Sinajska, **9. Crnogorska** i 10. Crkva u Kraljevini Grčkoj.” U knjizi „Pedeset godina na prestolu Crne Gore 1860-1910”, iz 1910. godine piše: „Godine 1888. Mitropolit Mitrofan bio je izaslan od Knjaza Gospodara kao predstavnik **Crnogorske crkve** u Rusiju, u Kijev, da prisustvuje velikom slavlju ruskom – slavlju devetstogodišnjice primanja Hrišćanstva, i tom pri-

likom je, na dan 15. jula, služio službu Božju zajedno sa kijevskim mitropolitom Platonom i beogradskim Mihailom.” U Enciklopediji „Slavari” (Sankt Peterburg, 1903.) stoji: „**Crnogorska crkva** je samostalna (**avtokefalna**).” U Ustavu Svetoga Sinoda u knjaževini Crnoj Gori iz 1904. godine u članu 15 stav 2 spominje se „ono, što po svetim kanonima spada u ličnu nadležnost Mitropolita, kao sinodskog predsjednika i kao **poglavice avtokefalne crnogorske crkve**”. U „Ustavu za Knjaževinu Crnu Goru” 1905. godine, piše: „Državna vjera je u Crnoj Gori istočno pravoslavna. **Crnogorska crkva je autokefalna.**” (iz člana 40) Povodom dvadesetpetogodišnice arhijerejske službe mitropolita Mitrofana Bana, 1910. godine, u čestitci Antonija, mitropolita petrogradskog, želi se „dobro **Crnogorske crkve**”, carigradskog patrijarha Joakima da „Gospod...podari...darove...svetoj **Crnogorskoj crkvi**”, a arhiepiskop beogradski i mitropolit Srbije Dimitrije Pavlović, upućuje pozdrave „dragoj nam bratskoj Crnoj Gori” i ističe da „Srpska crkva kao sestra i po vjeri i narodnosti dijeli radost **Crnogorske crkve.**” Toliko o ovoj Džomićevoj tvrdnji.

Interesantno je i da Džomić „ne zna (m) zašto bi Antiću, a i ne samo njemu, nacionalno odgovaralo da se granice duhovne jurisdikcije eparhija u XXI vijeku poklapaju sa granicama država koje dolaze i prolaze sa sve granicama i režimima.” Na ovo pitanje je već odavno odgovoreno u pravoslavnoj tradiciji i pravilu poistovjećivanja granica nezavisnih držav-

nih i autokefalnih crkvenih jurisdikcija (nacija, država, crkva), ali i u slavnoj crnogorskoj prošlosti. U jednom obraćanju sa Opšternogorskog zbora od 13. I. 1804. godine, štiteći Petra I i Crnu Goru, predstavnici crnogorskog naroda u protestnom pismu ruskom caru Aleksandru I su izričiti: „**Naš mitropolit** nikada nije bio pod zapovijesti ruskog Sinoda, nego samo pod pokroviteljstvom Vašeg imperatorskog Veličanstva, a i to pod moralnim, i to tako da do sad nijesmo bili ni od koga branjeni: mjesto silne odbrane počinjemo trpjeti silno gonjenje. Sveti Sinod nema nikakvog prava nad arhijerejima, koji nijesu podvlasni, izvan predjela ruskih granica, đe je njihova vlast, i po ovome s **našim arhipastirom** nema nikakva posla.” Čak i u bogoslovskom udžbeniku iz 1934. godine, štampanom po odobrenju Svetog Sinoda SPC, piše: „Carigradska patrijaršija nije pretendovala nad **Crnogorskom crkvom**, držeći se kanoničkog pravila da crkvene granice jedne nezavisne države nemaju ulaziti u granice druge nezavisne države.” Ne priznajući teritorijalnu cjelovitost i međunarodno priznanje Crne Gore, ne poštujući crnogorsku istoriju, naciju, crkvu, smatrajući da je ona privremena, prolazna država, Džomić kaže da su „Mitropolija i ostale eparhije u Crnoj Gori nastale mnogo prije Crne Gore i njihove granice nikako ne mogu da budu po linijama koje datiraju od Drugog zasijedanja AVNOJ-a 1943. godine u Jajcu.” A šta kaže crnogorska država?

ETNIČKO I NACIONALNO

Da u civilizacijskom smislu, bez obzira na sve naše unutrašnje razlike, u Crnoj Gori vrlo često postupamo u korist sopstvene štete, pokazuje i najnoviji primjer oko tek izglasanog Zakona o popisu stanovništva. U žiži javnosti je čl. 5 u kojem se postavlja pitanje o etničkoj, a ne nacionalnoj pripadnosti građana naše zemlje kako je bilo u prethodnom popisu. I u crnogorskom Ustavu se navode i etnička pripadnost i nacionalnost. Odmah se pokazalo da smo sasvim nepotrebno požurili sa usvajanjem preporuke Ujedinjenih Nacija da se umjesto termina nacionalna i etnička pripadnost koristi samo pojam etničke pripadnosti (da bi se odvojio od državljanstva). Naime, u probnom popisu etnička pripadnost je toliko zbunjivala građane, da se odlučilo prići naknadnom formulisanju objašnjenja po kome se pod etničkim misli i na nacionalnu i narodnosnu pripadnost. Koliko će sve to imati svoju svrhu i kakva će biti sudbina eventualnog predloga za ocjenu ustavnosti pomenutog člana Zakona pred Ustavnim sudom,

što najavljuje SDP, ostaje da se vidi. Jasno je da svega ovoga i već sada uračunate buduće konfuzije i opšte, državne, crnogorske, i nacionalne i građanske, štete, ne bi bilo da je ostalo na snazi dosadašnje rješenje o etničkoj i nacionalnoj, ili čak samo nacionalnoj pripadnosti (uvjerenju, osjećanju).

Pritisnuta vjekovnim istorijskim, državnim, političkim, kulturnim i nacionalnim falsifikatima, u izuzetno ranjivom trenutku tek obnovljene suverenosti i državne samostalnosti, Crna Gora i Crnogorci olako i bez ikakvog razloga otvaraju potencijalne prostore samodestrukcije i ukinuća sopstvenog identiteta. Umjesto da Crnu Goru obnavljamo na moderan, sintetičan, interkulturalni, otadžbinski, domovinski, u isto vrijeme i nacionalan i građanski, način, na način zajednice, a ne razjednice, mi je vraćamo u predgrađansko i predrđavno stanje. U stanje koje je, u našim uslovima, vrlo lako podložno mogućim bezbrojnim etničkim, religioznim, plemenskim i istorijskim podjelama i animozitetima. Etničko može biti i jeste manje-više bezbolan pojam u istorijski već izgrađenim i potvrđenim nacijama, ali kod nas i rodno mjesto destabilizacije, slabljenja i ništenja crnogorske države i crnogorske nacije. Moderna nacija je raznovrsna u etničkom, jezičkom, religioznom, kulturnom, istorijskom, ali jedinstvena u civilizacijskom, teritorijalnom, pravnom, vrijednosnom, građanskom, političkom, državnom, etičkom pogledu.

Nema i ne može biti straha šta će biti sa Crnogorcima i Crnom Gorom. No, nije dovoljno ponavljati da je Crna Gora vječna, a u praksi ne raditi i da se to ostvaruje. Etničko sugeriše pogrešan stav odvojenosti i posebnosti krvi i tla, da su porijeklo, jezik i vjera jedini činioci nacije. Francuski filozof Ernest Renan, istaknuti istraživač formiranja nacija u Evropi, piše 1882. godine da se „nacija ne sastoji u tome što se govori isti jezik ili pripada istoj etnografskoj grupi, već u tome što su se zajednički činile velike stvari u prošlosti i što se hoće da čine i u budućnosti. Nacija je jedna duša, jedan spiritualni duh... čovek nije rob ni svoje rase, ni svoje religije, ni toka reka, ni pravaca planinskih venaca... Najpametnije nacije (Englezi, Francuzi, Njemci, Italijani), imaju najizmiješaniju krv.” Narodnost, nacionalnost, to je jedan poseban, višeslojan, do kraja nikad raščlanjiv i objašnjiv, uzvišen, duševni, spiritualni, vrijednosni pojam. Ako toga kvaliteta nema, nema ni nacije niti njenih kvantitativno i materijalno mjerenih iskaza.

Svaka razumna i demokratska država vodi računa o sebi i svom opstanku. I ne potkopava već gradi svoju kuću. Crna Gora je obnovom svoje državnosti dobila moćno civilizacijsko, prosvjetno, naučno, kulturno, ekonomsko i institucionalno sredstvo za osnaživanje i afirmaciju svog nacionalnog i državnog identiteta koji nije samo stvar etničkog i religioznog, već nadasve vrijednosnog porijekla i utemeljenja. Da takvim sjajem i duhovnim bogatstvom ne zrači na-

ša Crna Gora, ne bi se mogla ni obnoviti 2006. godine. Referendumsko „DA” je odlučno i nepokolebljivo izražavanje narasle, konstantne i trajne snage i moći Crne Gore, crnogorske države, Crnogoraca i pripadnika svih drugih naroda koji Crnu Goru doživljavaju kao jedinu svoju državu, zemlju i domovinu. To je bio izraz snage, a ne slabosti Crne Gore. Nikakvi procenti i kvantitativni pokazatelji ne mogu dokazati da je Crnogoraca manje sada nego ranije ili pak na zadnjem popisu stanovništva. A nijedna država ne bi trebala ići ka prošlosti, već ka budućnosti. U tome je i razlika između etničkog i nacionalnog.

ČITANJE SOPSTVENOG RUKOPISA

Rijetke su kulturne svečanosti, a osobito promocije knjiga, na kojima se traži „karta više”. Ne baš mala sala Moderne galerije u Podgorici krajem protekle nedjelje bila je tijesna da primi sve zainteresovane za predstavljanje Crnogorskog pravno-istorijskog rječnika autora dr Čedomira Bogićevića u okviru tradicionalne manifestacije „DEUS”. Toga dana Crna Gora je dobila status kandidata za članstvo u EU, a naveče su najugledniji crnogorski naučni radnici rekli mnogo toga što je od suštinskog značaja za naš evropski put.

Prije svega, kako primijeti akademik Radoslav Rotković, da više ne ponavljamo tvrdnje istorijskih neprijatelja naše nacionalne i državne nezavisnosti o tome da smo „priznati” tek na Berlinskom kongresu 1878., a da smo parlamentarizam dobili tek 1906. g. Šta je sa međunarodnim priznanjem Duklje-Zete Vojislavljevića iz XI-og vijeka i Opštecrcnogorskim zborom Crnojevića, šta sa zvaničnim razgraničenjima Crne Gore u vrijeme Njegoša i knjaza Dani-

la sa tada jedinim susjedima Turskom i Austro-ugarskom? Danas nas više niko ne sprječava da (iz)gradimo punu nacionalnu, državotvornu, jezičku, konfesionalnu, kulturnu, duhovnu i civilizacijsku crnogorsku samosvijest. Nije u pitanju nikakva arhika, već obnova, vjekovima manje-više zapretenog, svekolikog autentičnog crnogorskog nacionalnog, državnog, građanskog i multikulturalnog-interkulturalnog identiteta. Obnova Crne Gore kao matice, postojbine i ognjišta – ništa ne grije kao ljudsko ognjište (Rotković) – i Crnogoraca i svih drugih njenih naroda. Tek takva, sa sviješću o svom hiljadugodišnjem trajanju, Crna Gora može biti uspješan otadžestveni garant svim svojim građanima i narodima. I samo na ovaj način, Crna Gora može biti dostojanstveni, ravnopravni, korisni i sigurni član EU.

Da bi se stiglo do te tačke zrenja, potrebno je da se Crna Gora, kako reče akademik Radovan Radonjić, suoči sa sama sobom, sa svim svojim „čudesima”, i pozitivnim i negativnim. Kako da stara državna i nacionalna svijest nestane sa istorijske pozornice početkom dvadesetog i „za malo” početkom dvadesetprvog vijeka? Crnogorci nemaju većih neprijatelja od samih sebe. Radonjić zato poručuje da „nešto ne štima” kada se znaju sve nesporne naučne i istorijske činjenice i istine o viševjekovnom samostalnom i osobenom povijesnom crnogorskom nacionalnom, državnom, vjersko-crkvenom, jezičkom i kulturnom putu, a u isto vrijeme nam se serviraju pot-

puno suprotne, pa čak i etablirano-sistemske i „zvanične” tvrdnje. Crnogorska država moraće se opredijeliti konačno između ova dva apsolutno nekonvergentna puta. Jedan vodi u crnogorsku nacionalnu i multikulturalnu državnu i građansku emancipaciju, a drugi u nestajanje i propast svih zajedno, u utapanje i odumiranje svega onog istorijski vitalnog što nas je održalo i utemeljilo. Svijest o sebi na sopstvenu korist a na ničiju štetu (naprotiv), jedino daje trajnu perspektivu Crne Gore. Tako donosimo svoju sopstvenu dragocjenu vrijednosnu „škrinju” pravih ljudskih, istorijskih, pravnih, etičkih, filozofskih i civilizacijskih blagodeti.

Mnogo toga što danas ponavljamo misleći da je to zaista tako i da smo to pravi mi i da je sve to odista u našu korist, zapravo nije tako. Potrebno je da se upoznamo sa vlastitom istorijom, jer je ne poznajemo. Okrenimo se sebi samima, ponosni na svoja veličanstvena civilizacijska, moralna i sva druga dostignuća, ali se i suočimo sa najdubljim posrnućima čiji smo bili vrlo često i jedini inspiratori i kreatori. Neophodno je da se crnogorska država maksimalno, ili najviše što je moguće, profiliše u svom nacionalnom, građanskom i multikulturalnom identitetu u svim svojim podsystemima kao što su prosvjeta, nauka, jezik, književnost, umjetnost, kultura, istorija, pravo, etika, filozofija. Jer, ma koliko bili grandiozni napori usamljenih pojedinaca-institucija kao što je dr Čedomir Bogićević, ništa se trajno i dugoročno ne može

postići bez strateškog, ozbiljnog, planskog, sistematskog, odgovornog i profesionalnog rada odgovarajućih institucija. Da li ćemo čitati sopstveni rukopis tuđim ili svojim očima?!

PUŠO, A NE PUŠO ILI PUSO

Jedan, očito inventivni, stariji podgoričanin ovih dana reče svom ispisniku da je, sa „povratkom” crnogorskog jezika, konačno došlo doba da se i on može potpisati, i to ne samo imenom i prezime-
nom, već i nadimkom koji „nosi” maltene od rođenja. I po kome se i „odaziva”, a ne po imenu iz knjige rođenih koje mu niko i ne zna. Sve do Pravopisa Crnogorskog jezika ovo nije bilo moguće. Sa uvođenjem jednog od dva „nova” slova *ś* i *ź*, čovjek svoj nadimak Pušo može „pustiti” i u pismenu korespondenciju (i ne samo on, već jedan veliki broj Crnogoraca upravo zahvaljujući ovim slovima). „A ne, kao dosad, ko da od tebe puše vjetar ili da šalješ puse!”, dodade mu još šaljivo njegov prijatelj, očito aludirajući na dosadašnje i buduće (na srpskom jeziku) mogućnosti pisanja nadimka kao „Pušo” ili „Puso” (što bi bilo odveć „kuso”, da se malo pjesnički zabavimo, ali i precizno istaknemo značaj slova *ś* za crnogorski jezik). Doduše, riječ „puso” je bliža hrvatskom jeziku – puse, pusice: poljupci).

Ova prigodna anegdota zapravo cilja u bit „problema” oko crnogorskog jezika. I u Vukovo vrijeme jezička reforma je išla ka tome da se obuhvati sav narodni izvorni život i autentična svakodnevna jezička komunikacija. I tada i sada to se napada kao „govedarski”, „seljački”, „provincijalni”, „primitivni” jezik. Vuk je jednom svom protivniku, onovremenom salonskom srpskom intelektualcu „na glasu”, poručio da će se zvati, ako izostane slovo „j”, ne „Jovan”, već – zna se kako. U aktuelnim raspravama o crnogorskom jeziku ne bi se smjelo nasjesti na prevaru koju serviraju njegovi protivnici da su „jedini problem” dva tobožnja „arhaična” slova. Ona su zapravo lakmus papir, pravi test za istinsko prihvatanje ili neprihvatanje crnogorskog jezika. Njegovi protivnici su dobro uočili značaj ova dva slova, budući da bez njih nema cjeline glasovnog sistema crnogorskog jezika. Ko tvrdi da je za crnogorski jezik, a protiv je dva „nova” slova, taj u suštini negira crnogorski jezik (i ne samo jezik, već i crnogorsku naciju) i pod njegovim imenom protura srpski jezik. Isto to rade i oni koji zagovaraju pravopis crnogorskog jezika bez obaveznog *š* i *ž*. Jer, oni kucaju na već otvorena vrata. Prihvaćenim standardom crnogorskog jezika već je usvojeno pravo biranja (ne)obaveznosti slova *š* i *ž*. Zašto sada trošiti vrijeme i energiju na nešto što je već apsolvirano i predato na slobodno biranje u okviru upotrebe crnogorskog jezika svakom građaninu naše zemlje? Odgovor je vrlo jednostavan: mentalnu

matricu protivljenja svemu što je crnogorsko teško je zaustaviti i mijenjati! Otuda, priznaje se nešto crnogorsko, jedino što i kad se mora, a i to nevoljno! Tako je bilo sve do sada, zašto bi i sada i ubuduće bilo drugačije? Slučaj je to i sa svim ostalim crnogorskim identitetskim obilježjima: i istorijskim, i etničko-narodnosno-nacionalnim, i državnim, i vjerskim, i kulturnim, i jezičkim autohtonim vrijednostima.

Ovdje se zapravo radi o pokušaju negiranja prava Crnogoraca da govore i pišu svojim jezikom. Želi se sloboda za sebe, ali ne i za druge. Upravo za te druge, u ovom slučaju Crnogorce, velikosrbi u kontinuitetu ističu da uopšte ne postoje, da ne postoji njihova nacija, istorija, država, da je to bila (i jeste) srpska država, da su Crnogorci Srbi, da govore srpskim jezikom, i u tom „duhu”. Zašto bi sada isti ti negatori Crnogoraca priznavali njihovo pravo na sopstveni jezik i na njihova dva „nova” slova. Nijesu problem ta dva slova, ona su samo paradigma ukupnog odnosa prema Crnoj Gori protivnika nezavisne crnogorske države i crnogorske nacije. Problem je što protivnici Crne Gore ne žele da vide, u konkretnom slučaju, realnost i bogatstvo autentičnog crnogorskog glasovnog sistema. Smeta im sve što je crnogorsko, a jezik možda i najviše, jer upravo on izražava najdublju bit i osobenost jednog naroda i jedne zemlje. Danilo Kiš, veliki znalac jezika i stilista, u pjesmi „Pesnik revolucije na predsedničkom brodu”, posvećenoj Dobrici Ćosiću, „preventive” (i jezičke) radi, upućuje mu sa-

vjete da „ak uzimate učešće na kakvom prijemu (vi to ne kažete valjda na – premu, tamo kod vas u Šumadiji, u Sremu?)...”, itd., a takođe i – „tekstove ćete davati meni. Ne radi kontrole, neg rad pravopisa. Bar što se tiče verzije ijekavske, latiničke.” Crnogorski jezik nije pitanje politike, već lingvistike. I sveg onog naučnog, istorijskog, kulturnog, nacionalnog, tradicijsko-baštinskog i duhovnog blaga iz koga potiče svaki jezik u svijetu. Ni manje ni više od toga.

PONIŠTITI DEKRET REGENTA ALEKSANDRA IZ 1920. GOD.

Ove godine je devet decenija od kada je Aleksandar Karađorđević, tada srpski regent a kasnije kralj, **nelegalnim** aktom na osnovu tačke **nelegalne** tzv. Podgoričke skupštine ukinuo autokefalnu Crnogorsku (pravoslavnu) crkvu. Sadašnja „Mitropolija” **nije** ona nekadašnja Crnogorska (pravoslavna) crkva (CPC), već obična, jedna od mnogih, eparhija Srpske (pravoslavne) crkve (SPC). Nazvana je „Mitropolijom” isključivo radi **istorijske prevare i obmane**, ne bi li se nekako **zatrlo sjećanje** na autokefalnu Crnogorsku (pravoslavnu) crkvu u cilju prikazivanja **sadašnje „Mitropolije” SPC** kao **nekadašnje Crnogorske pravoslavne crkve** (Avtokefalne pravoslavne Mitropolije u Crnoj Gori, tj. autokefalne Arhiepiskopije Cetinjske i Mitropolije Crne Gore, Brda i primorja), a sadašnje (i vazdašnje, jer je nasilno i nepravedno ukinuta) Crnogorske pravoslavne crkve kao „sekte”. CPC je **obnovljena** na Lučin dan 1993. godine.

Obnovom crnogorske državnosti u maju 2006. godine **faktički** je ukinuta odluka tzv. Velike Podgo-

ričke narodne skupštine od 13. novembra 1918. g. o „ujedinjenju” sa kraljevinom Srbijom. Ipak, potrebno je **konstatovati poništenje** nelegalne i nelegitimne podgoričke Skupštine iz 1918. god., odgovarajućom **odlukom Skupštine Crne Gore**. Posebno iz razloga što je to bila osnova **nelegalnog** akta regenta Aleksandra o **ukidanju autokefalne Crnogorske crkve**. Skupština Crne Gore na **prijedlog Vlade Crne Gore**, treba da **poništi dekret regenta Aleksandra**, jer je taj akt potpisao suveren države SHS (tadašnje Jugoslavije), iz razloga što se ovaj akt nije bazirao na Ustavu i **zakonitim** odlukama Sv. Sinoda Crnogorske crkve, već na **nasilnim i falsifikovanim** aktima. Poništenjem ovoga akta situacija se dovodi u **pređašnje stanje** što će reći, **crkva povraća svoju autokefalnost a država imovinu**, sa kojom je do tada raspolagala.

Država Crna Gora se mora umiješati u ovaj problem između dvije pravoslavne Crkve, jer je na to **obavezuju međunarodne Konvencije o ljudskim pravima**. To nije stvar Crkve, kako kaže mitropolit SPC Amfilohije, **već države**. Država ne može da svaki čas poteže „kanone”, kako to čine neki njeni najviši predstavnici, da bi **favorizovala jednu, a diskriminirala drugu crkvu**. Presuda **Evropskog suda u Strazburu** kojom je po tužbi Mitropoljske crkve Besarabije naloženo tuženoj strani, tj. Vladi države Moldavije da povрати autokefalnost Mitropoljske crkve Besarabije u predmetu spora sa Mitropoljskom crkvom Moldavije, pokazuje da se odvojenost drža-

ve i crkve i „neutralnost” države ne mogu uzeti kao argumenti za nemiješanje u sukob dvije crkve. Ova presuda biće „reper” i za Crnu Goru. Dobro bi bilo da **mi sami** ovo pitanje riješimo, **bez međunarodnih sudskih procesa.**

U presudi Evropskog suda u Strazburu piše: „Obaveza države da održi neutralnost i nepristrasnost, određena praksom Suda, **nespojiva je sa bilo kakvim ovlašćenjima države da proceni legitimnost verskih osećanja.**” Sud „**zahteva od države da sukobljene grupe tolerišu jedna drugu, čak i u slučajevima kada vode poreklo od iste grupe.** U posmatranom slučaju Sud smatra da je zauzimanjem stava da (Mitropolijska crkva Besarabije) nije nova verska zajednica i **uslovljavanjem njenog priznavanja odlukom vlasti crkve koja jeste bila priznata – Mitropolijske crkve Moldavije – Vlada nije poštovala svoju obavezu neutralnosti i nepristrasnosti.**” Iz presude proističe da Vlada države Moldavije mora omogućiti da **vjernici bilo koje crkve u skladu sa ljudskim pravima i slobodama** ispovijedaju svoju veru i **imaju slobodan pristup svim hramovima** i da im niko ne može ograničiti ova prava. **Svaki vjerski objekat jedne religije mora biti otvoren za pripadnike svih crkvi unutar jedne istovjetne konfesije.**

„Kanonska” prava **ne mogu nikako onemogućavati ostvarivanje** nacionalnim Ustavom i međunarodnim dokumentima **zagarantovanih vjerskih (ljudskih) prava i sloboda,** a posebno u onim slu-

čajevima, kao i **u primjeru Crnogorske crkve**, kada je konkretna vjerska organizacija **bila autokefalna i kada joj je nasilno i nepravedno ukinut taj status**. Sve da i nije tako, **Crnogorska crkva** bi imala **sva prava kao i sve druge crkve unutar pravoslavne konfesije**, uključujući i **Srpsku crkvu**. Država Crna Gora mora da **omogući beskonfliktno, bezbjedno i mirno odvijanje vjerskog života u svim vjerskim objektima**, pa tako i nesmetano ispovijedanje vjere pripadnika **svih crkava u okviru pravoslavne konfesije**. Na njoj je da odluči, **u ime efikasnosti, mira i racionalnosti**, da li će u **svim pravoslavnim crkvama da omogući i crnogorskim i srpskim vjernicima ispovijedanje vjere**, ili će **podijeliti vjerske objekte** po istorijskom i činjeničnom, realnom kriterijumu **na one koje pripadaju crnogorskoj i na one koje pripadaju srpskoj crkvi**, kako to predlaže akademik **Radoslav Rotković**.

RUKAVICA JE BAČENA

Mitropolit crnogorsko-primorski SPC na dočeku Nove godine po julijanskom kalendaru, šireći nacionalnu i vjersku mržnju, narugao se crnogorskom jeziku nazvavši ga „čirgilica”, nadajući se da će podriti i crnogorski narod i crnogorsku državu atakom na njihov noseći identitetski stub. Vjerovatno će uskoro (vrlo brzo jer se približava popis stanovništva) reći da je i ovo govor ljubavi, odgovornosti i brige, poput izrečene kletve na Badnji dan i uvreda na račun Crnogorske pravoslavne crkve, crnogorske nacije i države, ali i turskog naroda, savremene turske države i lidera jedne od albanskih političkih partija u Crnoj Gori. Amfilohije nastavlja ono što je radio i proteklih više od dvadeset godina: proziva pojedince i narode isključivo zbog njihovih etničkih, nacionalnih i vjerskih identiteta sa očitom namjerom da na njih fokusira nezadovoljstvo i frustracije određenih djelova stanovništva i tako izazove građanske podjele i sukobe po tim osnovama što je već rezultiralo konkretnim i krvavim (ne)djelima u pro-

cesu raspada bivše SFRJ. On svjesno radi na tome da na primitivan, necivilizacijski i osion način, u čemu ima bogato iskustvo, dezavuiše ljudska prava i slobode i zvanične državne odluke, zakone i Ustav zemlje, bilo po pitanju „crkve” na Rumiji ili pak crnogorskog jezika. Misli da to najefikasnije može učiniti time što će konstantno pronalaziti krivce u pripadnicima drugih naroda i religija u Crnoj Gori, prije svega prozivajući Albance i Muslimane, kao i, uglavnom, islamsku vjeru. Računa da će to ojačati srpsku nacionalnu homogenizaciju, a u isto vrijeme i markirati, dakle, pronaći, pripremiti za odstrel i eliminisati „remetilačke” pojedince i grupe iz manjinskih etničkih i vjerskih zajednica. U okviru ovog scenarija mnogo se lakše obračunavati sa Crnogorcima iz „većinskog” pravoslavnog korpusa koji ne pristaju na ovakvu ksenofobičnu, kleronacionalističku, šovinističku i fašističku praksu.

Šta čeka crnogorska država? Da li se to njen ograničeni suverenitet ispoljava i na ovom primjeru? Izgleda da Srpska crkva drži ne samo ključ svetinja, istorijskih, nacionalnih i religioznih u Crnoj Gori, već i državnih institucija. Zašto ne reaguju Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ombudsman, tužilački i sudski organi? Napadači tvrde da je prokrijumčareno sve što je crnogorsko: jezik, narod, država, kultura, istorija. U osnovi nebuloznih tvrdnji o švercu i kriminalu u Crnoj Gori je neskrivena želja da crnogorsku državu i naciju ne samo proglase za nepostojeće, već i prokrijumčarenu, švercovanu i kri-

minalnu rabotu za koju se po njima mora odgovarati i čije vinovnike treba kazniti, što bi oni odmah i učinili da imaju moći i vlasti, ili da su geopolitičke i istorijske prilike drugačije nego što su danas. Zato se oni nikako i ne odriču tzv. Podgoričke skupštine 1918. Kampanja ove vrste biće sve jača kako se približava popis stanovništva. Želi se promijeniti etnička slika i u krajnjoj liniji državno-pravni status Crne Gore. Rat protiv Crne Gore se nastavlja.

Ovoj necivilizovanoj hajdučiji crnogorska država bi se morala suprotstaviti argumentima koji su na njenoj strani. Oni nijesu kod onih koji su trebali da odgovaraju u Hagu za podsticanje zločina, koji su okupirali Crnu Goru, koji ograničavaju njen suverenitet i nipodaštavaju crnogorski narod i njegove antifašističke vrijednosti, koji huškaju na druge nacije i vjere, koji ne priznaju ni aktuelnost ni trajnost suverene crnogorske države, već je smatraju prolaznom komunističko-avnojevskom tvorevinom, koji ne plaćaju porez već svoje prihode šalju za Srbiju i bespravno vode biznis u Crnoj Gori, koji su oteli državne vjerske objekte i nepokretnu državnu imovinu (šume, pašnjaci, zgrade, placevi...)... **I sada slijedi najveći apsurd. Srpska crkva u Crnoj Gori proziva državu da je besudna i kopile, asimilatorska i nedemokratska. To ne bi mogli tvrditi da ne znaju da unutar vrha vlasti imaju zaštitnike. I treba da je prozivaju. Ona je zaista groteskno besudna kada ne reaguje na one koji je ne poštuju ponašajući se imperijal-**

no kao država u državi u vjerskom, nacionalnom, kulturnom, poslovno-trgovačkom, jezičkom i svakom drugom pogledu. Oni to mogu jer crnogorska država je još u ilegali. Vrijeme je da izađe iz skrovišta i odgovori na odavno bačenu rukavicu Srpske crkve u Crnoj Gori.

HROMI, PRAVI DUHOVI

Blez Paskal na jednom mjestu istovremeno pita i odgovara: „Otkuda to da nas jedan hrom čovjek ne ljuti, a jedan hrom duh nas ljuti? Otuda što hrom čovjek priznaje da mi idemo pravo, a hrom duh veli da mi hramljemo.” Život je nepredvidiv i iracionalan, neodgovoran i slobodan, on se ne da smjestiti u „prokustovu postelju”. Događaji se ne nižu mehanički i mimetički, po obrascu vladajućeg statusa kvo ili unaprijed pripremljenih kalupa i šema. I pored tih i takvih pokušaja, moćnih i totalitarističkih čuvara gvozdениh zakona postojećeg reda stvari, uvijek se nađe neko ili neki koji se, remeteći vladajući tok, nađu na oštrici brijaača i bijesa onih koji drže uzde društva i države, života i svijeta, u svojim rukama. Tako su, Sokrat, neodgovorno (sa stanovišta vladajućih shvatanja njegovog doba), ili Prometej, ili Isus Hrist, pokušali da preusmjere tokove života i svijeta. Oni, kao „hromi duhovi” (sa stanovišta vladajućeg poretka, jer su drugačiji od njega i vladajućeg toka svijesti), rekli su ljudima da „hramlju” i da treba da ih slijede

da niko više ne bi hramao. Zato su svi oni buntovnici, revolucionari, baš kao i, na primjer, Karl Marks.

Razgovor između Pontija Pilata i judejskog prvosveštenika pokazuje klicu, jezgro daljeg oblikovanja istorije ne kao do tada spontanog, stihijskog, rekli bi čak slobodnog razvoja još od Džingis Kana i najstarijih vremena do novijeg doba, već u obliku koncepta, plana po kome se zna ko je najopasniji – ne stvarni, pojedinačni zločinac, već onaj ko remeti društveni status kvo i može povući za sobom masu naroda. Vrhunac tog, sada, od ovog razgovora, novog razvoja istorije, predstavljaju logori dvadesetog vijeka, fašizma i komunizma, nacizma i staljinizma. Pontije Pilat je bio za to da se pogubi ne Isus Hrist, već jedan od zatvorenika koji je bio ubica. Prvosveštenik je bio, međutim, protiv toga. Za njega pravi, fizički, konkretni ubica nije bio opasnost i tražio je da ga Pilat amnestira, a da potpiše smrtnu kaznu za Isusa Hrista, jer je širio nevjerovanje i pobunu spram ustaljenog vjerskog i političkog poretka i bogova u koje se zvanično vjerovalo. Veći je protivnik bio, dakle, idejni neistomišljenik od ubica i kriminalaca. Prvi je veća opasnost po vlast i odnose moći u državi, za cjelinu načina i karaktera života u društvu, od nekog ko samo parcijalno ugrožava život, u krajnjoj liniji samo nekog pojedinca ili najviše i eventualno grupe ljudi. Ovo drugo zahtijeva intervenciju koja se odvija unutar postojećeg društva i koju obavlja vlast, a ono prvo može značiti totalnu, potpunu promjenu vlasti i

cjelokupnog načina življenja, što podrazumijeva dovođenje u opasnosti materijalne i duhovne privilegije vladajuće elite društva i to se mora spriječiti po svaku cijenu, pa i fizičkog smaknuća vođa takvih i sličnih pokreta i njihovih sljedbenika.

Slučajeva ove vrste je bilo i ranije, na primjer, suđenje Sokratu, koji je takođe bio pao u nemilost, jer nije vjerovao u zvanično prihvaćene bogove i zato što je „kvario omladinu”. To „kvarenje” ljudi bio je opasni sindrom koji je postao „fitalj” kasnije velikog ideološkog „požara” koji je u vidu totalitarizma zahvatio u dvadesetom vijeku veliki dio čovječanstva. I Sokrata i posebno Isusa Hrista skrajnuli su, izuzeli iz društva upravo ne spoljašnji, fizički neprijatelji, tzv. varvari, već unutrašnji elementi, pripadnici do tada jedne iste društvene, političke i vjerske zajednice, koja tim odlukama odstranjuje svoje disidente kao opasne ljude koji su potencijalno okrenuti protiv svih najviših vrijednosti države. Judejska zajednica osudila je na smrt Isusa Hrista, a ne rimski okupator, jer je on bio prije svega okrenut ka poricanju dotadašnjih najviših vrijednosti, vjerskih, društvenih i duhovnih, te je predstavljao najveću opasnost po vlast i poredak. U samom činu stvaranja hrišćanstva dogodio se zločin protiv idejnog koncepta novog shvatanja svijeta, sudarile su se dvije koncepcije društva, religije i države, i od tada do danas ne prestaje da tako biva, tj. da se različiti pokreti međusobno bore za društveni primat, vjerski i politički, jednom riječju za – vlast. Čim

su se dva koncepta međusobno suprotstavila, to je bio začetak svih kasnijih totalitarističkih programa, pokreta i pogroma, kako vjerskih tako i političkih!

Ubistvo Isusa Hrista je bio odgovor na pokušaj cjelovite pobune. Judejski prvosveštenici to su dobro naslutili i odmah reagovali. Tako je počeo nemilosrdni dvijehiljadugodišnji obračun sa „unutrašnjim neprijateljima”, posijano je zlo sjeme ideološkog rata, kako među vjerskim tako i među političkim zajednicama i sljedbenicima. Sve to vrhuni sa podjelama na vjerskim i političkim skupovima, kongregacijama i kongresima, religioznim, krstaškim ratovima, inkvizicijom, obračunima sa tzv. jereticima, kasnije sa pripadnicima čitavih vjerskih, nacionalnih i rasnih supstrata, odnosno, ideoloških, političkih i društveno-revolucionarnih tzv. disidentskih i „neprijateljskih” pokreta, frakcija, grupa i pojedinaca. Za hrome duhove pravi duh je hrom. A taj „hromi” duh hrome duhove „pretvara” u prave. Ili, makar, u one iz Paskalovog pitanja-odgovora.

OSVAJANJE SLOBODE

Na četvrtu godišnjicu od obnove crnogorske državnosti, naša „Pobjeda” pojavila se na – latiničnom pismu. Odmah valja reći: nije po srijedi puka simbolika, već nešto neuporedivo više. To „više” usvaja se i zrači i mozgom i srcem, i pameću i hrabrošću, i razumom i emocijama, i pragmom i dušom, i realnošću i mogućnošću, i stvarnošću i vizijom. Kao i uvijek, osvajanje slobode („Sloboda je najviši vrh Crne Gore”), duboko je stvaralački čin, radikalni raskid sa prošlošću i odlučan ulazak u predvorje budućnosti. A za sve novo potreban je – prvi korak.

Ono što je za Crnu Goru obnova suverenosti i državne samostalnosti, za „Pobjedu” je prelazak na latinicu. Hod ukorak sa vremenom, svijetom, modernošću, potrebama savremenog čovjeka. Prirodna želja da se kormilari i upravlja sopstvenom sudbinom i budućnošću. Briga da se ne zaostane za osvojenim dostignućima i standardima države i njenih građana, čije je, prije svega, informativno glasilo sa obavezom praćenja, kontrole i podsticanja ukupnih de-

mokratskih i društvenih procesa. Red poteza kojim se dokazuje apsurdnost i nedobronamjernost teze o tobožnjoj nemogućnosti ekonomskog, kadrovske, tehnološkog, razvojnog i kreativnog samoodržanja ni Crne Gore kao samostalne države ni „Pobjede” kao dnevnog lista. I tu smo kao medijska kuća dijelili sudbinu sa našom državom i na kraju-početku (jer je to vječan proces, kao što je vječna Crna Gora), ipak, odnijeli pobjedu zajedno rušeći dogme. Naime, tobožnji dušebrižnici širili su decenijama priču o tome da se i Crna Gora i „Pobjeda” moraju „sa strane” dotirati, jer su „endemski” nerazvijeni i nesposobni. Crna Gora obnovom državnosti, a „Pobjeda” novom koncepcijom, angažovanim profesionalizmom, izmijenjenim dizajnom i latiničnim izdanjem, jednom za svagda prekidaju sa zluradostima, falsifikatima, provincijalizmima, neznanjima, predrasudama i ove i svake druge vrste, sa psihologijom i mentalitetom podaništva, zavisnosti i podređenosti.

Rijedak je primjer i u širim okvirima da je jedan medij toliko isprepletan sa svojom državom kao što je to slučaj sa „Pobjedom” – praktično je pupčanom vrpcom vezana za Crnu Goru. Blizanci su ne samo po činu rođenja, već i po svim svojim osnovnim vrijednostima, pregnućima i ciljevima. Afirmacija Crne Gore bila je i ostala prepoznatljiva nit vodilja i crnogorske države i njenog, decenijama jedinog, dnevnog lista. „Pobjeda” je nastala pri kraju Drugog Svjetskog rata, istovremeno kada je obnovljena crnogorska dr-

žavnost kao jedna od konstitutivnih republika tadašnje Demokratske Federativne Jugoslavije (DFJ). Tada se zbilo „vaskrsnuće” Crne Gore poslije nasilnog ukidanja nezavisne i međunarodno priznate crnogorske države 1918. Crnogorci su još jednom pokazali da se, uprkos svemu, kao feniks uvijek iznova pojavljuje njihova nacionalna država u (dis)kontinuitetu Duklje, Zete i Crne Gore. Prije, dakle, više od šesdesetpet godina u osvit savezničke antifašističke pobjede kao temelja savremene Evrope i svijeta – kojoj su nemjerljiv doprinos u okviru JNA i partizanske borbe dali i Crnogorci i pripadnici svih ostalih naroda koji žive u Crnoj Gori – pojavio se prvi broj „Pobjede”.

Nema sumnje, antifašizam je kumovao imenu našeg lista. Kako tada, tako i danas. Antifašizam kao pitanje opstanka naše domovine-crnogorske države i njenog najdubljeg, nacionalnog i građanskog, identiteta. To je ono nešto „više” u slijedu povijesnog crnogorskog trajanja, ono od juče što najčvršćom sponom spaja danas i sutra, Crnu Goru i „Pobjedu”. Trebalo je to prepoznati, izdvojiti i početi gajiti. Jer, kako kaže njemački filozof Ludvig Landgrebe – „baština je ono što je postalo dostojno ljudskog opstanka”. Riječ je o tradiciji i pravim, univerzalnim, opštehumanističkim vrijednostima. A tradicionalizam, kao negativnost, naličje prošlosti, tradicije i baštine, treba bez romantizma i sentimentalnosti napuštati, ukidati, nadvladavati, prekoračivati, transcendirati. U ime pravog boljitka, savremenosti i budućih evropskih i

svjetskih horizonata. Upravo je to uradila „Pobjeda” 21. maja 2010., na tragu onog što su Crna Gora i crnogorski građani učinili 21. maja 2006. Idemo dalje.

BEZ BAJKE IZ HAGA

Međunarodni sud pravde (MSP) iz svoje zgrade u Hagu koja je poznata kao Palata mira obznanio je prošle nedjelje dugo očekivanu „presudu„o pitanju samostalnosti i međunarodnog priznanja Kosova. Neočekivano za većinu analitičara, stav Suda je veoma jasan i ne omogućava – kako se pretpostavljalo da će biti – naknadna subjektivna i pristrasna tumačenja i manipulisanja obje strane. Ključna je ocjena da Deklaracija o nezavisnosti Kosova od 17. februara 2008. godine ne krši međunarodno pravo, odnosno da ne predstavlja kršenje međunarodnih normi, Rezolucije 1244 i međunarodnog pravnog poretka na Kosovu. Sud je objavio da međunarodne pravne norme nemaju „nikakvu odredbu kojom se ograničavaju deklaracije o nezavisnosti.” Odluka, tj. savjetodavno mišljenje o legalnosti proglašenja nezavisnosti Kosova je donijeta glasovima deset sudija, protiv ih je bilo samo četiri.

Od osnivanja 1946. godine Međunarodni sud pravde, čiji je glavni zadatak rješavanje međudržav-

nih sporova, izdao je dvadesetčetiri savjetodavna mišljenja na zahtjev Ujedinjenih nacija i to predstavlja njegovu posebnu djelatnost. I ovom prilikom je naglašeno da „savjetodavna mišljenja suda nemaju obavezujući karakter. Na međunarodnim institucijama i organima koji su zatražili to mišljenje ostaje da odluče, svojim sredstvima, o tome kako će se dalje postupati sa tim mišljenjem.” Većina ovih konsultativnih mišljenja suda do sada je bila poštovana, s izuzetkom „presude” iz 2004. godine, u kojoj je ocijenjeno da su djelovi zida koji je izgradio Izrael u Palestini nelegalni i da treba da budu srušeni.

Nema sumnje da će ocjena Međunarodnog suda pravde doprinijeti daljoj afirmaciji nezavisnosti Kosova. Za Srbiju je to nimalo bajkovita ili kako reče Boris Tadić „teška odluka”. No, u ovom trenutku najbitnije je da se shvati da nema pobjednika i pobijeđenih, bez obzira što ovakav stav može na prvi pogled izgledati apsurdno. Niti je ko „odlukom” MSP-a „izgubio” niti „dobio” Kosovo, ponajmanje bi sada ona smjela postati platforma za nove podjele, sukobe, nasilne ili druge slične scenarije. I Albanci i Srbi, Crnogorci i drugi narodi na Kosovu prošli su teška vremena. Kosovo je tu gdje je na geopolitičkoj mapi Evrope i Međunarodni sud pravde samo je realno sagledao pravne, političke i regionalne aspekte njegove državne nezavisnosti.

I ova najnovija Haška „presuda” je pokazala da se u politici, prije svega, mora racionalno i objektivno

prilaziti svim otvorenim pitanjima. Čini se da bi njena najveća korist i vrijednost bila ako bi se kod srpske strane povećao upravo taj kapacitet trezvenog i uravnoteženog pogleda na njihovu nacionalno-državnu i zajedničku ukupnu regionalnu zapadnobalansku stabilnost i perspektivu. Prostora i potrebe za tim ima i dalje. Da podsjetimo, Srbija se uporno pozivala na Rezoluciju 1244 UN braneći svoje pravo na Kosovo. MSP je ocijenio da ova Rezolucija ne zabranjuje Albancima sa Kosova da proglase nezavisnost budući da su njeni autori – članovi grupe koja je sebe definisala kao „demokratski izabrani lideri naroda Kosova” – djelovali van pravnog okvira UN ustanovljenog samom Rezolucijom.

Zvanična Srbija je u posljednje vrijeme, svoju unaprijed gromoglasno najavljivanu „pobjedu” u Hagu, čak bila utkala i kao elemenat, da ne kažemo (dodatni) pritisak, sopstvene ofanzivne državne diplomatije prema „manjim” susjedima, Makedoniji i osobito Crnoj Gori, naročito poslije njihovog priznanja nezavisnosti Kosova. Kao „veći” regionalni igrač nije se principijelno isto diplomatski ponašala prema svima u regionu, već je podlegla iskušenju da „trenira strogoću” prema „slabijima”. I sada se vidjelo koliko to „pije vodu” i ko od toga ima najviše štete. Odluka Suda u Hagu potvrdila je i da je Crna Gora bila u pravu kada je priznala nezavisnost Kosova štiteći, prije svega, svoj državni, i nacionalni i građanski, identitet i interes, principijelnu spoljnu politiku dobrosusjed-

stva sa svima, sopstvenu regionalnu i međunarodnu poziciju i svoje evroatlantske potrebe, vrijednosti, aspiracije i ciljeve. Jednom riječju – svoju kuću. Ni manje ni više od toga.

BABE-GATARE

Boravak crnogorske državne delegacije u SAD-u bio je, po svim parametrima, izuzetno uspješan. To nijesu vidjeli i ne vide jedino opozicioni lideri i mediji. Izvlače se na razne načine, sve sa ciljem da se „Vlasi ne dosjete” o čemu se, zapravo, radi. Te, „ima (se) veoma malo informacija” (iako su crnogorski elektronski i štampani mediji poslali u Vašington svoje specijalne izvještače), te, naš je premijer „prepričao razgovor sa potpredsjednikom SAD” (iako je Bijela kuća dala zvanično saopštenje o ovim razgovorima), te, ići će u SAD i opozicioni političari (djetinja logika), ali neće – iako se zahvaljuju premijeru što im je „proputio” put skrećući „pažnju na Crnu Goru” – ići u crnogorsku, već valjda u ambasadu države zbog koje i nijesu znali šta treba zaokružiti na referendumu o nezavisnosti (sada tvrde da znaju sve odgovore na sve probleme Crne Gore, a nijesu znali na najvažniji: i da im se vjeruje na riječ!?), zbog čega su se i pocijepali, te ovo, te ono.

Sindrom sljepila i tvrdoglavosti ne vidi što svi drugi vide, već isključivo ono što bi se moglo uklopiti u njegov poželjni scenario. Zato se „izvještava” iz tzv. „bek stejdža”, odnosno „iza kulisa”, sa najupotrebljavanijom riječju iz arsenala baba-gatara: možda. To ide do tog stepena opterećenja sa čelnim čovjekom najjače stranke u našoj zemlji, kojega opozicioni krugovi hoće što prije otpremiti u (prijevremenu) političku penziju, da se, naprosto, potpuno izokreće suština izjava pojedinih američkih eksperata o crnogorskoj državnoj politici. Tako, mišljenje dr Majkla Halcela – visokog saradnika Centra za transatlantske odnose pri Univerzitetu „Džons Hopkins” i bivšeg spoljnopolitičkog savjetnika sadašnjeg američkog potpredsjednika – o situaciji u Crnoj Gori, interpretirano je kao nepovoljno za crnogorskog premijera, jer govori o njemu, tvrdi se, „kao prošlosti.”

A šta je, zapravo, dr Halcel rekao? Sve, samo ne ovo prethodno!? Kao prvo, istakao je da je svjetska finansijska kriza posebno pogodila sve male zemlje, pa i Crnu Goru, ali ne onoliko koliko se očekivalo. Ipak, kriza je uzrokovala teškoće u dva bitna crnogorska ekonomska segmenta – u KAP-u i turizmu. Izuzetno je dobro što Crna Gora ima odlične odnose sa svim državama, kako u regionu, tako i u svijetu. Posebno sa SAD-om, što ne umanjuje značaj saradnje i prijateljstva Crne Gore i Rusije, sa kojom imamo tradicionalno dobre odnose i čije su nam direktne investicije dobro došle. Jer, kako je istakao dr Halcel, u savre-

menom svijetu ne treba više niko da bude na gubitku ako se jedna zemlja razumije sa drugom. Potrebno je imati dobre diplomatske odnose sa svima. Baš onako kako to radi Podgorica: i sa Kosovom, i sa Srbijom, i sa Hrvatskom, i sa BiH, i sa Albanijom..., ali i sa SAD-om, Rusijom, Evropskom unijom..., podvukao je dr Halcel. I još dvije stvari: naš siguran hod u evroatlantskim integracijama, kao i multietničnost, multikonfesionalnost i multikulturalnost. Potencirao je da nigdje na Balkanu albanska manjina nije tako dobro integrisana kao u Crnoj Gori i da je, takođe, integrisana i brojna bošnjačka zajednica. Sve su to izuzetno značajni faktori koji od Crne Gore čine uspješnu balkansku priču. Na direktno pitanje novinara „Glasa Amerike” koji bi savjet dao crnogorskoj vladi, dr Halcel je kratko odgovorio da samo nastavi svoj sadašnji državni kurs. I ko je ovdje rekao da crnogorski premijer „mora da ode da bi Crna Gora nastavila dalje”?! „Možda” neka baba-gatara.

EVROP(SK)I BALKAN

U ovoj kolumni sam već pisao o „tri stvari u ovoj zemlji koje je potrebno dovesti do kraja” da bi ispunili evropske kriterijume – identitetska pitanja (država, nacija, jezik, crkva), evro-atlantske integracije (pravna država i efikasna borba protiv korupcije i organizovanog kriminala) i radikalni iskorak u jačanju administrativnih kapaciteta (kadrovsko jačanje, podmlađivanje, demokratizacija i demonopolizacija). Ponovo ih navodim u kontekstu riječi prvog predsjednika Evropske unije **Hermana van Rompeja**, izgovorenih tokom njegove prve zvanične posjete Crnoj Gori, da su unutrašnja i regionalna saradnja i stabilnost preduslovi evropskih integracija. Srž i pretpostavka rješavanja i identitetskih, i evro-atlantskih i kadrovsko-administrativnih pitanja je upravo saradnja, dijalog i uzajamno povjerenje vlasti i opozicije, te naše države i, prije svega, susjednih zemalja. Prvo je potrebno izgraditi demokratski, etički, održivi i, rekao bih, pravedni konsenzus u tzv. identitetskom korpusu naše zemlje. Jedino još preostalo pitanje autokefalne

Crnogorske pravoslavne crkve na putu je da se riješi. Na taj način vlast će pokazati sposobnost održavanja unutrašnjeg mira i jedinstva, te civilizovanog poštovanja svih nacionalnih i vjersko-crkvenih posebnosti. Teško da može postojati od toga bolje preporuke za prijem u EU. Opozicione stranke bi morale shvatiti prednosti, blagodeti i bogatstva sopstvenog učestvovanja u ovom procesu vraćanja svega onoga što istorijski, kanonski i zakonito pripada Crnogorskoj pravoslavnoj crkvi, ni u kom slučaju ne zanemarujući i povređujući prava Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori. Crna Gora mora pokazati i u ovom slučaju veličinu, realnost i nadmoć uma i duha nad sebičnim, mitskim i uskogrudim interesima.

Isti je slučaj i sa regionalnom saradnjom. Naša zemlja je lider u ovom pogledu na Zapadnom Balkanu, od Triglava do Đevđelije, kako se nekada označavao prostor bivše SFRJ. Sada se još više vidi sva dalekosežnost odluke da priznamo nezavisnost Kosova i našeg principijelnog odnosa kada je u pitanju državno jedinstvo i teritorijalna cjelovitost BiH. Na ovaj način, Crna Gora daje doprinos regionalnoj stabilnosti, a to se, s punim pravom, vrednuje u međunarodnoj zajednici. Nadati se da će i opozicija u budućnosti imati ovu dozu mjere i osjećanja za tako potreban balans u osjetljivoj balkanskoj geopolitičkoj konstelaciji snaga, kakvu danas na djelu pokazuju i crnogorska vlast i međunarodna zajednica. Tim prije što su u posljednje vrijeme izuzetno dobri odno-

si sa susjedima konkretizovani i sa potpisivanjem niza međudržavnih ugovora u pogledu obezbjeđivanja pravnih preduslova za efikasnu zajedničku regionalnu borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije. Dosljedne reforme Crne Gore takođe su doprinjele da EU u potpunosti odbaci tzv. princip regate i odlučno stane iza potrebe da se objektivno prate i vrednuju isključivo individualna dostignuća svake zemlje. Zato je dobra vijest da opozicija podržava evropske integracije i da će, valjda, dati potreban doprinos jačanju – a to znači podmlađivanju, demokratizaciji i demonopolizaciji – kadrovsko-administrativnih kapaciteta. Kada je riječ o ulasku u NATO, treba pozdraviti i ohrabriti inicijative i napore dijela opozicije da se i o ovom, veoma značajnom, pitanju i integrativnom testu za našu zemlju, našu najkorisnija i najbolja riješenja.

No, ulazak Crne Gore u evro-atlantske integracije, ipak, ne zavisi samo od nje same. Istorijski trenutak stanja u EU daleko je od optimalnog u ovom pogledu. Ekonomska i institucionalna kriza učinila je da se osjeti izvjesni zamor na putu daljeg proširenja EU. Čak, dominantni trendovi u mnogim oblastima života u Evropi u suprotnosti su sa onim što njene institucije zvanično proklamuju, a što, na primjer, čini sastavni sadržaj stvarnosti u Crnoj Gori. Posljednji u nizu takvih događaja je obznanjivanje Angele Merker da je propao multikulturalizam u Njemačkoj. Vitalni interesi Evropske unije nikako ne mogu

biti realizovani i održivi isključivo u okviru njenih granica. Ili, kako reče nobelovac Mario Vargas Ljosa: ako Evropa bude htjela držati Zapadni Balkan van sebe, postaće sama Zapadni Balkan, naravno u negativnom smislu. Pomažući Zapadni Balkan, Evropa gradi sopstveni dom. Da – za Evropski Balkan, Ne – za Balkansku Evropu. Jer, Evrop(sk)i Balkan je potreban.

D(J)ELA

E piskopi Srpske pravoslavne crkve čije eparhije pokrivaju područje Crne Gore održali su sjednicu svog Savjeta. Zatražili su da se Mitropolija crnogorsko-primorska i druge eparhije sa ovog kanonskog područja SPC ubuduće nazivaju samo – Pravoslavna crkva u Crnoj Gori. Odluka glasi: „Pravoslavnu crkvu u Crnoj Gori sačinjavaju eparhije Srpske pravoslavne crkve: Mitropolija crnogorsko-primorska i eparhije Budimljansko-nikšićka, Zahumsko-hercegovačka i Mileševska.” Šta će sada reći oni koji su „argumentovano” dokazivali da pravoslavnu crkvu u Crnoj Gori ne treba doživljavati kao Srpsku pravoslavnu crkvu, već kao „Mitropoliju crnogorsko-primorsku”? Kako sa stanovišta jedne suverene i međunarodno priznate države objasniti da jedan dio njene teritorije (ako se Mitropolija crnogorsko-primorska tretira kao eparhija SPC, kao što i piše u prethodno citiranoj odluci i što jeste fakat, onda je u pitanju čitava Crna Gora), potpada pod jurisdikciju vjerskih organizacija čije je sjedište van nje? Riječ je o Zahum-

sko-hercegovačkoj i Mileševskoj eparhiji Srpske pravoslavne crkve iz Bosne i Hercegovine i Srbije.

Primjećuje se da Srpska pravoslavna crkva u Crnoj Gori kontinuirano sprovodi „reforme” kada je riječ o svom organizacionom ustrojstvu. Jedno vrijeme se insistiralo na Mitropoliji crnogorsko-primorskoj, kasnije se ona „popunila” sa nekoliko eparhija, a već od početka „dopunila” (a to znači i državna teritorija Crne Gore van jurisdikcije Mitropolije) sa eparhijama čije je sjedište izvan naše zemlje. Ali, nikako da „Pravoslavna crkva u Crnoj Gori” obuhvati čitavu državnu crnogorsku teritoriju – bez pomoći sa strane, tj. iz centara van nje – onako kako je bilo u okviru autokefalne Crnogorske pravoslavne crkve.

U članu 1. „Ustava Svetoga Sinoda u Knjaževini Crnoj Gori” iz 1903. g. se kaže: „Avtokefalna pravoslavna Mitropolija u Knjaževini Crnoj Gori, kao član jedine, svete, katoličanske i apostolske crkve, kojoj je pastironačelnik i glava Gospod i Bog naš Isus Hristos, čuva i održava jedinstvo u dogmatima i kanoničkim ustanovama sa svima drugima pravoslavnim, avtokefalnim crkvama, i ovo će jedinstvo ona čuvati i održavati do vijeka.” Toliko što se tiče kazona! O autokefalnosti Crnogorske pravoslavne crkve govore i članovi 2. i 15. pomenutoga Ustava. U „Ustavu za Knjaževinu Crnu Goru” 1905. g. u članu 40. piše: „Državna vjera je u Crnoj Gori istočno pravoslavna. Crnogorska je crkva autokefalna. Ona ne zavisi ni od koje strane Crkve, ali održava jedin-

stvo u dogmama s istočno pravoslavnom Vaseljenskom crkvom. Sve ostale priznate vjeroispovijesti slobodne su u Crnoj Gori.” Odlukom Svetog Arhijerejskog Sinoda Vaseljske patrijaršije br. 2056 od 19. marta 1920. g. se „priznaje proglašeno ujedinjenje Crkava Srpske, Crnogorske i Karlovačke, kao i dviju dalmatinskih eparhija.” Povodom proglašenja tadašnjeg mitropolita Srbije Dimitrija Pavlovića patrijarhom Srpske patrijaršije, u „Glasniku”, Službenom listu Srpske pravoslavne patrijaršije br. 1., g. I, od 1/14. oktobra 1920. g. na strani 102 piše: „Slično tome postupalo se i kod osnivanja nacionalnih autokefalnih oblasti u svima pravoslavnim državama. Tako su uzdignute katedre na stupanj autokefalne arhiepiskopije u prestonim gradovima Atini za crkvu u Kraljevini Grčkoj, u Beogradu za crkvu u Kraljevini Srbiji, na Cetinju za crkvu u Crnoj Gori, u Bukureštu za Rumuniju, u Sofiji za Bugarsku, a u Rusiji dignut je arhijerejski presto druge prestonice u Moskvi na stupanj patrijaršije.” Carigradska patrijaršija je 19. Februara 1922. g. izdala tomos u kojemu se „priznaje proglašeno jedinstvo autokefalnih crkava: Srpske, Crnogorske i Karlovačke., kao i dviju dalmatinskih eparhija.”

Na optužbe i sumnje da polako pripremaju „secesiju” od „majke crkve”, čelnici SPC u Crnoj Gori to energično demantuju. Iz „matice” im, međutim, poručuju: „To su, ipak, samo stavovi – reči koje ostaju zapisane – a dela su ta koja daju konačan odgovor.” D(j)ela su pretočena u činjenice koje smo ovdje iznijeli.

Krajem druge i početkom treće decenije dvadesetog vijeka, nestala je autokefalna Crnogorska pravoslavna crkva i suverena crnogorska država, a pokušalo se zatrijeti ime crnogorskog naroda. Pokazalo se da je sudbina Crnogorske pravoslavne crkve neodvojiva od obnove njene crnogorske države i njenog crnogorskog naroda. Konačan odgovor je već dat.

„BOLJA CRNA GORA“ KOKARDE I PETOKRAKE

Kako se kampanja za predstojeće lokalne izbore zahuktava, tako je sve više prisutno pitanje šta je objedinjavajući faktor izuzetno ideološki heterogene opozicione koalicije „Bolja Crna Gora”. Dakle, šta može ujediniti partije od krajnje desnice do krajnje ljevice i njihovo članstvo od radikalnih nacionalista do radikalnih internacionalista? U pitanju je nešto izuzetno važno, jer da nije tako, četnička kokarda i zvijezda petokraka, lobanja i srp i čekić, ne bi radili o istom poslu (čitaj: o istoj glavi u smislu potkopavanja vođstva pokreta i projekta kojemu se suprotstavljaju). I naravno, o tome opozicionari (za sada) neće prozboriti ni slova („marš za Rim” ostavljaju za naredne faze). Baš nasuprot, iz petnih žila se napinju da uvjere građane (sa svojim simpatizerima i biračima, pak, zajedno dijele tu „javnu tajnu” i red kasnijih poteza), da (im) neće rušiti državu. Jer, upravo je o tome riječ. Onemogućiti da se iz Podgorice slobodno upravlja sopstvenom sudbinom i budućnošću. Jedino što je zajedničko tako raznorodnim strankama

– od Stranke srpskih radikala i Otadžbinske srpske stranke do Jugoslovenske komunističke partije Crne Gore i Socijalističke partije Jugoslavije – jeste to da ne priznaju Crnu Goru i da se ne mogu pomiriti da je crnogorska država samostalna, suverena i međunarodno priznata. Njihove bijele košulje uvezene spolja simbolično su znak onog jedinog što im je zaista bitno i zajedničko – stava i opredjeljenja protiv države Crne Gore, poput njihovih bjelaških mentora iz vremena uništenja crnogorske države i njenog nelegalnog i nelegitimnog prisajedinjenja Srbiji.

Javnost je prozrela da „Bolja Crna Gora” ne može biti na putu „pomirenja i prave evropeizacije”, kako žele da prikažu njeni čelnici, već novih podjela i vraćanja na stare, prevaziđene i anahrone odnose. Oni su suštinski odjeveni u kostime prošlosti i to je, bez obzira na njihovo prerašavanje, već prepoznato i identifikovano. Navodimo dio komentara čitalaca tekstova sa predizbornih skupova opozicije u različitim elektronskim medijima. „Nikog nije bilo na trgu, osim lidera opozicije i predstavnika medija...tužno...”; „Ne kontam je li ovo bajka ili basna!?!”; „Bjelaši prije sto godina – isti evo i danas. Anahronost je njihova osobina sve vrijeme. A takav tajming ih determiniše kao luzere, tako da ne mogu pobijediti, što potvrđuje citat iz Alana Forda: 'Ako kaniš pobijediti ne smiješ izgubiti!' Loša opozicija!!!”; „Bijelaši; Bijelokušuljaši; uh jedva čekam izbore, da ih po ko zna koji put spustimo na zemlju, i dokažemo da nam nijesu ni do članka! E

VIVA!"; „Ne znam samo kako će se Mandiću bijela košulja uklopiti sa kokardom; „„U istoriji Crne Gore se znalo ko su bili bjelaši, a ova naša opozicija je danas podsjećala na bjelaše i otkrili su pravo lice i da im je cilj bezuslovno stavljanje Crne Gore pod srpsku kontrolu. Prije su kazali da je Crna Gora divlja građevina. Danas su se predstavili kao bjelaši, da vidimo što će biti sutra? Ukidanje Crne Gore pretpostavljam.”

Čelnici „Bolje Crne Gore”, u kontinuitetu, veoma lako otkrivaju svoje prave namjere spram Crne Gore. Tako Srđan Milić kaže da se Vlada Crne Gore „ponaša kao hobotnica„: „Glava joj je u Podgorici, u zgradi Vlade.” Valjda bi bilo „bolje” da je glava Vlade Crne Gore u Beogradu, na čuvenom kanabeu kod predsjednika Srbije. Onda bi naši građani imali perspektive! Ili, kaže Milić: „Nekad su ovu zemlju vodili bivši robijaši, a sada izgleda da je vode budući robijaši.” Želeći da po svaku cijenu ostavi „dobar utisak”, Milić loše, i po njega i njegovu stranku i koaliciju kontraproduktivno, primjenjuje „aforizam koji je čuo”. Nepodnošljivom lakoćom voluntarizma i nepromišljenosti, ishitrenosti i netrpeljivosti, zluradosti i pizme, Milić zapravo pokazuje svoje pravo lice koje je tako daleko od državničke mudrosti. Milić zaboravlja da su se „bivši robijaši” – koji su vodili Jugoslaviju poslije Drugog svjetskog rata – u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (Jugoslaviji) borili protiv fašizacije zemlje i nacionalnog i socijalnog ugnjetavanja. To je danas dio antifašističke baštine Crne Gore. Uvoz „bratstva i jedinstva” kokarde i petokrake iz Srbije – ne hvala!

TEZA

U javnosti se sve češće čuje teza da uopšte nije bitno ko je, kako i koliko vodio bitku za obnovu nezavisne crnogorske države, već isključivo kako da se obezbijedi dobar život njenim građanima. Na prvi pogled kao da ništa nije sporno, djeluje racionalno, čak i (populistički) dopadljivo. Nećemo se sada preganjati ko je više, a ko manje zaslužan za pobjedu na referendumu o državno-pravnom statusu Crne Gore. Valjda je borba (ako ju je ikada i bilo) za nosioce ICS (independističke crnogorske spomenice) nepovratno iza nas. Okrenimo se „razvoju” I „budućnosti”, a protiv „podjela” i „nerazumijevanja”.

Možda zbog svih ovih slatkorječivih „argumenata” teza i ostaje bez odgovora. A on je u ovom slučaju neophodan. Jer, u pitanju je čista zamjena teza. Kao da nezavisnost i međunarodno priznanje Crne Gore nijesu povezani sa boljim i kvalitetnijim životom, što su njeni građani prepoznali i zato i glasali za tu opciju. I to čak direktno, kako je argumentovano pokazao istaknuti društveni teoretičar Vladimir Gligorov

u nedavnom intervjuu „Pobjedi”. Koliko bi naši građani živjeli već sada bolje da je Crna Gora početkom devedesetih iskoristila svoje pravo na samoopredjeljenje i tada obnovila svoju nezavisnost. A imali smo od svih bivših ju-republika, sadašnjih nezavisnih država, međunarodni i istorijski najviše na to pravo.

Pragmatični i scientistički zagovornici spomenute teze vole da podsjetite da je „sve pod brojkama”. I upravo ih njihovo „oružje” i njihov način razmišljanja i „deficit svijesti” apsolutno demantuje. Svijet im je tu poruku počeo da šalje već od 22. maja 2006. godine. Ili, kako to reče Vladimir Gligorov, koliko smo podsticani na razvoj iz međunarodnih fondova i koliko je bilo direktnih inostranih investicija u periodu prije i nakon obnove nezavisnosti? Upravo brojke su neumoljive i razlike u ciframa su ogromne. Ako se ove činjenice imaju u vidu, i ako se od njih polazi, tj. od onoga bez čega nema odgovarajućeg razvoja, uslovno bi se i moglo kao produktivno i racionalno prihvatiti polazište da svu svoju stvaralačku snagu sada skoncentrišemo na pronalaženje pravih puteva za budućnost. I to razvoja i budućnosti sa slikom i stvarnošću uravnoteženih i materijalnih i duhovnih vrijednosti oličenih u „glokalizmu” (globalizam i lokalizam), sa nacionalnim i kosmpolitskim (građanskim) pravima, sa Crnom Gorom prije i iznad svega. Ali, bez svijesti da je taj auto-put već postavljen i da se jedino na njegovoj trasi može ići naprijed, nećemo nikuda stići. Fundament dobrog života je ne-

zavisna crnogorska država i poštovanje i uvažavanje svih identiteta koji nju poštuju i uvažavaju. Bez svijesti koja uviđa cjelinu, tj. sve faktore i elemente boljeg života, trajnog boljitka ovdje neće biti. A upravo je ovo sinonim i najvažnija korist koju treba da doneše svaki dokumenat tipa strategije na svim nivoima i u svim sferama njenog uobličavanja, počev od opšte i nacionalne, do regionalne, opštinske i pojedinih privrednih i društvenih grana djelatnosti.

Teza sa početka teksta dugoročno može donijeti i velike štete, pa i prevare. Jer, „dobar život” može širiti, u borbi za vlast, javno ili prećutno (sa svim pečatima da „državu neće rušiti”) iluziju i demagogiju da je on lakše moguć u okviru nekog drugog (šireg) državno-pravnog sistema. Tu bi „magla” i „roba bez pokrića” mogla imati prednost makar nad brojkama i činjenicama, državnim i ustavnim aktima, što se u određenim istorijskim okolnostima na primjeru Crne Gore već i potvrdilo. Tezom se pospješuje amnezija o tome kako nam je bilo ranije, od kada nam je zapravo bolje i od kada nas je svijet uvažio (od kada smo mi sami sebe uvažili!), što ne bi smo nikako smjeli zaboraviti. Čak, ne samo emotivno i patriotiski, otadžbinski (a to je osnov jedne zemlje), već i racionalno i ekonomski. Tek to sjedinjeno daje kvalitet života. I to kako za sadašnje nosioce crnogorskog suvereniteta, tako i za buduće njegove sugraditelje sa strane. To je uspješna priča. Jedan teoretičar je definisao naciju kao skup ljudi koji su u prošlosti zajedno

radili vrijedne i trajne stvari i koji su spremni da to i dalje čine. Crna Gora ima šansu kao malo ko – uprkos svemu, pa i tezi koja je bila povod ovom tekstu – da upravo jednu ovakvu uspješnu istorijsku i savremenu priču nastavi i u budućnosti.

KO DRŽI KLJUČ

Već sam u ovoj kolumni napisao da je Crna Gora za Srpsku pravoslavnu crkvu obećana zemlja, čak „zemlja čuda”, u kojoj samo ona može ono što niko drugi ne može. I definitivno je tako. Kako drugačije objasniti da je samo nakon dva dana poslije inhumacije zemnih ostataka crnogorskog vladara i osnivača Cetinja Svetog Ivana Crnojevića – iako je zvanično rečeno da se Dvorska crkva na Ćipuru renovira i da će biti zatvorena – Mitropolit SPC Amfilohije u njoj održao parastos Ivanu Crnojeviću!? Više od polovine saopštenja za javnost radne grupe zadužene za inhumaciju, odnosilo se na detaljne radove koji se sprovode na Dvorskoj crkvi na Ćipuru, „zaštićenom kulturnom dobru prve kategorije”, nakon kojih će „biti trajno zaštićena. Do završetka radova, neće biti otvorena”.

Javnost poslije ovog saopštenja nije imala razloga da sumnja u tvrdnje radne grupe, iliti države. Ali, nakon svega, postavlja se pitanje: koje je „zaštićeno kulturno dobro prve kategorije” Crne Gore – Srb-

ska pravoslavna crkva ili Ćipur?! I da li Vlada i crnogorski državni organi sprovode „radove” kojima će Crna Gora biti trajno zaštićena od, skoro jednovjekovnog, uzurpatora njenih istorijskih, nacionalnih, državnih, vjerskih, imovinskih prava – Srpske pravoslavne crkve? Jer, vrlo brzo nakon saopštenja radne grupe, Srpska crkva je pokazala da za nju ne važi nikakva državna regulativa, što za crnogorsku javnost i nije neko posebno iznenađenje kada se zna da još nije uklonjeno ni metalno „čudo” sa Rumije koje je destabilizovalo i unijelo nemir u viševjekovnu vjersku koegzistenciju i toleranciju u tom kraju. U izvještaju Američkog Stejt departmenta za 2010. g. o religijskim slobodama u svijetu, u dijelu o Crnoj Gori, navodi se da „Ministarstvo za ekonomski razvoj, uprkos najavama, nije sprovelo odluku o uklanjanju crkve sa vrha Rumije”. Na ovaj način, diskriminišu se druge vjerske zajednice u Crnoj Gori, tj. stavljaju u nejednak i neravnopravan položaj u odnosu na SPC, koja tako dobija paravjerski, parapolitički i paradržavni oblik egzistencije, djelovanja i uticaja.

Mitropolit SPC Amfilohije prilikom parastosa izjavio je i sljedeće: „Nadamo se da će sarkofag biti postavljen na svoje pravo mjesto, tamo gdje smo se dogovorili sa ministrom i potpredsjednikom Vlade”. Proizilazi da su se dogovorili o i činu inhumacije, pa je radna grupa vjerovatno bila zadovoljna što joj je uopšte i dozvoljeno da ga izvrši. Mnogi

koji dođu da obiđu Crkvu na Ćipuru, vrata se neobavljena posla. Poljube vrata. Radna grupa je bila bolje sreće. Ako crnogorska država želi da tako i dalje bude, mora biti poslušna prema Srpskoj crkvi, a to znači i prema srpskoj državi. Kralj Nikola 1878. g., u pismu Štrosmajeru u svrhu posredovanja kod Svete Stolice za obnovu Barske arcibiskupije, navodi sljedeće: „Crna Gora, kao priznata nezavisna država, ne bi mogla podnositi da joj jedan dio državljana, ma i samo u duhovnom pogledu, zavisi od jedne vlasti koja se ne nalazi u njezinoj granici...”.

Današnja Crna Gora, iako je u istom, suverenom, rang, vidimo, može „podnositi” i ovo o čemu govori kralj Nikola. Jer, kako, sa stanovišta jedne međunarodno priznate države, objasniti da jedan dio njene teritorije, potpada pod jurisdikciju vjerskih organizacija čije je sjedište van nje? Riječ je o Zahumsko-hercegovačkoj i Mileševskoj eparhiji Srpske pravoslavne crkve iz Bosne i Hercegovine i Srbije. S obzirom da je tzv. Crnogorsko-pri-morska mitropolija SPC samo jedna od više drugih običnih njenih eparhija, dakle, sa sjedištem u Beogradu, proizilazi da crnogorski državljani sa čitave teritorije crnogorske države, u duhovnom pogledu, zavise od „jedne vlasti koja se ne nalazi u njezinoj granici”. Crna Gora je obilježila stoosamdesetgodina od smrti Svetog Petra Cetinjskog, a da državna delegacija nije mogla, htjela ili smjela, produ-

žiti od Zetskog doma do Cetinjskog Manastira da se pokloni jednom od utemeljivača moderne crnogorske države. Jer, zna se ko drži ključ i da ga ne treba ljutiti.

SVICI

Neposredno prije raspada SFRJ, u glavnom gradu Crne Gore gostovala su dva hrvatska pjevača koja su tokom profesionalnih karijera od svojih imena stvorili prepoznatljivi imidž, brend, jugoslovenske muzike i kulture. Bolji i veći umjetnici od njih nijesu nam tog trenutka mogli doći, jer ih naprosto nije bilo, niti ih ima i danas. Riječ je o Terezi Kesoviji i Arsenu Dediću. Na oba koncerta sala u Domu omladine „Budo Tomović” bila je ispunjena do posljednjeg mjesta. Cijeli prihod je bio usmjeren u dobrotvorne svrhe – kao prilog obnovi zgrade Crnogorskog narodnog pozorišta nastradale u požaru. Kako smo uzvratili na ovaj plemeniti gest dva vrhna umjetnika svjetskog renomea? Pljačkanjem i paljenjem Terezine kuće i Konavala, granatiranjem Dubrovnika, grada-umjetničkog djela koji svima nama, čitavom svijetu pripada. Dolazili smo mu u pohode kao našem najrođenijem. Šetali Stradunom s nadom da ćemo sresti Ibricu ili Đela Jusića. Kako smo im uzvratili? Varvarski i neljudski. Ne-čojški. Tako nas

Marko Miljanov nije učio. Nijesmo znali da odbranimo druge od sebe, niti sebe od samih sebe.

Arsen je u Titogradu davne 1991. pjevao: „Ja sam samo jedan od Dedića koje srećeš svaki dan”, kao aluziju i varijaciju na poznati refren iz jedne njegove pjesme – „Ja sam samo jedan od mladića koje srećeš svaki dan”. Naravno, u pitanju je asocijacija na prezime Dedić koje je često u Crnoj Gori. Ove Arsenove dobre vibracije – koje Jure Stublić, sjetimo se, želi „za sve nacije” – nijesu imali, osim časne manjine, koga u Crnoj Gori da dodirnu. Tada jedino rijetki nijesu iznevjerili Terezino i Arsenovo vjerovanje u Crnu Goru. Da nijesu imali nade u crnogorski razum, u našu čast, u naš ponos i naše dostojanstvo, ne bi ni dolazili u predvečerje rata koji je vrlo brzo zai igrao svoje najkrvavije kolo. Uzdali su se u Crnogorce i gradjansku Crnu Goru. Došli su sa najboljim namjerama. Uskoro smo došli i mi kod njih – sa nepočinstvima i nevaljalstvima najgore vrste. Sa zločinima. Paljenjem, ubijanjem, protjerivanjem. Stratezi i planeri rata su to i htjeli. Moralno uniziti i posramiti Crnogorce kao napadače na Dubrovnik, na njegovu kulturu i istoriju. Našli su se medju nama i oni koji su svojim beščasćem oskrnavili sveti oreol crnogorske duhovnosti. No, ruka je, poslije svega, pružena i prihvaćena, onako kako ljudski valja i civilizacijski dolikuje. Državnici i svjetovne i duhovne vođe su ti koji grade mostove i povezuju, a ne razgrađuju i razdvajaju. Podsjetimo se, i Papa Jovan Pavle Drugi

se 2000. godine izvinio za zločine učinjene u krstaškim ratovima.

I kao što Arsen i Gabi pjevaju – ‘Mi se svuda pratimo kao dvije sjene’, upravo njihove dvije sjene će pratiti jugo-nostalgicare čitavog života. Da je sve gotovo sa našom prostranom i lijepom „Jugom”, pokazali su već prvi oružani sukobi u Sloveniji. Pandorina kutija se bila time otvorila. Ugasila su se svjetla u balkanskoj krčmi. „U noći su sve krave crne” (Heldelin). Ali, u tom posvemašnjem mraku pojavili su se malobrojni svici koji će, uprkos svemu, zauvijek ostati svjetlost i budućnost Crne Gore.

UPOZNAVANJE

Predsjednik Srbije Boris Tadić preko noći je postao stručnjak za etnogenezu. Budući da su mu sumnjiva „dva oka u glavi” Slobodana Miloševića, rekao je – sa stanovišta države na čijem je čelu strateški (mada mislimo pogrešno i na štetu nje same) – da je teško nacionalno razdvojiti i „identifikovati” Srbe i Crnogorce (ne vjerujući „na riječ” da smo to što smo, prebacuju nas na teren istražno-policijskih radnji tražeći naš identitetski „krunski dokaz,” da nam povjeruju), što implicira i trajnu sumnju u potrebu crnogorske države (šta će jednom narodu dvije države). Srpski publicisti, izdavači, urednici i novinari odmah ovu predsjednikovu teorijsku sumnju pretočiše u praktičnu geografiju i proširiše, u jednom od specijalnih izdanja edicije „Upoznajte Srbiju” dnevnog lista „Politike”, svoju državnu teritoriju sa Pljevljima i tamošnjom Husein pašinom džamijom. Valjda u skladu sa teorijom novog srpskog patrijarha da su Muslimani mnogo „kooperativniji” u sredinama u kojima nemaju većinu u odnosu na pravoslavne, s jedne stra-

ne, te sa „najreprezentativnijim” gradom koji bi mogao za početak da potvrdi i opravda osnovanost i argumentovanost Tadićeve – vidimo vrlo instruktivne u smislu poziva na akciju – teze, tj. „metodske” sumnje, s druge strane. Izjave dva srpska čelnika, duhovna i svjetovna, i rečena „Politikina” publikacija, zaista su odlične prilike za upoznavanje, nažalost aktuelnog (umjesto da budu odavno u prošlosti), srpskog političkog i vjerskog svjetonazora. Naravno, ne samog srpskog naroda i same Srbije, kojima autentično ne mogu pripadati ni jedna od ovih izjava kao ni Pljevlja.

Predstavnici Srpske pravoslavne crkve, strateške prethodnice i ispostave ovako shvaćene i sprovedene državne politike Srbije u Crnoj Gori, svojevremeno bespravno postaviše metalnu crkvu na vrh Rumije, a htjedoše i neku skalameriju iznad Cetinjskog manastira, no to se (makar za sada) onemogućići. Hoće i oni „upoznavanje” Crne Gore po mjeri „srpstva”, dakle, onako kako ga oni vide. Pravni sistem crnogorske države je rekao svoju konačnu riječ što se tiče crkve na Rumiji, a to je da se mora ukloniti. Iz Srpske pravoslavne crkve kažu da će to, ako se desi, biti atak na „vjerske slobode”. Kada neko „slobodom” naziva samovolju i anarhiju, destrukciju i zadovoljenje partikularističkog, egoističkog interesa, onda je to zaista atak na tako shvaćenu „slobodu”. U tom slučaju nije riječ o „ataku”, već o pravnom i civilizacijskom, odgovornom i javnom činjenju države kojeg mora poštovati svako ko je unutar njene ustavne i zakono-

davne ingerencije. Ako jedna nezavisna zemlja, dakle, sa punim državnim kapacitetom, nije u stanju da sprovodi svoje pravne akte, ona samu sebe dezavuiše. I nije, u ovom, i ne samo ovom, slučaju, problem (više) Srpska pravoslavna crkva, već država Crna Gora. SPC-u, inače, nije problem što se jedna pravna odluka države, koju bi morali priznavati, ne poštuje, tj. ne realizuje, već što će to „nasilje” donijeti „vjerski i nacionalni razdor”. A kada su postavljali crkvu uz božju, tj. helikoptersku pomoć Vojske bivše SCG, nisu razmišljali da je to zapravo nasilje prema državi i vjerskom i etničkom skladu tamošnjih građana koji baštine sve tri velike monoteističke religije.

Pravna država je, ipak, reagovala i sada bi bila njena apsolutna blamaža da se ne postupi po zakonu i ne otkloni mogućnost daljeg razdora multikonfesionalnog i multietničkog bića Crne Gore. U osionosti, primitivizmu, agresivnosti i ponašanju neprimjerenom za jednu vjersku zajednicu, krije se opasna klika trajnog unošenja razdora u crnogorski interkulturalni sklad koji je velikim trudom i zalaganjem uspostavljan i koji se mora očuvati. Zato sve ono što kidiše na njega treba već u startu eliminisati. Da ne bude kasno. Kao toliko puta do sada na Balkanu. Jer, podsjetimo se, ksenofobija, raspirivanje vjerske i etničke mržnje, falsifikovanje i prepariranje Drugog zarad sopstvenog glorifikovanja i superiornog samolegitimisanja, u temelju je balkanskog fašizma. Zato je naš strateški put NATO i EU. Za razliku od nekih drugih,

koji falsifikuju istoriju, izjednačavaju četnike i partizane, pozivaju na referendum za NATO (kao i njihovi trabanti u Crnoj Gori koji bi htjeli da im povjerujemo da su za EU, iako dobro znamo da je NATO njeno predvorje), odbijaju ulazak u EU, paternalistički nastupaju prema drugim nacijama, mitologizuju antikomunizam...Komunizam je imao izuzetnu ulogu u pobjedi nad nacizmom i fašizmom, tj. u anti-fašizmu bez kojeg nema savremene Evrope i moderne civilizacije. Za vrijeme vlasti komunista Crna Gora je dobila niz ključnih savremenih državnih, političkih, naučnih, kulturnih, obrazovnih i civilizacijskih institucija koje su se prirodno razvile i nadogradile na temelju crnogorskog viševjekovnog nacionalnog, državnog i svakog drugog identiteta. Ako bi se toga odrekli, odrekli bi se sebe.

BUMERANG

Šta pokazuje aktuelna rasprava o sadržini crnogorskog udžbenika istorije dvadesetog vijeka za četvrti razred gimnazije? Udžbenik jeste djelo trojice istoričara, ali i naših (državnih, političkih, prosvjetnih, civilnih, naučnih) propusta, promašaja i (ne)činjenja. Vratilo nam se kao bumerang. Antifašizam je krhka biljka. Posebno na tlu još uvijek nestabilnog Balkana. Zlo fašizma je potencijalno u prednosti u odnosu na dobro antifašizma. Neka od kukavičjih jaja fašizma su „pozitivan” nacionalizam, nediferencirana kritika komunističkog totalitarizma, šminkanje istorije za potrebe novih elita, neuviđanje suštinske razlike između doprinosa komunizma pobjedi nad fašizmom i jednoumlja komunističke vlasti (Rusi su precizno odvojili sopstvenu grandioznu ulogu u pobjedi nad fašizmom od svojih žrtava pod Staljinom), diskontinuitet kao jedini kontinuitet, nemanje kulture sećanja, selekcija u obilježavanjima stradanja i sjećanjima na žrtve, objektivna predominacija tranzicionih nad opšte civilizacijskim temama, ko-

ketiranje nekih političkih snaga u borbi za vlast sa reliktima fašizma...

Prošlost nikako da se smireno i nepristrasno proanalizira. Kritičari komunizma mitologizuju anti-komunizam. Komunizam je imao izuzetnu ulogu u pobjedi nad nacizmom i fašizmom, tj. u antifašizmu bez kojeg nema savremene Evrope i moderne civilizacije. Za vrijeme vlasti komunista Crna Gora je dobila niz ključnih državnih, političkih, naučnih, kulturnih, obrazovnih i civilizacijskih institucija koje su temelj njenog današnjeg nacionalnog, državnog i svakog drugog identiteta. A antikomunizam, ksenofobija, raspirivanje vjerske i etničke mržnje, falsifikovanje i prepariranje Drugog zarad sopstvenog glorifikovanja i superiornog samolegitimisanja, u temelju je balkanskog fašizma. Govori to o pomanjkanju tolerancije, demokratije i dijaloga kod mnogih tzv. „patriota”, kojima su neprijatelji pripadnici druge, „tuđe”, „suprotstavljene” nacije, kao i „izdajnici” u okviru sopstvene nacije ako ne misle kao oni. Sve je ovo već viđeno tokom rađanja nacizma i fašizma u prvoj polovini dvadesetog vijeka.

Doda li se ovome jedan vakum u vrijednosnom smislu, ismijavanje etike i savjesti kao univerzalnog dobra i priklanjanje parcijalnim, dnevnim, šićardžijskim i funkcionalnim „istinama”, eto miljea za povratak i oživljavanje fašizma, a ignorisanje, marginalizaciju, zaborav i stavljanje u zapećak antifašizma kao neosporno ključne ideje i prakse na kojima poč-

va Evropska unija ka kojoj težimo. Od etičkog do etničkog čišćenja samo je jedan korak. Fašizam dvadesetog vijeka prepoznat je upravo po nacionalnom i vjerskom proganjanju, istrebljivanju, ubijanju i genocidu. To je kriterijum za ocjenjivanje dvadesetog vijeka: i fašista sila osovina, i kvislinga, tj. četnika, ustaša i drugih njihovih slugu u borbi protiv partizana i komunista, ali i etničkih čišćenja devedesetih godina tokom raspada bivše SFRJ. Ne može se očekivati samo od istoričara da utvrđuju istine, ali se od njih mora tražiti da ne vrše reviziju istorije i da se civilizacijski prihvaćene činjenice obavezno nađu u crnogorskim udžbenicima. Da ne bi, u suprotnom, sijali zlo sjeme budućih podjela, razdora i sukoba. Crna Gora kao građanska država je utemeljena na antifašizmu. Zato mudra i odgovorna vlast ovaj bumerang mora shvatiti kao ozbiljnu i posljednju opomenu, ne zbog sebe same, već zbog budućnosti Crne Gore i sljedećih generacija. Građani su glasali za takvu vlast.

FRAKOVI I MANTIJE

Analizirajući najnovije izjave i poruke srpskih državnih i crkvenih vođa o odnosima sa Crnom Gorom, moglo bi se bez dilema reći – na Zapadu (Balkana) ništa novo. I dalje smo „jedan narod”, i dalje je ono što je crnogorsko – srpsko, a srpsko je, naravno, samo – srpsko (mada mi pretenzije poput njihovih nemamo niti nam trebaju), i dalje su crnogorske dinastije – srpske, i dalje su naši (crnogorski) manastiri njihovi (srpski), itd. Šef srpske države podvuče da su Srbi u Crnoj Gori (dakle: ne crnogorski Srbi, što bi odmah imalo sasvim drugu, pozitivnu političku konotaciju i značilo poštovanje crnogorske suverene državnosti i samostalne i nezavisne crnogorske istorijske, geopolitičke i svake druge pozicije) autohtoni narod koji je učestvovao u cjelokupnoj njenoj istoriji, dok je srpski ministar inostranih poslova Manastir Ostrog i Pivu nazvao „našim”. Ovoj (sve)srpskoj idili hvali samo jedna „malenkost” – Crnogorci. Nigdje da se (s)pomenu. Najradije bi (im) održali opijelo. Neko se bio i ponadao da će (mo) nestati do kraja

njegovog života. Nazdravlje i njemu i nama. Pravi se račun bez krčmara. Kako srpski zvaničnici vide svoju „braću”, kako vole da kažu? Ah, da, to su oni „bezumni i nerazumni” koji su glasali za obnovu (svoje) državnosti – stiže da kaže novi srpski patrijarh tek što se ustoličio. I još da uputi nekoliko „otrovnih strijela” prema Crnogorskoj pravoslavnoj crkvi, koja je vjekovima postojala kao nezavisna i autokefalna. Nikakvo čudo. Ipak, jedan je patrijarh Pavle.

I, gle, poslije svih ovih tvrdnji, ističe se da Srbi i „bezumni i nerazumni” Crnogorci nijesu nikada „bili zavađeni” i da to „ne smijemo nikada biti”! Uslov je da ne budemo svoji na svome, da nijesmo tako „bezumni i nerazumni”?! Jer, izgleda da smo to ako hoćemo sopstvenu državu, a ako je nećemo, onda smo i „razumni” i „umni”. Njihovi na njihovom. A baš su „u pravu”, jer kako su ti Crnogorci samo, poslije svega ovoga što je, i što nije, navedeno, u toj mjeri „bezumni i nerazumni”?! Da povjeruju mnogo čemu do sada, ali evo i riječima srpskog ministra na Svetosavskoj akademiji u Bijelom Polju da su „Srbija i Crna Gora uvijek kroz istoriju koračale zajedno. Sjetimo se da su danas, kao i u Savino vrijeme, odnosi u svijetu promjenljivi, a da ono što je vječno je naše bratstvo, naša zajednička istorija i zajedničko opstajanje”.

Istorija drugačije zbori i romori. Politički funkcionalizujući, idealizujući i prikrivajući prošlost, mit ima prednost nad stvarnošću, nerazum nad razumom, a bezumnost nad umnošću kod donošenja

mnogih političkih odluka. Država se gradi umnošću i razumom, a razgrađuje nerazumom i bezumnošću. Vođe jednog naroda, istinski državnici, ne treba da tumaraju i podilaze predrasudama i zabludama, već da budu hrabri i odlučni, odvažni i istinonosni vizionari i graditelji mostova, ne sukoba i podjela („Mićunović i zbori i tvori”). A vjerske vođe da upućuju poruke pravog bratstva, sloge i međusobnog poštovanja. Najnovije poruke srpskih državnih i crkvenih vlasti sasvim su drugačije i imaju za posljedicu širenje nepovjerenja, sumnji, nesloge i nerazumijevanja. Najveću štetu nanose sebi samima i srpskoj državi.

Ako se, pak, misli da Srbi i neki njima podobni i prikladni „Crnogorci” nijesu bili u svađi, a da povremeno prave probleme „šačica” Crnogoraca koji to i nijesu, već „bezumni” i „nerazumni” otpadnici, onda je njihov, srpski, a bogami i naš, crnogorski, problem nešto veći. Na njega se, očigledno, mora računati, iako Crnogorci i Crna Gora to najmanje žele. Smatramo, uistinu bratski, da Srbija sebi, pored toliko problema, nikako ne treba dodavati još jedan. Šešelji u frakovima i mantijama, vidimo, ne misle tako.

(TRI) STVARI DOVESTI DO KRAJA

Vremenski se gotovo poklopilo viđenje relevantne evropske institucije o jednom izuzetno značajnom aspektu crnogorske države, s jedne, i naš domaći politički događaj, s druge strane, kao njegova potvrda. Parlamentarna skupština Savjeta Evrope konstatovala je nužnost daljeg jačanja administrativnih (kadrovskih) kapaciteta naše zemlje, osobito Skupštine. Dakako, nije da se ovo čulo prvi put i nije da se svakodnevno ne prave pozitivni pomaci na tom planu. Ali, i tegoban put dolaska do koalicionog sporazuma o vlasti u Podgorici između DPS-a i SDP-a, daje dodatnu težinu evropskom upozorenju. Zašto se (nedopustivo) mnogo što-šta u ovoj zemlji ne može riješiti u institucijama sistema, već se, kao po nepisanom pravilu, na kraju sve, zarad efikasnog i održivog rješenja, mora preseliti na najviše državne adrese? Zašto se tek uključenjem čelnih ljudi DPS-a i SDP-a riješio podgorički (i ne samo njegov) „gordijev” čvor i zašto kadrovi na nižim državnim i partijskim nivoima valjano, odgovorno i uspješno ne

završavaju zadatke koji im se postave, a koje odmah poslije „popravnog” kod partijskih i državnih čelnika isti oni moraju sprovesti?

Tri stvari u ovoj zemlji potrebno je dovesti do kraja i u okviru tih procesa jačaće administrativni i institucionalni kapaciteti, liderska vizija, hrabrost i znanje, individualna odgovornost i posvećenost strateškim interesima, potrebama i ciljevima Crne Gore. Prvo, riješiti sva crnogorska i građanska identitetska pitanja – države, nacije, jezika, crkve (Podgorička skupština 1918, Odluka regenta Aleksandra iz 1920...). Drugo, do kraja dovesti evro-atlantske integracije što kao pretpostavku podrazumijeva i pravno uređenu državu i efikasnu borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala. I treće, a zapravo prvo, tj. ono što i traži u svom posljednjem zahtjevu Parlamentarna Skupština Savjeta Evrope, radikalni iskorak u jačanju administrativnih kapaciteta, što podrazumijeva kadrovsko jačanje, osposobljavanje, profilisanje i „čišćenje”, prije svega, u državnim službama na nacionalnim i lokalnom nivou, ali i kadrovsko podmlađivanje, demokratizaciju i demonopolizaciju u političkim strankama državotvornog karaktera, a što se tiče opozicije makar u onima koje daju neke naznake građanske orijentacije kao uslovu njihovog elementarnog opstanka i kakvog-takvog političkog uticaja. Lideri opozicije u cjelini, mogli bi dati vidan doprinos demokratizaciji kada bi podnijeli ostavke zbog stalnih izbornih poraza, kao što je to

praksa u svijetu, a sigurno ima sposobnih i perspektivnih mladih kadrova da ih zamijene. Administrativni kapaciteti ne mogu se bitno poboljšavati ako se, i u vlasti i opoziciji, ne stimulišu mlađi političari, kadrovi i državni službenici koji ne samo što znaju i kompetentno obavljaju svoj posao, već i koji su odani i lojalni prema otečestvu, Crnoj Gori, njenoj nezavisnosti i državi, ili, kako se to istorijski verifikovalo – prema pravu, časti i slobodi Crne Gore.

Tek sa ispunjenjem ova tri nerazdvojna (pod) sistema, imaćemo respektabilno stabilnu i prosperitetnu domovinu, koja će i u ekonomskom i razvojnom smislu biti prijemčiva i interesantna za investicije i strana ulaganja. Crnu Goru mogu povesti naprijed samo odlučni i hrabri ljudi koji su svjesni svoje minorosti spram crnogorske otadžbine i njene istorije, ali i sopstvene veličine kada prinesu makar i malo dobro na njen neprikosnoveni oltar. Moraju toga biti svjestni svi – i naši državnici i obični građani i tu činjenicu i potrebu radi opstanka i napretka domovine isticati, afirmisati i propagirati svuda: u administraciji, školstvu, izdavaštvu, medijima, nauci, kulturi... Odgovor na upozorenje Parlamentarne Skupštine Savjeta Evrope može biti i podgorički primjer: kada imamo državnike sa vizijom i spremnošću da ponesu sopstveni teret odgovornosti u ime zajedničkog dobra čitave zemlje, onda nema teškoća i zastoja u povjerenju i proceduri administrativnog odlučivanja. Da bi imali takve ili barem manje-više približ-

no odgovorne kadrove i na nižim ljestvicama odlučivanja koji će raditi svoj posao a ne čekati da ga drugi završe, moraju se početi još odlučnije ispunjavati ona tri zadatka koja smo istakli na početku teksta. Nužno je znati jasna i precizno definisana pravila igre da bi se u njoj učestvovalo iskreno, plodotvorno i odgovorno. Bez varanja. Građani uporno, već toliko puta i sve više, daju podršku upravo ovoj crnogorskoj i građanskoj, demokratskoj i evroatlantskoj orijentaciji. Ko slijedi nju ne može pogriješiti.

INTERKULTURALNOST

Crna Gora je multikulturalno društvo i to ne od danas i juče, već mnogo duže vremena. Crnogorska multikulturalnost se stvarala kroz jedinstven proces izgrađivanja i širenja crnogorske države. Taj proces i ispit Crna Gora je uspješno položila. Ali, za dvadesetprvi vijek i buduće vrijeme ostaje ne manje značajan i ne manje lak ispit: podići nivo multikulturalnosti na nivo interkulturalnosti, na nivo jedinstvenog crnogorskog kulturnog, stvaralačkog i civilizacijskog prostora koji će zapravo biti rezultat stvaralačke nadogradnje, poštovanja, prožimanja i afirmisanja kulture i osobenosti svake nacije u Crnoj Gori. To je bitno novi kvalitet i pomak u poimanju Crne Gore – ne samo kulture, već i države i društva u cjelini, svih njenih nacionalnih, etničkih i vjerskih supstrata i korpusa. Interkulturalnosti odgovara građanski, otadžbinski, domovinski, integracijski, zajednički, sintetički identitet jedne države i jednog društva.

Da bi se došlo do interkulturalnosti, neophodna pretpostavka je postojanje multikulturalnosti koja nije nužno zlo, već izuzetno poželjna i nepojamna civilizacijska prednost za svaku zajednicu ljudi, koja, ako se pravilno shvati i prihvati, donosi mnoge i neuporedive parametre kompetitivne prednosti. Dijametralno suprotno stanje i biće je to od konstatacije jednog uglednog crnogorskog intelektualca da bi on bio srećniji da živi u društvu sa pretežno jednom kulturom, nacijom i vjerom, ali šta je tu je!? To je horizont multikulturalnosti kao trpeljivog nužnog zla, nacionalnih, vjerskih i kulturnih geta, postojanja paralelnih svjetova koji se ne dodiruju, miješaju i prožimaju, pripremanja i slućenja obračuna ko će koga, u okviru kojeg i može da postoji kao konstanta ona dobro poznata Krležina opaska o balkanskoj krčmi. Tu se metafizički uvijek čeka na neki sudnji, konačni i sudbonosni granični međaš koji će označiti definitivnu pobjedu jednih, a poraz drugih. Sve je ovo više puta već krvavo viđeno na našim prostorima. A i jedni i drugi se oblikuju samo spram postojanja onog drugog, različitog od sebe. No, to je već nivo interkulturalnosti, kvalitetniji od multikulturalnosti, nivo koji se u crnogorskoj povijesti već dešavao i desio. Zato bi nam i danas i u budućnosti trebalo biti lakše u procesu neophodnog daljeg izgrađivanja interkulturalnog crnogorskog društva, savremene crnogorske građanske i pravne države. Upravo su to i elementi našeg kvalitetnog, uspješnog, osobenog pu-

ta u Evropsku uniju. Njegova suština je korišćenje i afirmacija crnogorske multikulturalnosti i interkulturalnosti iz kojih prevashodno treba da oblikujemo bogatstvo naših duhovnih specifičnosti i različitih ljudskih potencijala.

No, interkulturalnost podrazumijeva i traži obrazovanje, moć konkurencije, efikasno stvaralaštvo, slobodnije i solidarnije društvo, sposobnije i kvalitetnije političko i ekonomsko liderstvo, odgovornije i autonomnije građanstvo, kreativnije i produktivnije profesionalce u svim javnim i privatnim djelatnostima. To svakako zahtijeva, prije svega, znanje i dijalog znanja, ali i kultura, vjera, etniciteta, civilizacija, pojedinaca, stranaka, socijalnih i klasnih grupacija. Ne ostajanje na isključivo svojim pozicijama, već bogaćenje i iskustvima i mišljenjem drugih. Ostaviti dovoljno prostora za ono što je, dakle, najvažnije: za otvorenost, dijalog, znanje, slobodni protok ideja i kreacija. Sve se ove ključne vrijednosti moraju oslanjati na ljudima. Ne zaboravimo čovjeka.

BOLJA ILI GORA CRNA GORA

Crnoj Gori u kontinuitetu stižu priznanja od zvaničnika EU i mnogih evropskih država-članica EU za dosadašnje rezultate u procesu evropskih i evroatlantskih integracija. Španski ministar inostranih poslova Migel Anhel Moratinos, prilikom prošlonedjeljne posjete Podgorici, ocijenio je da je Crna Gora napravila veliki napredak ka EU i ispunila njena očekivanja. Crnogorsko društvo, naglasio je Moratinos, može biti uvjereno da je put Crne Gore zacrtan i da je njena budućnost u Uniji. Može se konstatovati, rekao je Moratinos, da je Crna Gora sa velikim uspjehom odgovorila na pitanja iz upitnika Evropske Komisije. Svi ovi stavovi dobijaju posebno značenje kada se zna da je Španija predsjedavajuća zemlja Evropske unije.

U kakvom odnosu stoje ove Moratinosove riječi i aktuelne izjave predstavnika opozicionih stranaka – SNP-a, PzP-a i Nove? Prvo što se da zaključiti jeste da ih oni (ni)jesu čuli, odnosno da ih (ni)jesu razumjeli, ali da im očito smetaju pa ih ignorišu, jer se

ne uklapaju u njihove unaprijed pripremljene šeme i apriorne konstrukcije. A sve što je izvan „vidokruga” njihovog (s)ljepila, oni proglašavaju ništavnim i bezvrijednim, uzaludno pokušavajući da na starim, „ljutim” i toliko puta dokazano nefunkcionalnim, opozicionim matricama, pridobiju povjerenje crnogorskih građana. Nikako da, konačno, pokušaju da naprave tako potreban most prema realnosti i crnogorskoj državi, koji ih jedino može predstaviti kao ozbiljan, jak i konkurentan-participativni politički subjekat. Čak i kada se napravi kakav-takav korak u tom pravcu od pojedinih opozicionih segmenata, sve traje vrlo kratko bilo zbog „lošeg društva” ili nemanja jasne i dugoročne principijelne strategije.

Dobro je da svi zajedno u našoj zemlji težimo boljoj Crnoj Gori. No, predstavnici SNP-a, PzP-a i Nove ne vide ili ne žele da vide da je Crna Gora svakim danom sve bolja Crna Gora. I to ne tvrdi crnogorska koaliciona vlast nego predstavnici EU i međunarodne zajednice. Zatvarati oči pred tom činjenicom nije dobro, prije svega za opoziciju. Njena kritika vlasti bi trebala biti realna i izvodljiva, alternativna, da bi crnogorska država i većina građana (ne vlast), imala od nje koristi. O kakvoj opozicionoj „Boljoj Crnoj Gori” se može govoriti, kada jedan od dugogodišnjih i u kontinuitetu visoko pozicioniranih funkcionera jedne od članice „udružene opozicije” na čijem je čelu nosilac „titule” četničkog vojvode, za Crnu Goru kaže da je „divlja građevina”? Takva „državnička”

svijest (koja pretenduje da vodi Crnu Goru u mrak i sopstveno poništenje), objašnjava da se sve može preispitati, pa čak i sopstvena domovina, a, naravno, ne pada im na pamet da to učine u odnosu na odluku o enormno visokim iznosima penzija za poslanike, što im je na jednom od zasijedanja Parlamenta sugerisao premijer. Ovaj primjer pokazuje koliko su predstavnici opozicije dosljedni, iskreni, odgovorni i od riječi i povjerenja, jer su tik prije njega potpisali „zavjet” da kada dođu na vlast neće rušiti državu, onu istu koju bi htjeli tako „skromno” da im prepuste na upravljanje njeni građani?!

U razgovoru sa španskim šefom diplomatije, opozicioni lideri su istakli da će poslije pobjede na predstojećim lokalnim izborima „Crnu Goru povesti pravim evropskim putem”. Dakako, drugačijim od sadašnjeg, za kojeg g. Moratinos kaže da je upravo pravi evropski put. Kakav to može biti „evropski put” u režiji lidera SNP-a, PzP-a i Nove? O kakvoj daljnjoj evropskoj i evroatlantskoj integraciji može biti riječi pod pretpostavkom njihove vlasti, kada među njima ima i onih koji su direktno protiv pojedinih oblika ovih integracija, a i onih koji bi, jasno je, rušili državu, tj. osnovni subjekt, cilj i smisao evropskih i evroatlantskih integracija, zaista Bolju Crnu Goru i bolji život za njene građane? Kada bi uklonili „divlju građevinu” koja im najviše smeta, onda bi, sigurno, multiplicirali, i fizički i simbolički, na tako „pripitomljenoj” teritoriji onaj „vjerski” objekat (a uistinu razdo-

ra i prave divlje gradnje) sa Rumije. Jasno je koliko bi opozicija „doprinijela” regionalnoj stabilnosti i vladavini prava (svemu onom za što se deklarativno zalaže), preispitujući državni status i vrijednost opredjeljenja Crne Gore za integracijama. A iznad svega stabilnosti, sigurnosti i povjerenju unutar same naše zemlje. Toliko da bi državu „nepodnošljivom lakoćom” vratila mnogo koraka unazad. Upitajmo se: da li bi tada bilo moguće uspješno apsolviranje i završavanje još preostalih dionica na putu ka NATO-u i EU-u, počev od potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju pa dalje, ili po riječima Miguela Anhela Moratinosa, „jednog od posljednjih, ali ne i posljednjih koraka na putu ka EU”?

„SRPSKA SPARTA“

U svom autorskom prilogu „U savezu sa Ruskom Federacijom” na temu „Šta Srbija dobija/gubi (ne)ulaskom u NATO” istoričar Veselin Đuretić na stranicama „Politike” prije nekoliko dana „očešao” se i o Crnu Goru. Za „spas” Srbije ponudio (joj) je svetosavsku formulu „zapad na istoku – istok na zapadu”, jer po njemu „Srbe upućuje da krenu potpuno novim putem”. Šta je ponudio Crnoj Gori? „Egzistencijalne situacije kakva je aktuelna traže druge alternative radi preživljavanja naroda”, kaže Đuretić i dodaje da „opredeljenja za ili protiv NATO danas znači prihvatiti ili ne prihvatiti razne namete ove alijanse”. „U nacionalnom smislu to znači prihvatanje po Srbe strašnih svršenih činova”, između ostalog „prihvatanje otrgnuća ‘srpske Sparte’ i njenog prebacivanja na koloseke odnarođavanja. Ulazak u NATO vodi potpunom otuđenju svete srpske zemlje.”

Vidimo – ništa dobro. Zapravo, istu, „srpsku” formulu, jer su Crnogorci – Srbi.

Za ovakve srpske „krojače” crnogorske sudbine vrijeme je stalo još prije nekoliko vjekova. Kao da Crna Gora nije bila suverena i samostalna država, te jedna od konstitutivnih državnih jedinica poluvjekovne SFRJ, kao i da nije konačno povratila svoju suverenost i međunarodnopravnu subjektivnost. Mogu se izmijenjati bezbroj geopolitičkih i geostrateških doktrina kada je riječ o aktuelnom položaju Srbije i njenom poželjnom pravcu kretanja spram političkih odnosa u svijetu, ali, očigledno, jedna, ona o Crnoj Gori, uporno, vjekovima, ostaje ista. Pojedininim pripadnicima srpske elite zbog političkog sljepila odavno je potrebna (debela) dioptrija da bi Crnu Goru vidjeli i drugačijim očima od poznate i od zloupotrebe više gotovo izandale i sasvim obesmišljenje sintagme „Srpska Sparta”.

„Posle svega što nam se izdešavalo, posle uverenja da nas očekuju još veće nevolje” (ako vođstvo Srbije prihvata ovakve koncepcije, sa ovom konstatacijom se slažemo), Đuretić naglašava da za Srbe (tu dakako svrstava i Crnogorce) „izlaz nije ni NATO, ni EU, nego srpska unija u savezu sa Ruskom Federacijom”, koja je „za Srbe put kulturne, istorijske i duhovne komplementarnosti, put ekonomskog racionalizma, te put prema okviru koji garantuje opstanak naroda”. Ponovo se oživljava srpska i ideja pro-srpskih stranaka u Crnoj Gori iz vremena postojanja SRJ o državnom jedinstvu i Uniji sa Rusijom i, tada, Bjelorusijom.

Đuretićeva koncepcija srpske dominacije nad Crnom Gorom i ostalim zemljama i nacijama u regionu zapadnog Balkana zaista se i ne uklapa u ideju Evropske Unije. Sa ovakvom sviješću, Srbija, sve i da hoće, ne može u Evropu i svijet. Može jedino negdje gdje se i dalje gaje slične velikodržavne, asimilatorske i paternalističke pretenzije. Jer, kako je isticao Šarl De Gol, prave Evrope nema ako se negira Njemačka, Francuska, Italija...Gete, Šatobrijan, Dante, toliko su Evropljani, koliko su Njemci, Italijani, Francuzi...Neki očito ne shvataju da bez garanta nacionalne ravnopravnosti i istorijskog dostojanstva svake države nema Evropske Unije. To važi danas i za Crnu Goru, i za Njegoša, a, naravno, i za Srbiju i njene velikahe. Ali, želja za dominacijom i kićenjem perjem drugih, ne vodi u Evropu. Ponajmanje to važi za one koji, vidimo, decidno odbijaju takvu mogućnost.

Kako se još gleda na Crnu Goru iz „svetosavske formule”? „Sredinom prve decenije 21. veka Kremlj je prepoznao zaleđe zapadnog antisrpstva, kada je Putin, videvši šta se priprema u Crnoj Gori, ponudio državnu formulu u vidu srpske federacije, pokazujući time da je izašao iz okvira staljinističkih obmana u kojima se na Srbe i Crnogorce gledalo kao na dva naroda. Ali Putin nije saslušan, omeli su ga zapadni i crnogorski „lobisti” i domaći ideologizatori stare škole, pa je vatikansko-zapadni projekat otrgnuća Crne Gore od srpstva odneo pobjedu.”

Staljinisti, Vatikan, Zapad! Kakvo društvo! Oni su krivi za „odnarođavanje” Crne Gore i Crnogoraca. Na Đuretićevom „novom” putu, dakle, nešto (a to je što se tiče Crne Gore – sve!) ostaje po starom. To je odnos srpske naučne, crkvene i političke elite prema našoj državi. Da bi se Srbija spasla, Crnu Goru treba uništiti! I „srpska federacija”, najviše što je Crna Gora mogla dobiti od „matice Srbije”, taj velikodušan poklon koji nijesmo prihvatili, nam je mnogo, dovoljan je 26. region. To je cijena koju moramo platiti zarad Srbije. Ako smo jedan narod, a jesmo, nama kao „Srpskoj Sparti” i pripada žrtvovanje! No, kaže Đuretić, izgleda da je kasno za Crnu Goru da se vrati na „stari”, srpski kolosjek, jer nije prihvatila, po njemu, Putinov predlog. Zaista je kasno i „prohujalo sa vihorom”, da se neko nada da će Crna Gora prije brinuti o tuđim (u ovom slučaju srpskim), nego li o svojim sopstvenim, crnogorskim interesima. Naravno, Crna Gora nije neprijateljska ni prema kojoj zemlji, a po najmanje je to prema Srbiji. Ali, nije spremna da se (samo)uništi zarad nečijeg „dobra”. Jer, ovo što predlaže istoričar Đuretić i slične „lekcije” ne treba olako shvatati, bez obzira što je daleko od dobra i za samu Srbiju. Upravo zato Crnoj Gori i treba NATO i EU, zbog sebe i svojih budućih generacija. To je naša formula za opstanak.

ČEKAČI

Po realnim obavezama i zadacima vlasti u evropskim i evroatlantskim integracijama, ali i najavama o opozicionim „integracijama”, imaćemo dinamičnu 2010. godinu. Opozicija se slaže samo u tome da ne može doći na vlast dok je u politici sadašnji predsjednik DPS-a. Zato svoju šansu vidi u vremenu „poslije” Đukanovića. To je jasno i sada dok se „jedinjemo”. Unutar ovako (raz)jedinjene opozicije, svako se na svoj način priprema za pozicioniranje u, nadaju se, za njih novim i povoljnijim političkim okolnostima.

Ugledni novinar „Politike”, Boško Jakšić, poslije posljednjih crnogorskih izbora napisao je tekst pod naslovom „Milo kao Tito”. Ako je, a jeste, najveći uspjeh crnogorske vlasti, obnova državnosti i uspješan proces evropskih i evroatlantskih integracija, onda suština „vremena poslije Mila” na koje su se VPS-ovci (vaša posljednja šansa) iz opozicije fanatično ustremili, može biti, za razliku od vremena poslije Tita, samo jedna: I poslije Mila – Crna Gora. To je ono na što su zaboravili vođe crnogorske opozicije

ili, kako bi neki od njih radije rekli, opozicije (u) Crnoj Gori. Ovoj vlasti se može zamjeriti mnogo štošta, ali opoziciji još (i) više. Kako da nezavisnu Crnu Goru vode oni koji su na referendumu bili protiv nje ili nijesu imali jasan odgovor, vjerovatno plašeći se da ne promaše pa da potom sakupljaju negativne poene? Često opozicija tvrdi da se vlast poistovjećuje sa Crnom Gorom. Ali, Crna Gora mnogima iz opozicije i nije baš mnogo bliska, osim kada treba od nje da dobiju nacionalne penzije i druge materijalne benefite. Legitimna je borba za vlast. Mada, ruku na srce, s obzirom da niko od njih (osim Liberalne partije), nije bio za ovu državu, već za neku drugu, sa moralne tačke gledišta ova legitimnost i nije neupitna. Da ne bude zabune: bile su potpuno legitime obje solucije na referendumu: i nezavisnost i (državno) zajedništvo sa Srbijom. No, svakome je bilo jasno da će onaj ko pobijedi u vremenu iza njega imati veliku prednost. Imala bi, naravno, i druga strana – da je pobijedila.

U manjini su, dakle, ostali i oni koji su imali negativan odgovor i oni koji su mislili da se čekanjem preuzima „odgovornost” i „obnavlja” Crna Gora. Nešto je slično i sada. Galame oko (u)jedinjenja, suštinski – čekaju Đukanovićev odlazak. U međuvremenu, osim što čekaju i (pri)zijeavaju jedinstvo, malo šta rade da to vrijeme spremno dočekaju. Jer, treba biti sposoban voditi Crnu Goru. Ne Crnu Goru 26-ti region neke, za njih nikad prežaljene, „savezne” dr-

žavne tvorevine, već nezavisnu Crnu Goru. Čekaju da Milo ode, računaju na amneziju i nadaju se da je prošlo vrijeme plaćanja računa za kukavičluk. Za nespremnost da svoju sudbinu uzmu u svoje ruke i da im je Crna Gora (naj)preča. Čekači. Al' Milo nika-ko da ode. Jednom zamalo. Pa se vrati. Nova nada im je tu, ali ono postreferendumsko vrijeme u kojem su gutali obilne gubitničke knedle još nije prošlo. Neće proći i ne može im ni proći sve dok budu samo čekali nešto što još nije došlo. Vrijeme „poslije” Đukanovića. Oni misle – njihovo vrijeme. A to je vrijeme svih nas, čitave Crne Gore. Ako to shvate, i onoliko koliko se „uđenu” u njemu, tj. doprinesu sveukupnom crnogorskom boljitku, toliko će to vrijeme biti i njihovo vrijeme i samo u toj mjeri crnogorski građani mogu ih prihvatiti i (po)vjerovati im. U svemu drugom, omanuli su i prije no što su krenuli. Crna Gora čekama ne vjeruje.

GLOBALIZACIJA

Jeste li primijetili da čim inostrana kupi našu firmu, svi njeni poslovni prostori odmah se preuređuju u skladu sa unificiranim eksterijernim i enterijernim izgledom njenog centra u svjetskim metropoloma? No, čovjeku nije dato da bude neprepoznatljivi dio svjetske homogenizovane mase, pa mu nije svejedno kada zna da je npr. poslovna prostorija banke u kojoj boravi, makar i kao klijent samo određeno vrijeme, do najsitnijih detalja na apsolutno isti način uređena i opremljena kao i sva druga sjedišta te banke širom Planete. Da se može prebaciti u isti trenutak u sve poslovne centre određene banke u svijetu ne bi mogao uvidjeti nikakve razlike. Ova globalizacijska „sivoća” i suvoća ideja i uma naliči na poznatu sliku soc-naseobina iz bivše sovjetske ere građenih za „novog čovjeka” kada između mnogih gradova nije bilo nikakve razlike po pitanju imena ulica, izgleda zgrada, ulaza, stanova i prostorija u njima.

Znam da se mora imati u vidu poštovanje određenog Brenda. Ipak, ne izgleda da nema i prostora za

unošenja više živosti i životnosti, različitosti i dramatičnosti, pluralističkog stila u stil (u) – stil je čovjek. Podrazumijevalo bi to konsultovanje i angažovanje domaćih, ovdašnjih umjetnika i kulturnjaka, arhitekata i dizajnera, likovnih i primijenjenih stvaralaca. Svojom kreativnom akcijom i imaginacijom koja crpe svoju „poeziju” iz domaćeg autentičnog ambijenta, oni bi sigurno doprinijeli još većoj prepoznatljivosti određenog svjetskog poslovnog i bančinog brenda u Crnoj Gori (što bi imalo za posljedicu i povećani profit), a samim tim i u svijetu.

Lokalni umjetnici bi dali svoj osobeni doprinos univerzalnoj umjetnosti i kulturi globalizacije, bez kojih ona ne bi smjela i ne bi mogla postojati. Tako bi se i radno angažovali, zapošljavali po projektima, nagrađivali i zarađivali, tj. preko javnih konkursa osnaživala bi se njihova stvaralačka, idejna i kompetitivna moć. Zarađene pare trošili bi u svojoj zemlji što bi pospješilo našu ekonomiju. Potrebno je samo malo dobrog duha i osjećaja za mjeru i saradnju, zajedništvo i svestrani napredak. Na ovaj način Crna Gora je mnogo bliža svijetu (a ona jeste evropski i njegov neraskidivi dio), nego u onom prvom slučaju kada praktično predstavlja samo bezimenu zemlju i bezimenu tačku na Planeti na kojoj se „kači” firma neke svjetske kompanije ili banke. U teoriji je već „skovan” pojam glocalizam kao sinteza globalizma i lokalizma, ili kako je to već odavno i u susret globali-

zacije pisac jednog podgoričkog grafita za svoj staro-varoški kvart istakao: „Drač je svijet”.

A šta kada stranac kupi našu firmu koja je imala tradiciju i brend, tj. vizuelni znak ne samo sa poslovnom, već i kulturnom, baštinskom, arhitektonskom, istorijskom i urbanom konotacijom, što se sve tržišno valorizuje? Banka iz Podgorice tek je bila ustanovila svoj likovni i estetski dopadljivo dizajnirani identitet koji je rođen i izrastao u autentičnom crnogorskom, tj. podgoričkom miljeu. Sa dolaskom stranog vlasnika taj identitet je potpuno uklonjen i uništen, praktično, „usmrćen” zarad globalističkog brenda ove poznate banke, istog u čitavom svijetu.

Čini se neracionalnim da niko nije promislio o tome i da nije našao rješenja da na jedan fin, nenaometljiv, skroman a ipak uvažen i dostojanstven način, sačuva pređašnji višedecenijski i vjekovni identitet ne samo banke već i grada, njegovih ljudi i trajanja ovog dijela crnogorske zajednice u prostoru i vremenu. Sigurno je da se to ne bi desilo da je novi vlasnik ili da su ljudi iz menadžmenta koji rade u banci i pod starim i pod novim likovnim znakom i brendom, potražili savjet i usluge domaćih umjetnika i dizajnera. U tom slučaju bili bi svi bogatiji u svakom pogledu: i internacionalna banka, i grad Podgorica, i njena i crnogorska kulturna baština, i naši umjetnici i građani. Što je najvažnije, posao i profit ne bi trpjeli. Naprotiv.

KONKORDAT

Višeznačna je simbolika prijema Pape Benedikta XVI našeg premijera. Dvije države dijele brojne zajedničke vrijednosti, a ovo je još jedna veoma važna podrška Svete Stolice evropskom putu Crne Gore. Duhovni, moralni, civilizacijski, kulturni i politički uticaj Vatikana je izuzetno velik i nesrazmjeran dimenzijama države. I Crna Gora je mala, ali i njena državna, politička i kulturna uloga, u regionu i šire, mnogo je veća. Obnovili smo državnost na miran i demokratski način. Primjer smo suživota različitih naroda, vjera, kultura, civilizacija, baštinci ideja i Istoka i Zapada. Ovaploćenje svega onoga za što se Sveta Stolica zalaže. Živi dokaz da različitosti obogaćuju i da su jedna od najkompetitivnijih moći.

Sa priznanjem i valorizovanjem naših savremenih državnih, religioznih, političkih i kulturnih uspjeha, susreće i prepliće se duhovna i istorijska hiljadugodišnja uzajamna upućenost i naklonost Crne Gore i Vatikana. Papa Grgur VII (1073-1085) dodijelio je kraljevske znakove dukljanskom vladaru Mi-

hajlu Vojislavljeviću – „Mihaeli sclavorum Regi.” Prva smo pravoslavna država koja je potpisala konkordat sa Svetom Stolicom (Papa Lav XIII) 1886. g. kojim je definisan položaj rimokatoličke crkve. Knjaz Nikola je imao hrabru, mudru, pragmatičnu i dalekosežnu viziju važnosti konkorda, iako je tada Sveta Stolica, zbog nepostojanja diplomatskih odnosa Vatikana i Italije, bila država bez svoje teritorije i jasno definisanog statusa. Konkordat je primjer dobre volje, saradnje, tolerancije, razumijevanja, uvažavanja u odnosima države i crkve i u savremenim, sekularnim uslovima. Zajedno se ustanovljavaju parohije, vrše „pripreme crnogorskih mladića sposobnijih da budu katoličkim sveštenicima”, konsultuje oko paroha i katoličkog učitelja. Sve „u sporazumu sa vladom,,: „Njegova Svetost, prije nego konačno imenuje Arhijepiskopa Barskoga, obznaniće Vladu o osobi kandidata, da se vidi ima li čina ili razloga političke ili građanske naravi koji bi se tome protivili. (članak 2-gi).,I Vlada je suptilna: „U mjestima pak gdje su mještani sasvim ili u velikoj većini Katolici, Vlada će u državnim školama za učitelje odabrati ljude ugodne duhovnoj vlasti” (članak 8-mi). Sarađuje se i sa „lokalnom samoupravom,,: „U parohijama gdje ne uzbude zdanja za Katolički Obred, Arhijepiskop će se sporazumjeti sa mjesnim vlastima da se, po mogućnosti, za to odredi jedno pristojno” (članak 7-mi).

Kolika je bila lojalnost i poštovanje Arhiepiskopa Barskog, tj. Svete Stolice, crnogorske države govori i zakletva da će biti „poslušan i vjeran Njegovom Visočanstvu Knjazu Crnogorskom; obećavam da neću imati nikakva dogovora, ni bivati pri kakvom vijećanju, niti bodriti a ni dopuštati da moje područno sveštenstvo učestvuje u bud kakvom preduzeću koje bi išlo na to da muti javni državni mir” (članak 4-ti). Na kraju, „u zajedničkom sporazumu priteći će” da eventualne „teškoće na prijateljsku riješe.” Iako je danas država laička, i dalje nam je potreban duh zajedništva i uzajamnog poštovanja. Društvene okolnosti se mijenjaju, ali je bitna iskrena želja za dogovorom. Konkordat nas uči da sebi vratimo i druge religijske zajednice i da se sva vjerska pitanja mogu rješavati tolerantno, na korist, dobro i napredak svih, bez obzira koliko nam se danas neki problem može činiti ogromnim i nerješivim. Crna Gora to može i zaslužuje.

(R)EVOLUCIJA JEDNOG DRŽAVNIKA

Ostavka Mila Đukanovića na funkciju crnogorskog premijera nesumnjivo je bila „hit” protekle nedjelje. Komentari su se uglavnom kretali u crno-bijeloj „tehnic”i, sa neumjerenim i „neukusnim” nipodaštavanjem ili veličanjem i vrlo malo realne analize i kritike. Đukanović je ušao u politiku u sutonu SFRJ, previše mlad da bi osjetio sve opasnosti koje su se bile nadvile nad „velikom Jugom” i Crnom Gorom. Sam se pobrinuo i izjavama i nametnutim i slobodnim, (ne)voljnim”, izborom saradnika u određenim periodima da ga prate kontroverze. Kao sekretar Predsjedništva CK SKCG izjavio je da bi se crnogorski građani na referendumu trebali izjasniti da li su za višepartijski sistem ili ne, da bi kao premijer i najharizmatičniji crnogorski državnik 2006. doveo Crnu Goru do međunarodnog priznanja. Bila je to (r)evolucija jednog državnika: od referendumu o višepartizmu do referendumu o nezavisnosti. Iz političkog hora grobara zemlje od Triglava do Đevđelije izdvajao se energičnošću u mišljenju da je preuveli-

čana opasnost od velikosrpskog nacionalizma i hegemonizma i u osudi stare ju-partijsko-političke garniture za loše stanje u zemlji i posebno nekadašnjih crnogorskih čelnika za primjenu sile i represije nad crnogorskim radnicima i građanima u masovnim protestima oktobra 1988 što je ocijenio kao najsramniji čin u crnogorskoj istoriji. Kada se, ponovo energično ali u suprotnom smjeru, odvojio od Miloševićeve politike, jedan od najistaknutijih i najuglednijih crnogorskih i jugoslovenskih državnika iz stare komunističke vlasti pred kraj svog života poručio mu je „da sve mu oprašta (m)”.

Naslijeđene višedecenijske ekonomske i političke teškoće i dileme, surova balkanska realnost devedesetih godina i premijerska odgovornost pomažu mu da brzo uči i sazrijeva. Premijer je i kada Crna Gora u raljama Miloševića ide na Dubrovnik, i kada isporučuje građane BiH muslimanske nacionalnosti zločinačkoj Karadžićevoj mašineriji, i kada se dešavaju slučajevi Štrpci i Bukovica, ali i kada nakon rata prvi u regionu vilibrantovski nastupa. 1990. formuliše čuvenu rečenicu da „duh pobjednika mora zamijeniti decenijama ustaljeni gubitnički duh”, što (p)ostaje ne puka retorika već samoutemeljujuća forma dvedecenijskog djelovanja. Ipak, kao najmlađi evropski premijer u tom vremenu i dalje gaji iluzije da je Savezna Republika Jugoslavije nužna zbog ekonomije i da može privući i druge a ne samo Srbiju i Crnu Goru. No, 1993. izjavljuje da je, zbog međunarodnih sank-

cija prema SRJ i nezapamćenoj hiperinflaciji, to najteža godina u novijoj crnogorskoj historiji, a već 1994. da se Crna Gora može ekonomski samoizdržavati, za što ga žestoko kritikuju kadrovi iz DPS-a koji će mu uskoro postati politički protivnici. Samofinansiranje kao početak nove Crne Gore bio je i početak Đukanovićeve i crnogorske neizvjesne, teške i dramatične, a pokazalo se izuzetno uspješne, decenijske neposredne (prsa u prsa!) političke borbe protiv protivnika crnogorske nezavisnosti, „zle raške struje” u samoj Crnoj Gori, rigidne i autokratske Miloševićeve vlasti i velikosrpskog nacionalizma i hegemonizma, a za demokratsku i mirnu (nasuprot vječne senke tzv. „revolucionarnog nasilja”) obnovu zapuštenog crnogorskog pitanja, nezavisnosti i međunarodnog priznanja, nacionalnog i državnog dostojanstva naše zemlje. Istorijska je nesumnjiva činjenica da je na čelu tog pokreta i projekta suštinski bio Milo Đukanović.

Za sve ovo nije tražio dozvolu i odobrenje od nikoga. Njemu ona nije bila ni potrebna. Dozvolu traže oni kojima, rečeno crnogorski, ne basta da urade ono što im nalog odsjeka istorijskog vremena u kojem djeluju, poručuje i zahtijeva. Veliki, istorijski čovjek „samo” ide putem koji (mu) je zacrtan, kako to podvlači i Karlajl govoreći o herojima istorije, ne obazirući se na male kritičare i njihove beznačajne mjere. Pojedinci su i izuzetni baš zbog tog hrljenja i usredsređenja ka ostvarenju cilja koji se dugo pripremao i „krčkao”. Crnogorska stogodišnja „tiha vatra” se mo-

rala jednom razbuktati i pronaći prirodnog nosioca svoje velike baklje, a to je mogao biti samo izuzetan pojedinac-državnik, logično, u sklopu unutrašnjih i međunarodnih okolnosti. Istaknute ličnosti istorije takođe imaju mana, zabluda i grešaka, koje ne treba prećutkivati i ukrivati, ali ih ne treba mjeriti i suditi im po njima, već prevashodno po onom velikom i pozitivnom što su svojom pojavom donijeli i svojim djelom uradili. Iako, za sada, i dalje ostaje u politici, već se može reći da će Milo Đukanović u crnogorskoj istoriji ostati zapamćen kao ličnost koja je otvorila i omogućila snažan zamajac sveukupne crnogorske emancipacije.

OBRAZ

Crna Gora i Kosovo uspostavili su diplomatske odnose razmjenom pisama ministara inostranih poslova Milana Roćena i Skendera Hise-nija. Tako je operacionalizovana Vladina odluka od 9. oktobra 2008. godine da se prizna Republika Kosovo. Razmjena ambasadora izvršiće se kada u potpunosti bude riješeno pitanje crnogorske manjine na Kosovu, a Roćenovim pismom proces priznanja ušao je u završnu fazu.

Crna Gora kao nezavisna i međunarodno priznata država slijedila je sopstvene interese, uvažila većinsko stanovište o pitanju Kosova u Evropskoj uniji i međunarodnoj zajednici i odgovorno se ponijela prema političkoj stvarnosti i regionalnoj potrebi za mirom, međusobnim poštovanjem i stabilnošću. Srpska država i naša srpska opozicija reagovali su negativno, samodestruktivno, neracionalno i kontraproduktivno. Izostala je politička mudrost i diplomatski takt. Srbija je pokazala na primjeru Kosova dvostruki standard prema zapadnoevropskim drža-

vama i Crnoj Gori. Istovremeno kada je naš ambasador proglašen nepoželjnom osobom, Srbija je vratila ambasadore u zapadne metropole koje su priznale Kosovo. Skoro godinu dana Crna Gora nije imala ambasadora u Beogradu, naravno, ne svojom voljom. Kada je imenovan uslijedile su prijetnje i razni pritisci, što u suštini i danas traje stalnim p (r)ozivanjem naše države da pazi da li će i kada uspostaviti diplomatske odnose sa Kosovom. Sada je Srbija uputila demarš Crnoj Gori i povukla ambasadora u Beograd na konsultacije. Kažu da će odgovoriti na „jasan i rezolutan način”. Očigledno, uvijek kada Crna Gora povlači poteze u skladu sa svojom samostalnom državnom pozicijom, Srbija ih ne prihvata.

Da kosovskom problemu crnogorska država nije ni malo doprinijela, to nije jasno samo Beogradu i srpskoj opoziciji u Crnoj Gori čije je okupljanje protiv priznanja nezavisnog Kosova, svojevremeno, doživjelo fijasko. Nakon svega, ostalo je bilo samo nekoliko (bez)opasnih letava na putu Nikšić-Plužine i, srećom, lakša saobraćajna nezgoda kada je na njih naletio jedan vozač. Ispod zapreka pronađen je transparent sa nazivom protesta – „Obraz je preči”. Lider jedne od opozicionih srpskih partija-organizatora protesta, štrajkovao je glađu. Dobro je, kraj je bio bez tragi, a sa komičnim posljedicama jednog mračnog scenarija okrenutog prošlosti. Ima obraza i „obraza”. U Srbiji postoji istoimeni fašistički pokret. Nije dobro ako se takve i slične organizacije i vokacije nađu

„obraz uz obraz”. Razum je preči. Od toga da li se to shvata u Srbiji i srpskoj opoziciji u Crnoj Gori zavisiće i njihovo (ne)prihvatanje naših diplomatskih odnosa sa Kosovom. I ne samo te realnosti.

PONAVLJAČI

Crna Gora je primljena u MAP, Akcioni plan za članstvo u NATO. I MAP pokazuje da NATO nije samo vojni savez. Članice MAP-a podnose godišnje izvještaje ekonomskog, odbrambenog, bjezbjednosnog i pravnog karaktera. Moraju biti odane vladavini prava i zaštiti ljudskih prava i sloboda. A pravo na slobodno ispoljavanje nacionalnih osjećanja je jedno od temeljnih načela savremene demokratije. Bez tog prava nema se kud ni u NATO ni u EU. Jedan od osnovnih kriterijuma evropskog sistema kvaliteta kao neophodnog elementa za pristup Uniji, koji nije samo tehnička već suštinska, kulturološka vrijednost, jeste upravo pravo na različitost i njegova zaštita. Predstavnici EU i NATO-a su ovu našu kompetitivnu prednost odavno uočili. U kontinuitetu odaju priznanje Crnoj Gori za uspješan multikulturni i interkulturni razvoj koji je važan za evroatlantske integracije. Prepoznati smo kao primjer i lider u regionu što je doprinijelo i našem prijemu u MAP. Komplimentima ove vrste pridružio se i ambasador Izrae-

la u našoj zemlji, Artur Kol, riječima da je „Crna Gora najbolji primjer multinacionalne i multietničke zajednice u kojoj se u potpunosti poštuju različitosti i na kojem treba učiti.”

Neki ne uče. Za njih se obično kaže da su ponavljači. A ponavljači stalno dobijaju jedinice, jer su uporni u svom neznanju. Ne žele da uče i vide realnost. Neki od njih, da se pitaju, radikalno bi drugačije „rješavali” međuetničke odnose. Njihov scenario krojenja sudbina čitavih naroda, čija je realizacija već viđena i krvavo plaćena ljudskim životima, Crnoj Gori ne bi donio ništa dobro, a NATO i EU bili bi misaone imenice. Pozdravili bi se i sa stabilnošću zemlje, a to znači i sa svakim ekonomskim i životnim napretkom. Jedino se tako može tumačiti izjava jednog predstavnika opozicije „da je iz srpskog etničkog jezgra nastao niz nacija – Crnogorci, Bošnjaci, Muslimani, Hrvati i Makedonci.” Pojedincima su porasli apetiti. Ne prisvajaju samo dinastije i djelove kulturne baštine drugih, već i čitave narode. Nikako da prestanu sa „pobjedama” ove vrste i zaobilaženjem istorije kao učiteljice života. Ponavljači prohujalog s vihorom.

Sjećam se stava pok. don Branka Sbutege da kada bi postojao samo jedan jedini pripadnik crnogorske nacije, ili bilo koje druge, da bi on poštovao i priznao njegovo opredjeljenje i osjećanje, odnosno tu činjenicu kao neospornu i neupitnu. Naravno, za don Branka Sbutegu bilo je krajnje primitivno i nekultur-

no „istraživati” porijeklo te „zombijske” pojave u prostoru i vremenu. Za neke, očito, nije, što je opet u maniru ponavljača. Koliko je samo vladavine prava, poštovanja, razumijevanja, uvažavanja ljudskih prava, individualnih i kolektivnih, digniteta, integriteta i dostojanstva ličnosti, dijaloga, zajednice, multikulturalizma i interkulturalizma ispoljeno u stavu don Branka Sbutege, a koliko sljepila, nepoštovanja, nerazumijevanja i neuvažavanja istoga kod citiranog predstavnika opozicije. Ovo su dva puta. Jedan vodi u budućnost, u Evropu, u civilizaciju, u bolji život za sve, pa i za one naše građane koji zaviruju u etnički i nacionalni pjat komšije i susjeda (neka počnu da uče od grafita „Đe je sreće, komšija ka’ brat!). Drugi vodi u prošlost, u krvava ponavljanja ljudskih tragedija u balkanskoj krčmi pogašenog svjetla. I prijem u MAP pokazuje da je Crna Gora izabrala.

RED DRAŽE, RED KAMUFLAŽE

Mislio sam da kolumnu ovog ponedjeljka napišem skroz u maniru postmodernističke citatnosti zbog sadržaja izabrane teme. Ali, sjetio sam se jednog vlastitog aforizma: „Postmodernizam je često – post modernizma”. A fašizam je nusprodukt modernosti, koji paradoksalno, a zakonito, jedino ostaje svim antimodernistima. O njemu je ovdje riječ, ili o onome što u „zabavnom” dijelu emituje „Bum radio – srpski talasi”. „Sprem’ te se, sprem’ te, četnici” i „Četnici, ante portas” – poruke su koje sve govore. Ipak, „ono što je poznato, nije samim tim i spoznato” (Hegel), pa nije zgoroga da se prišetimo bar dijela sadržaja starih i novokomponovanih četničkih pjesama, očito favorita i „udarnih pesnica” ovog medija. Nešto citata će, dakle, ipak biti.

Evo, „najpjevljivijih” i „najmelodičnijih” stihova-refrena, „poučnih” i za Crnu Goru, iako se, kako je, jel’ te, i „red”, mnogo više spominje Srbija i srpstvo: „Sa čičine Gore odjekuje, komandante Crne Gore, Đurišiću mlad majore; Svud su straže, svud

su straže, đenerala Draže; Dok iguman tiho poje, i sveća dogoreva, molitvena pesma to je, nad Kraljevom živa vatra seva, da vidimo ko četnika nema; Kokarda mi majko kaže da sam vojnik đenerala Draže; Ja sam vojnik majko ravnogorskog puka, desna mi je odsečena ruka, na sred Ravne Gore, gdje se srpske čete za slobodu bore; Otkide je majko topovska granata, braneci nas od švapskog dželata; Srbija je majko najdraža na svetu, zato te ostavljam i odlazim u četu; Morem plovi barka, a u barci kralja Petra majka, pošla majka sina da potraži, pa se javi đeneralu Draži, čiča Dražo gde je moje dete, čuvaju ga srpske bajonete; Đurišiću, komandante Crne Gore, Crne Gore i Sandžaka, đe propade petokraka; Nema borbe, nema rata, bez Đurišića komandanta, nema boja da se bije, đe ne stignu Đurišlije; Đurišiću, ti si ponos Crne Gore, Crne Gore i Srbije, i širom Srbadije; Istrulila dunja u fijoci, dragi mi je kod Draže u vojsci, sada za dragog odsustva nema, Srbija se na Hitlera sprema; Oj lijepa srpska vilo, kaži ko je u osveti i nemoći ubio srpskog div-junaka sa Balkana; Beograde, da li smiješ grob Dražin da otkriješ, otkrij nam tu istinu o velikom srpskom sinu; Što pitate, tajna nije, za viteza Srbije, Draža se od prvoga dana svrsta u velikana; Živ je Draža, umro nije, dok je srpstva i Srbije”.

Prije i poslije ovih „patriotskih„izliva svesrpstva iliti četništva, možete čuti Balaševića i vijesti. Mož' mislit kako, poslije Draže, čedno izgleda izvještaj o aktivnostima naše Vlade. Dođe ti prosto da ih abo-

liraš od svake odgovornosti. Prosječan i nedovoljno informisan slušalac bi mogao čak i da zaključi, ne daj Bože, da to, eto, i sama Vlada dozvoljava i preporučuje ovako dirljiva, srceparna i odana javna priznanja i poštovanja Dražinom liku i djelu. Jer, samo malo prije Vlade (države), sam „bog” Draža! Sve med i mlijeko. Tu su i lake note. Uz njih lakše „padne” (uzdigne, vaskrsne) i Draža. Red Draže, red kamuflaže.

I dok se busamo u prsa junačka i kunemo da je vječna Crna Gora, spremajući se da upodobimo tekst državne himne da bi u potpunosti odgovorio svim antifašistima svijeta, pardon, naše države, dotle su se neki već upodobili prema „antifašisti” Draži. „Bum” ili „Dum-dum” radio je marginalan. A nalogodavci i inspiratori? Četnici su u Srbiji zvanično postali antifašisti na što se pozivaju i neki crnogorski akademici. Zapitajmo se: koje su naše temeljne vrijednosti, kako se za njih borimo i koliko? Šta je sa politizacijom religije i negiranjem drugih naroda, crkava, kultura, jezika, nepoštovanjem nekih vjerskih i političkih vođa državotvorne nacije ove zemlje i njene prirodne potrebe da se uvažava u potpunosti u svojoj vlastitoj državi? Gdje su sve „kukavičja jaja” fašizma, nacionalne i vjerske netrpeljivosti i ko ih sve planski sprema i podmeće? Ili ćemo se (po)miriti i sa ovim „Bum (erangom)” povampirenja fašizma i svi složno zapjevati „Na planini Jelici, sastali se svi četnici, joj”. Samo da ne bude kasno i baš joj!

CRNOGORSKA SVETA VEZA

U jednom ranijem tekstu ove kolumne apostrofirao sam značaj rješavanja svih crnogorskih nacionalnih i građanskih, manjinskih identitetskih pitanja – države, nacije, kulture, jezika, crkve. Pretendujući da bude uređena država, Crna Gora je prošle nedjelje u Skupštini izglasala Zakon o izvode-nju nastave u svim školama na službenom crnogor-skom jeziku. Opozicija tome nije prisustvovala doka-zujući još jednom da nije opozicija vlasti, već „svojoj” zemlji, Crnoj Gori. Zaboravljaju osnovno etičko i ci-vilizacijsko načelo da će biti poštovani onoliko koli-ko poštuju druge. I ovom prilikom nijesu položili temeljni ispit crnogorskog naroda-nacije i Crne Gore koga je Marko Miljanov imenovao čojstvom: sačuva-ti druge od nas samih. Uz pojam dobročinstva, ova moralna načela Marka Miljanova i Crnogoraca stoje rame uz rame sa čuvenim etičkim i humanističkim kategoričkim imperativima njemačkog filozofa Ima-nuela Kanta koja su u temelju evropskog prosvjetitelj-stva kao izvora-identiteta modernosti. Udaljavajući se

od tradicionalne i savremene Crne Gore, opozicija se udaljava i samoizoluje i od svijeta i od birača.

Završena je i javna rasprava o Nacrtu Nacionalnog programa razvoja kulture u Crnoj Gori u periodu od 2011 do 2016 godine. Riječ je o prvom dokumentu ove vrste u zemlji čija je kultura na udaru i iznutra i izvana, pa ga je stoga potrebno pažljivo „izmjeriti”. I nije bilo kakva kultura na udaru, već crnogorska kultura, kultura crnogorskog naroda-nacije. A ova kultura je temelj ne samo ovog Nacionalnog programa, već crnogorskog ukupnog nacionalnog, istorijskog i državnog identiteta, te Crne Gore u cjelini. Crnogorski nacionalni identitet je i etnički, teritorijalni, kulturni, jezički, vjersko-crkveni, državni, pravni, istorijski. Samo na ovaj način možemo sigurno i uspješno produžiti milenijumsko trajanje Crne Gore kao jedne kulturne adrese. U ovom smislu dokument bi, poput primjera crnogorskog jezika, mogao biti naslovljen jasno, precizno i bez eufemizama kao Nacrt Državnog programa razvoja crnogorske nacionalne kulture i manjinskih kultura (kultura manjina) u Crnoj Gori. Razvoj svih kulturnih, a to znači ukupnih, identiteta u Crnoj Gori, kako crnogorskog nacionalnog, tako i svih manjinskih, nije moguć bez temeljne valorizacije istorijskih kulturnih dostignuća svih naroda naše zemlje. Crnogorska kulturno-jezičko-nacionalno-istorijska baština, kulturna, materijalna i duhovna, baština crnogorskog naroda je srž-osa oko koje se izgradila crnogorska drža-

va i Crna Gora što je i omogućilo dalje civilizacijsko prisustvo ostalih, drugih, manjinskih kultura u našoj zemlji i njihovo međusobno plodonosno prožimanje i uzajamno obogaćivanje. Nema drugog u toj mjeri adekvatnog mjesta da se ukaže na ovaj modus vivendi istorijskog opstanka i trajanja crnogorskog nacionalne nego što je to dokument o razvoju „nacionalne” kulture u Crnoj Gori.

Tek sa apostrofiranjem cjelovitog sadržaja pojma crnogorske kulture kao nacionalne kulture većinskog naroda i manjinske kulture, kulture manjina u Crnoj Gori (državno definisanih i potpomognutih znatnim novcem kroz sistem Savjeta srpske, bošnjačke, muslimanske, hrvatske, albanske i romske nacionalne manjine), mogu dobiti i dobijaju svoju punu afirmaciju, poštovanje, priznanje i perspektivu razvoja. Na ovaj način sagledavajući vrijednosti našeg kulturnog habitusa dolazimo to pravog građanskog kulturnog modela i interkulturalnog dijaloga. U okviru njega neće biti primarni kvantitativni, procentualni pokazatelji, već međusobno, interkulturalno priznanje, povjerenje i samoosvješćenje o zajednički pređenom istorijskom državotvornom putu naše političke, pravne, civilizacijske i kulturne građanske zajednice. Crnogorski jezik, Crnogorska crkva, crnogorska nacija, etika, filozofija, crnogorski pogled na svijet, crnogorska država, crnogorska sloboda, vječnost, pravo i čast Crne Gore, crnogorski antifašizam, kultura crnogorskog istorijskog sjećanja

i osjećanja svog nacionalnog identitetskog trajanja i druge crnogorske nacionalne vrijednosti predstavljaju neraskidivii dio viševjekovne crnogorske istorije i crnogorske kulture, mnoge strane jedinstvenog i autentičnog hoda kroz milenijumsko trajanje crnogorskog naroda-etnosa, Duklje, Zete i Crne Gore. Jedan od najvećih živih filozofa Jirgen Habermas piše da Evrope nema bez filozofije i filozofije bez Evrope. Zašto ne (želimo da) vidimo „pupčanu vrpču” i svezu (kulturnu) vezu između Crne Gore i Crnogoraca, crnogorske nacije, crnogorske filozofije, crnogorskog pogleda na svijet? Zato uvodni dio Nacrta Nacionalnog programa razvoja kulture u Crnoj Gori u periodu od 2011 do 2016 godine po ovom pitanju mora biti jasan i nedvosmislen.

POČETAK KOJI OBEĆAVA

Pred samu Novu godinu izabrana je nova crnogorska Vlada na čelu sa novim premijerom dr Igorom Lukšićem. Htio bih da ukažem na značaj koji nosi premijerovo zalaganje za mijenjanje društvenih vrijednosti. Nešto je od toga dakako urađeno i u prethodnom periodu. Nezavisnost Crne Gore i sticanje statusa kandidata za članstvo u EU snažan su podstrek izvornim civilizacijskim vrijednostima, ali bez njih ne bi bila ni moguća crnogorska nacionalna, državna, građanska, kulturna, jezička i svaka druga prosvjetiteljska obnova i afirmacija. Hegelove su riječi da se bez hrabrosti i vjere u moć duha ništa veliko ne može učiniti i izgraditi. Crnogorsko samopouzdanje i vjera u vlastite mogućnosti najviše su doprinijeli da danas imamo solidne potencijale za, društveno tako potrebnu, dalju civilizacijsku edukaciju i savremenu vrijednosno-kritičku profilaciju.

U novijoj istoriji ovaj crnogorski vrijednosni come-back (kam-bek), poslije državnog, nacionalnog i društvenog brodoloma 1918, počeo je sa veličanstve-

nim Trinaestojulskim ustankom crnogorskog naroda 1941 godine, kojeg je Žan Pol Sartr nazvao evropskim čudesnim raritetom. Svoje blistavo finale imao je u političkim rezultatima antifašističkog pokreta i narodnooslobodilačke borbe 1942, 1943 i 1945 godine, tj. u obnovi Crne Gore kao ravnopravnog nacionalnog i državnog subjekta u novoj demokratskoj federativnoj Jugoslaviji (DFJ, kasnije FNRJ i SFRJ). U najnovijoj istoriji, pak, riječ je o prelomnim devedesetim godinama kada je poslije najave potrebe i nužnosti da „duh pobjednika zamijeni decenijama ustaljeni gubitnički duh”, formulisana istinska i vrhunska vrijednost nacionalnog i državnog dostojanstva da Crna Gora ekonomski može samu sebe da izdržava i da živi od svog sopstvenog rada. Vratili smo se samima sebi, svojim korijenima, svom biću i svojim interesima. U ime osnovnih civilizacijskih vrijednosti mira, stvaralaštva, učenja, multikulturalizma, Crna Gora se sačuvala od drugih, ali, iznad svega, sačuvala se od sebe same.

Danas se naša zemlja nalazi u predvorju NATO i EU. Nije riječ o nekom spoljašnjem procesu koji se ne tiče unutrašnjeg rasporeda vitalnih crnogorskih društvenih moći. Upravo suprotno. U središtu evroatlantskih integracija je priča o potrebnom i poželjnom vrijednosnom sistemu. Olako se zaboravlja da je uslov i za ulazak u NATO vladavina prava i obezbjeđenje svake vrste pune sigurnosti, dakle, ne samo vojno-odbrambene, već i investicione, ekonom-

ske, razvojne, ekološke, tehnološke. U ovim procesima neophodni su doprinosi, odgovornosti i participacija svih subjekata crnogorskog društva – stranačkih, nevladinih, građanskih, medijskih, preduzetničkih, naučnih, prosvjetnih od predškolsko-osnovnih do univerzitetskih kao simbola nacionalnog obrazovanja, kulturnih i to svakako ne na posljednjem mjestu... Zašto ne reći i konfesionalnih, ali u jednom nasdasve civilizacijskom, ekumenskom i interkulturalnom smislu i dijalogu. Podsjetimo se uloge koju je protestantizam odigrao u dobu procvata zapadnoevropskog kapitalizma bez kojeg danas svijet ne bi civilizacijski bio ono što jeste. Pogledajmo aktuelni način učešća i uticaj vjerskih organizacija u razvijenim evropskim društvima, na planu kulture, solidarnosti, empatije, duhovnosti, građanskog povjerenja i demokratskog identiteta, pa ćemo se odmah složiti oko temeljne društveno-razvojno-duhovne insuficijencije istih subjekata u Crnoj Gori.

Sve su ovo zadaci pred kojima stoji naša država i u biti oni su i dio zahtjeva EU. Da ne govorimo o potrebi jačanja humanizma, dobrovoljnog rada, milosrđa, društvene odgovornosti biznisa nasuprot profitnoj maksimizaciji i materijalnoj grabeži, da se duhovnost počne drugačije osjećati i izgrađivati, da kultura postane naša istinska potreba, a ne ukras, spoljašnjost, imidž ili prazan bljesak, da se obrazovanje još više okrene kvalitetu i stvaranju ličnosti i karaktera, „obrazu“, da nauka uspije da sa mladima i obrazova-

nima iz zemlje i rasijanja pokrene državu ka prosperitetu i boljitku koji će osjetiti svaki naš građanin. Zato je dobro što su u novoj Vladi i mladi ljudi, što se govori i o potrebi vrijednosne obnove i što se formiralo samostalno i Ministarstvo nauke. Početak koji obećava.

(NE)JEDNAKOST

Šta mislite da izjavite da je čuveno crnogorsko vino „Vranac”, odnosno zasad vinove loze na Čemovskom polju otrovano od komšijskog Kombinata aluminijuma? Ili da su crnogorski pomorci najveći prenosioci droge? Ili da izvjesna lica sa Interpolovih potjernica borave u najpoznatijim crnogorskim turističkim, i ljetnjim i zimskim, centrima? Itd., itd. Ako ove tvrdnje izgovori obični crnogorski građanin, sigurno je da će biti pozvan na već znameniti „informativni razgovor”. I neka. Treba – u pravnoj državi. Ne može ono što je od javnog, opšteg, još preciznije: državnog značaja biti stvar privatnog uvjerenja. Naravno, ako se (i) javno obznani u formi apodiktičkog tvrđenja koje se, ako je tačno, tiče nacionalne, državne sigurnosti i bezbjednosti. Ali, ako ove iste riječi kažu javne ličnosti, politički i državni funkcioneri, poslanici u Skupštini Crne Gore, kao što je sa citiranim izjavama i slučaj, nadležni državni organi ne reaguju.

O čemu govori ova ćutnja? Da li o tome da se u iznesenoj, konkretnoj situaciji, licima koja tvrde ovo

i što-šta drugo slično, u državi nedovoljno vjeruje, iz bilo kojeg razloga, pa sve ostane samo na onom kod nas prilično rasprostranjenom reagovanju „čuli šta (mu) reče?!” Možda se olako prelazi preko svega zato što ta lica pripadaju opoziciji, pa se postupa kako se postupa (a to znači bez provjeravanja i utvrđivanja pravog činjeničnog stanja) u uvjerenju da je tako nešto (neprovjereno i neodgovorno tvrđenje) dotičnima u opisu posla kojima se bave? Ili je, možda, prije riječ o tome da su ista lica do sada u kontinuitetu toliko toga istoga i sličnoga izrekli, a što, pokazalo se, u realnosti nije imalo oslonca, pa se više niko na izjave tog tipa i te sadržine i ne osvrće?

Bilo kako bilo, izjave koje smo na početku teksta naveli, ne bi smjeli zanemariti. Vjerovatno zbog njihove „inflacije” više i nijesmo u stanju da na pravi način reagujemo. A o čemu se ovdje u suštini radi? Nema sumnje da je riječ o nepodnošljivoj lakoci izricanja „istina” o mnogo čemu u želji da se zasijeni javnost i pokaže ekskluzivnost njihovog krunskog „svjedoka”. Njihov medijski i javni odjek, budući da je najčešće riječ o liderima pojedinih političkih partija, veoma je velik. Oni imaju mogućnost ponavljanja svojih tvrdnji, praktično, u bezbroj varijanti – na elektronskim i u štampanim medijima, na javnim skupovima, zasjedanjima Skupštine i u aktivnostima njenih radnih tijela, konferencijama za štampu... Nažalost, nema se mogućnost provjeravanja istih, suočavanja autora sa činjenicama u pred-

metima o kojima govore i utvrđivanja da li je i šta od svega toga zaista istina. Zašto im to i pravo i obavezu (da nešto kažu, ali i da snose konsekvence posljedica svojih tvrđenja) konstantno uskraćivati? Pravo im niko ne oduzima, ali ako bi to bio slučaj i sa obavezom provjeravanja rečenoga, možda bi dotična lica počela da doprinose javnom diskursu selektivnije, odgovornije, kvalitetnije i razumnije.

Da se vratimo na početak. Običnom građaninu ne bi bilo „oprosteno” da nešto krupno (pro)zbori, da ne kažemo slaže dok trepneš, a da se to makar u razgovoru „na nadležnom mjestu” ne provjeri. „Povlašćenom” građaninu, makar zaštićenom poslaničkim imunitetom, „basta” da o svačemu može svašta reći i – nikom ništa. Na stranu to što običan građanin i nema mnogo prostora za ovakve tvrdnje, a često ni motiva i inspiracije za njih. Vjerovatno da bi se i poslanici slično ponašali da nijesu u stalnom fokusu javnosti. Poput one prakse da kada nijesu upaljene televizijske kamere nimalo nemaju elana i entuzijazma da se „miješaju u svoj posao”. I sada dolazimo do najvažnijeg: flagrantnog kršenja, **pod plaštom demokratije**, načela **pravne države** (na koju se glasnogovornici sveukupne crnogorske propasti verbalno pozivaju), o **jednakosti svih građana pred zakonom**. Nije, naravno, riječ ni o kakvim represivnim mjerama i zabranama iznošenja mišljenja i slobodnog uvjerenja, već o građanskoj ravnopravnosti koja se mora štititi, ali i o stabilnosti društva i ugledu, efi-

kasnosti, lojalnosti i socijalnom utemeljenju državnih organa. Naravno, i o odgovornosti i etičnosti lica koja iznose određene tvrdnje. Braneći sebe, država brani i njih od njih samih, ali **i štiti druge građane od diskriminacije**. Tako radi pravna država. Na kraju (bolje reći na početku, jer se time podriva opšte dobro i egzistencija građana naše zemlje), riječ je o ogromnoj materijalnoj šteti i značajnoj povredi ugleda Crne Gore, jer se izjave i tvrdnje o kriminalu i slično tempiraju na realno i potencijalno najunosnije i najpropulzivnije privredne grane, atraktivne destinacije i profesionalne grupacije sa, do sada, visokim rejtingom u svijetu. Ako se u negativnom kontekstu spomenu Budva, Žabljak, „Vranac”, turizam, pomorstvo, kako će se to sve **odraziti na porodice i radnike u tim sredinama, a posebno na strane investicije i razvoj naše zemlje, na standard običnog građanina?** Zato ne treba čuditi što su barski pomorci ovih dana tražili od urednika jedne TV-stanice da im omogući uvid u ono što je na njoj rekao jedan od opozicionih lidera, a odnosi se direktno na egzistenciju njih i njihovih porodica, na **ugled i čast**. Vidjeli ljudi da je vrag odnio šalu, jer dobar glas se daleko čuje, a zao još i dalje. Brine li ko o tome?

KULTURA

Ispraćaj stare i doček nove godine uvijek je prilika za suočavanje sa postignutim rezultatima i budućim izazovima, pa mi se nameće tema odnosa države i kulture. Kritičko i vizionarsko oružje i kulture (nauke, kreacije, znanja) i države vodi „rat” za pobjedu razvoja, budućnosti i humanizma. Od kulture najviše zavisi sudbina jedne zemlje. Dokazalo je to i iskustvo dvije propasti crnogorske države u dvadesetom vijeku. Kultura nije stvar kratkih staza, kao što je to slučaj sa ekonomijom i politikom. Ne postoji rezervni jezik, otadžbina i kultura. To se pokazuje i danas na našem primjeru. Neophodno je izgraditi, afirmisati, popularisati, učiniti dostupnim i učvrstiti kulturni identitet crnogorske države da bi bila konkurentna u savremenosti i budućnosti. Političke garniture smjenjuju se i prolaze, ekonomija se može skoro u potpunosti mijenjati i transformisati, njena struktura gotovo potpuno iznova izgrađivati. Ali, ono što ne prolazi, što ima trajni karakter, to su kulturne tekovine i kulturna dostignuća.

Ništa ne može bolje poslužiti dobrom, uglednom i priznatom imenu neke zemlje nego kada ona svoje sopstvene genije postavi u panteon svjetske umjetnosti i kulture. Tome svakako treba da teži svaka prava, ozbiljna država, namjerna da dugo, stabilno i uspješno – a to danas u savremenom svijetu znači samo jedno: kompetitivno – traje, na zadovoljstvo i uz podršku svojih građana, čiji kvalitetan, prosperitetan i demokratski život mora biti jedini cilj postojanja svake države. Ako je još takve sreće da među svojim sunarodnicima ima stvaralačkih genija, ma i jednog, država ima moralnu i civilizacijsku obavezu prvog reda da stvori sve uslove da svijetu na naj-reprezentativniji način prikaže to svoje najveće nacionalno blago. Crna Gora je imala i ima takve ličnosti: pomenimo Njegoša, Dada, Dimitrija Popovića... Pod uslovima ovdje se misli na organizovanje određenih programa i drugih manifestacija dostojnih genijalnih stvaralaca. To moraju biti veliki, internacionalni događaji koji kao takvi ostavljaju neizbrisiv i trajan pečat na kulturnoj mapi Evrope i svijeta. Za najbolje su i najveći, najbolji i grandiozni programi. Novac za takve strateške nacionalne i kulturne sadržaje nikada nije uzalud bačen. On se vraća na višestruke načine: kulturno, stvaralački, privredno, razvojno, medijski, finansijski.

Jedna država, ako je država, utemeljena je, sazdana je u kulturi. Ovu činjenicu potvrđuje i crnogorska država svojom poviješću, kulturnim događajima od

presudne važnosti u njenoj povjesnici. Kultura nije na periferiji, već u srcu države, civilizacije i društva. Pa i kada pojedine imperije i države nestanu, propadnu, ostaje jedino njihov trag u kulturi. Čak se i politički lideri i vođe spominju i njihova se uloga u povijesti najviše valorizuje u svjetskoj istorijskoj nauci u zavisnosti od toga da li su i koliko temeljne rezultate razvoja kulture inicirali, podržali i omogućili. Zato: brinimo o kulturi. Tada smo najbliži sebi.

DUH KRITIKE ILI EPIGONSTVA

Zašto stagnira naša historiografija?”, upitao se ovih dana istaknuti akademik, član CANU, poručujući s pravom da „nema budućnost nauka istomišljenika,” čime je javnost pozvao na dijalog. Svuda danas u svijetu, bez obzira na njegovu nesumnjivo izraženu globalizaciju, kod jednog ovakvog pitanja misli se na „našu” nauku koja se obično imenuje nacionalnim ili državnim imenom neke konkretne zemlje iz koje autor potiče. Tako bi, logično, bilo svuda – od okruženja, Hrvatske, Srbije, Slovenije, da ne nabrajamo, do Njemačke, SAD-a, Rusije, Kine... Ali, ne i u Crnoj Gori. Akademik, elaborirajući odgovor na vlastito pitanje, a u širem sklopu svoje ocjene četničkog pokreta, decidno je objasnio na koju „našu historiografiju” misli: „Svakome makar nešto znači to što su danas pripadnici četničkog i partizanskog pokreta – formalno-pravno izjednačeni kao antifašisti. To će reći da uživaju ista prava. Ne može se istrajavati na političkim ocjenama da su izdajnici i kolaboracionisti; tako ih ne kvalifikuje niti jedna evropska

i svjetska historiografija. A u novije vrijeme – ni naša historiografija.”

Akademik je svojim stavovima poslao četiri osnovne poruke. Prvo, svoje mišljenje je predstavio kao opšte uvjerenje (iako je za razliku od sebe – ko me to, o čemu govori, sigurno puno znači – dopustio da „svakome”, ipak, nešto manje, tj. „makar nešto znači”), čime se nije predstavio kao naučnik, već kao u najboljem slučaju politički propagandista ili modernim jezikom rečeno kao politički marketinški stručnjak. Zbog dalje izrečenog („tako ih ne kvalifikuje niti jedna evropska i svjetska historiografija”), blizu je i pozicije političkog manipulatora. Akademik Predrag Matvejević je razotkrio mit oko tobožnjeg prijateljstva Šarla De Gola i Draže Mihajlovića i kao posljedica toga njegovog „neprihvatanja” Tita, partizanskog pokreta i nove, socijalističke Jugoslavije. Usput, da li je Francuska rehabilitovala Petena, Norveška Kvislinga, itd. Drugo, umjesto da se drži naučnih ocjena, hipoteza i dokaza, i da njih (pre)vrednuje, akademik se bavi političkim ocjenama četničkog pokreta. On kao „naučnu” istinu citira odluku jednog političkog organa susjedne nam države (Skupštine Srbije), koja je suštinski poručila (akademik će se složiti da politika ne bi smjela biti arbitar u nauci) da se „ne može istrajavati na političkim ocjenama da su (četnici) izdajnici i kolaboracionisti”.

Treće, akademik ne samo da se drži političkih, a ne naučnih, i to kriterijuma iz druge zemlje, već i nje-

ne, u sopstvenoj projekciji, velikodržavne ideologije kada kaže da četnike kao izdajnike i kolaboracioniste ne kvalifikuje „ni naša historiografija”. Čak i ako je mislio dijelom na crnogorsku, jasno ju je utopio u „našu”, tj. (sve)srpsku historiografiju. Da ne govori-mo ovdje o tome koliko nacionalne, multikulturalne, vjerske, geopolitičke, istorijske, geografske, etičke i mnoge druge osobenosti jedne zemlje utiču na pojedine pa čak i na istovjetne ili slične istorijske procese. Četvrto, sve su ovo elementi za jednu nesumnjivu prvincijalizaciju, autodeatronizaciju, arhaizaciju i konzervaciju crnogorske historiografije. Upravo su ovdje odgovori na akademikovo pitanje s početka ovog teksta i oni, prirodno, mnogo više pogađaju ovako viđenu i primijenjenu crnogorsku epigonsku i lošekopiranu historiografiju, nego njen original. Eto dijela odgovora i na pitanje zašto stagnira naša, crnogorska, ukupna društvena nauka.

Prilog svemu ovome su i akademikove riječi da se „u totalitarnim političkim sistemima po pravilu vrši revalorizacija istorijskih ocjena – smjenom političke vlasti. Tako neki danas traže i poništenje istorijskih odluka Podgoričke skupštine 1918. godine. Zar... to ne inspiriše na kritičko promišljanje.” Već poodavno je poznato da su ove „istorijske” odluke donijete u jednom totalitarističkom, nedemokratskom, nasilnom, zločinačkom i kriminalnom miljeu i vremenu. Čuveni srpski naučnik akademik Živojin Perić je još između dva svjetska rata – kada se o tome zbog

totalitarizma, kako on sam kaže, nije smjelo govoriti i pisati – zatražio njihovo poništenje, jer su, kako kaže, sa stanovišta nauke i međunarodnog prava inexistant (nepostojeće). Zašto akademika sve ovo i mnogo drugih naučnih dokaza, da govorimo njegovim riječima, „ne inspiriše na kritičko mišljenje”, kada, slažemo se, „nema jednom zauvijek datih istina” i „kada se naučni stavovi o složenim istorijskim procesima dugo izgrađuju. I stalno nadopunjavaju, pa i doraduju.” Biće da je kritičko mišljenje nadvladala petrificirana, fiksirana i arhaizirana konzervativna politička svijest. Nažalost, u toj mjeri kao da akademik živi u susjednoj nam, a mi u, odista, našoj državi.

BILJEŠKA O AUTORU

GORAN SEKULOVIĆ, odgovorni urednik „Prosvjetnog rada”, rođen je 1958. g. u Titogradu. Završio Filozofski fakultet u Nikšiću (filozofija i sociologija), poslijediplomske studije iz filozofije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, magistrirao iz filozofije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu, doktorirao iz pravnih i političkih nauka na Pravnom fakultetu Univerziteta Crne Gore u Podgorici. Interdisciplinarni teoretičar društva, filozof, politikolog, književnik, publicista, esejističar. Objavio je četrdesetak knjiga iz svih ovih oblasti, oko sto naučnih radova i preko dvjesta priloga raznovrsnog stvaralačkog karaktera. Kao urednik za izdavačku djelatnost u NJP „Pobjeda” i predsjednik „DOB”-a („Društva za očuvanje crnogorske duhovne baštine”), potpisao je više od pedeset izdanja. Višegodišnji je novinar, urednik, komentator i kolumnista u dnevnom listu „Pobjeda”. Učestvovao je na brojnim naučnim skupovima. Najznačajnije knjige i rasprave: „Marks nije marksista (Ili: Kako je Marks izgubio titulu koju nikada ni-

je osvojio?)”, „Razum i um – Od Platona do Marksa”, „Draž falsifikat”, „Obzorja humanuma”, „Istine i prividi”, „Crnogorski identitet” (na crnogorskom i engleskom), „NATO i EU: Crna Gora, Istok i(li) Zapad”, „Od Demokratskog foruma do višestranačke Vlade (Demokratija i populizam u crnogorskoj tranziciji)”, „Od Višestranačke do suverene Vlade (Crna Gora na razmeđu milenijuma)”, „Crnogorsko pomirenje crnogorstva i srpstva”, „Jovan Stefanov(ić) Baljević: Prvi Crnogorac doktor filozofije”, „Jovan Stefanov(ić) Baljević: Evropska misao multikonfesionalizma”, „Plamenčevo shvatanje političke teorije: Ideja praktične filozofije”, „Plamenčevo shvatanje Marksovog pojma politike i političke teorije marksizma”, „Crnogorski romantik britanskog empirizma: Jovan Džon Plamenac”, „Etnička vremena: Zašto je sporan pojam manjina? – Oči u oči sa etnicitetom u novom ključu”, „Multikulturalizam kao podsticaj toleranciji: ‘Ustavna država’ garant dijaloga”, „Globalizacija i nacionalna država: Redizajniranje suverenosti”, „Budući razvoj demokratije u svijetu: Sloboda kao socijalna sposobnost”, ‘Demokratski odnosi i demokratsko društvo: (Politička) sloboda – temelj ljudskih prava”, „Marks i koncept globalizacije”... Član je Odbora za filozofiju, sociologiju i psihologiju Crnogorske akademije nauka i umjetnosti.

SADRŽAJ

Novak Kilibarda:

Enciklopedijski pristup crnogorskoj savremenosti	5
Potenčeni grobari Crne Gore	9
Rupe(tine)	12
Rječnik crnogorskog identiteta	16
Jedan narod i ostali	20
Povratak na mjesto zločina	23
Protokol ili gost-domaćin	27
Kletva mržnje	30
Odbaciti odluku Podgoričke Skupštine	34
Insajdersko priznanje	38
Jesu (li) pjesnici krivi	42
Vječna je Crna Gora	45
Hajde da se (ne) lažemo	49
Crnogorsko „sumnjivo lice”	52
Evropa i kleronacionalizam	56
Postdemokratija	60
Ko je otpadnik	63

Gužvanje i peglanje	67
Pouke fudbala	71
Država	75
Etničko i nacionalno	79
Čitanje sopstvenog rukopisa	83
Pušo, a ne Pušo ili Puso	87
Poništiti dekret regenta Aleksandra iz 1920. god. . . .	91
Rukavica je bačena	95
Hromi, pravi duhovi	99
Osvajanje slobode	103
Bez bajke iz Haga	107
Babe-gatare	111
Evrop(sk)i Balkan	114
D(j)ela	118
„Bolja Crna Gora” kokarde i petokrake	122
Teza	125
Ko drži ključ	129
Svici	133
Upoznavanje	136
Bumerang	140
Frakovi i mantije	143
(Tri) stvari dovesti do kraja	146
Interkulturalnost	150
Bolja ili Gora Crna Gora	153
„Srpska Sparta”	157
Čekači	161
Globalizacija	164
Konkordat	167
(R)evolucija jednog državnika	170

Obraz	174
Ponavljači	177
Red Draže, red kamuflaže	180
Crnogorska sveta veza	183
Početak koji obećava	187
(Ne)jednakost	191
Kultura	195
Duh kritike ili epigonstva	198
Bilješka o autoru	203

Dr GORAN SEKULOVIĆ

POTENČENI GROBARI CRNE GORE

Štampa
HKS Spektar
Podgorica
2015.

Tiraž
500

CIP – Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-639-04-4
COBISS.CG-ID 26582032